T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GİYİMDE RENKLER VE HZ. PEYGAMBER'İN YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MESNA KAYNAK

DANIŞMAN
DOÇ. DR. RAMAZAN ÖZMEN

VAN - 2023

KABUL VE ONAY

Mesna KAYNAK tarafından hazırlanan "Giyimde Renkler ve Hz. Peygamber'in Yaklaşımı" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Jüri Üyeleri	**İmza**
Danışman: Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	...……
Başkan : Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	……..
Üye : Doç. Dr. Bayram KANARYA Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	……..
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Veli TATAR Şırnak Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	……..
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan KALAÇ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	……..
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Recep Emin GÜL Balıkesir Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	……..
Tez Savunma Tarihi:	15/09/2023
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. ……. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 15/09/2023

Mesna KAYNAK

Yüksek Lisans Tezi

Mesna KAYNAK

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2023

GİYİMDE RENKLER VE HZ. PEYGAMBER'İN YAKLAŞIMI

ÖZET

Allah'ın kâinatta yaratmış olduğu cisimlerin bir rengi vardır. O'nun "Cemâl" isminin ifade edilen güzellik, renkler vasıtasıyla yeryüzüne yansımıştır. Nesneleri tanınma ve onların tanıtılma sürecinde belirleyici bir rol oynayan renkler, aynı zamanda tarih boyunca insanlar üzerinde etkili olmuş ve düşünce dünyalarını etkileyerek davranışlarını şekillendirmiştir. Renkler, dilin, dinin ve kültürün parçasıyken günümüzde daha farklı sembolik anlamlar da içermektedir. İnsanlık tarihi boyunca toplumlar ve kültürler renkleri farklı anlmalarda ilişkilendirmiş bu kullanım dinde de yer bulmuştur. Toplumda İslam dininin çağrıştırdığı renk, yeşil ve beyaz olarak kabul görmektedir. Zihinlerde yeşil ve beyaz renklerin iyi, siyah ve kırmızı renklerinin ise kötü olduğu algısı yer almaktadır. Giyim ve süslenme konusu, renklerin dinî ve kültürel bağlamlarda nasıl kullanıldığını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilecek alanlardır. Çalışmamızda yer alan giyim ve süslenme konusundaki rivayetlerde sarı ve kırmızı rengin yasaklandığı veya hoş görülmediğine dair ifadeler yer aldığı gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından kullanıldığına dair örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca beyaz renge teşvikle ilgili hadislerin bulunması ve yeşil rengin cennetle ilişkilendirilmesi bu iki rengin önemini daha da arttırmaktadır. Tüm bu bulgular, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz ve uygulamalarında yer alan renklerin tercih edilme sebebini, tercih edilen renklerin, insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını düşünmeye sevk etmektedir. Hadislerde geçen renkler ile ilgili birçok örneğe ulaşmak mümkündür. Klasik hadis kaynaklarının "*Libas", "Ziynet"* bölümlerinde yer alan renklerin tercihi/tafzili veya tekrihi ile alakalı hadisler üzerinden incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Libas, Renk, Beyaz, Sarı, Kırmızı, Yeşil

Sayfa Sayısı: x+120

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN

M.Sc. Thesis

Mesna KAYNAK

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2023

CLOTHİNG COLORS AND THE APPROACH OF PROPHET MUHAMMAD

ABSTRACT

Every object that Allah has created in the universe has a color. Colors play a decisive role in recognizing and promoting beings. Colors, the manifestation of Allah's name "Jamal", have influenced people throughout history, formed their thoughts and shaped their actions.

While colors were a part of language, religion and culture in the past, they have different symbolic meanings today. The colors used in different meanings in society and culture throughout the history of humanity have also been used in religion. The color that reminds people of Islam in general is green. There is a perception in the minds that green and white are benevolent, black and red are evil. As it will be stated in our study, it is inferredfrom the hadiths that yellow and red colors are prohibited or not tolerated. All these bring the following questions to mind: Is there a reason why the colors taken place in the words and practices of the Prophet are preferred? How should the preferred colors be understood by people?

It is probable to reach many examples about the colors mentioned in the hadiths. It is aimed to examine these research questions through the hadiths related to the preference/virtueand disapproval of the colors mentioned in the Kitabu'l-Libas section of Bukhari

Key Words: Hadith, Kitab al-Libas, Color, White, Yellow, Red, Green

Quantity of Page: x+120

Supervisor: Assoc. Prof. Ramazan ÖZMEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VII**
ÖNSÖZ ..... **viii**
GİRİŞ **1**
A. Araştırmanın Konusu 1
B. Araştırmanın Yöntemi 2
C. Literatür Bilgisi 3
1. İNSAN HAYATINDA RENKLERİN YERİ VE ÖNEMİ **6**
1.1. Renk Kavramı ve İnsan Hayatındaki Yeri 6
1.1.1. Tarihte Renk 8
1.1.2. Kültürde Renk 10
1.1.3. Sanat ve Mimaride Renk 13
1.1.4. Dinlerde Renk 15
1.1.5. Sağlıkta Renk 18
1.1.6. Psikolojide Renk 20
1.1.7. Kur'ân'da Renk 23
1.1.8. Hadiste Renk 29
1.2. Giyim ve Renkler 33
1.2.1. Giyim ve Fıtrat İlişkisi 34
1.2.2. Giyim ve Din İlişkisi 36
1.2.3.Giyim ve İbadet İlişkisi 43
1.2.4. Giyim ve Sembolik Anlam İlişkisi 44
1.2.5.Giyim ve Kültür İlişkisi 47
1.2.6. Giyim ve Süs İlişkisi 49
2. GİYİMDE RENKLER VE HZ. PEYGAMBER'İN YAKLAŞIMI **54**
2.1. Giyim ve Kumaş Boyama 56

2.2. Sarı Renk 59
2.2.1. Za'feran 59
2.2.2. Vers 63
2.2.3. Aşı boyası 64
2.2.4. Usfur 67
2.3. Kırmızı Renk 74
2.4. Beyaz Renk 82
2.4.1. Meleklerin Beyaz Elbisesi 84
2.4.2. Müslümanların Beyaz Elbisesi 86
2.4.3. Kefenin Beyaz Olması 89
2.5. Yeşil Renk 93
2.6. Siyah Renk 96
2.7. Ziynette Renkler 99
2.7.1. Saç ve Sakalın Sarıya Boyanması 100
2.7.2. Saç ve Sakaldaki Beyaz Kılların Boyanması 102
2.7.3. Saç ve Sakalın Kına ile Boyanması 103
2.7.4. Saç ve Sakalın Siyaha Boyanması 106
SONUÇ 110
KAYNAKÇA 113
ÖZGEÇMİŞ
TEZ ORJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılan kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte sunulmuştur.

a.s.:	Aleyhisselâm
b.:	Bin
bk.:	Bakınız
bnt.:	Binti
c.c.:	Celle Celâlühü
çev.:	Çeviren
ed.	Editör
Hz.:	Hazreti
krş.:	Karşılaştırınız
No.:	Hadis Numarası
nşr.:	Neşreden
ö.:	Ölüm
r.a	Radiyallahü anh
s.:	Sayfa
s.a.s.:	Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
s.a.v.:	Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
sy.:	Sayı
t.s.:	Tarihsiz
thk.:	Tahkik eden
v.d.:	ve Diğerleri
y.y.:	Yayın Yeri Yok
yay.:	Yayınları

ÖNSÖZ

Giyim kuşam, bir toplumda sahip olunan inancın, gelenek-göreneğin, kültürel ve ekonomik özelliklerin en önemli göstergelerindendir. Kılık kıyafet kişinin dinini, mesleğini, statüsünü; tercih ettiği renkler ise estetik zevkini, görüşünü, inancını, kültürünü, duygu durumunu yansıtabilmektedir.

Renklerin tercihi, bazen estetik zevke bazen de sembolik anlamına göre değişmektedir. Toplum ve kültürlerde farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu bağlamda renklerin toplum ve kültür üzerindeki etkisini şekillendiren sebeplerden biri de dini inançlardır. Hristiyanlıkta yeşil, Yahudilikte mavi, Hinduizmde sarı, Budizmde turuncu rengine önem verilmesi bu konu ile alakalıdır.

İslam dininin temel kaynaklarından olan hadislerde yer alan renkler ile ilgili birçok örneğe ulaşmak mümkündür. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) her tercihinin altında hikmet aramak doğru olmayabilir. Ancak O'nun (s.a.v.) sözleri ve uygulamaları Müslümanlar için yol göstericidir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinin insanlar tarafından iyi anlaşılması gerekir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinde yer alan konulardan biri de giyim ve süslenmedir. Bu alanda da Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlara örnek olmuş ve önemli nasihatler de bulunmuştur.

İnsan, fıtratı itibarıyla güzelliği sever. İnsan için süslenme olgusu, zamanın şartları ve kültürün etkisiyle tarihin her döneminde varlığını korumaya devam etmiştir. İslam dini, hayatın tüm yönlerini kuşattığı gibi süslenme konusunda da belli ölçülerle sınırlama getirmiştir. Örneğin süslenme, temiz ve sadeliğe uygun olup kibir ve riya içermemelidir.

Süslenme konusu, insanın giyiminden kuşamına kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu bağlamda giyimde kullanılan renkler gibi elbisenin boyanması da süslenmenin bir parçasıdır. Ancak boyanın kullanımı elbise ile sınırlı değildir. İnsanlar estetik bir görüntü vermek veya daha genç görünmek için beyazlayan saçlarını boyamaktadırlar. Erkekler için sakal da bir süs ve güzellik aracıdır. Kadınların el ve ayaklarını kına ile boyaması da bu kapsamda değerlendirebilir. Süslenme ve boyama için kullanılan malzemeler dönemin imkânlarına göre farklılık gösterebilir. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında boyama amacıyla aspur, zaferan, kına, ketem vers gibi maddeler kullanılmaktaydı. Kıyafetin, saç ve sakalın

boyanmasını teşvik eden rivâyetler olduğu gibi, bu davranışın hoş görülmediğine dair rivâyetler de mevcuttur. Bu sebeplerden dolayı ziynet, giyim kuşam ve süslenme renklerin çok tercih edildiği alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Renklerle ilgili çalışmalara bakıldığında renklerin önemi ve kullanım alanlarına dair birçok esere, tez ve makaleye ulaşmak mümkündür.[1] "Hadislerde renklerin kullanımın sembolik bir anlamı var mı?" düşüncesi bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Giyim ve süslenmeye dair konuların yer aldığı çalışmalara bakıldığında ise renk konusuna değinilse de detaylı bir inceleme olmadığı görülmüştür.[2] Bu sebeple giyimde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) giyimde renklere dair yaklaşımını inceleyen spesifik bir çalışma bulunamamıştır.

[1] Viktoria Finlay, *Renkler Boya Kutusunda Yolculuklar*, çev. Kudret Emiroğlu (Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2007); François Delamare - Bernard Guineau, *Renkler ve Malzemeleri*, çev. Orçun Türkay (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023); Ted Andrews, *Renklerin İyileştirici Gücü*, çev. Meriç Vatansever (İstanbul: Yakamoz Kitap, 2012); Beşir Çelik, *Kur'an-ı Kerimdeki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Ümit Yılmaz, *Renk Psikolojisi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991); Eda Ustaoğlu, *Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Şükrü Öztürk, *Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması* (Kayseri: Erciyes Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015); Abdulmecit Okcu, "Kur'an'da Renkler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2007), 127-163; Hüseyin Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 373-397; Soner Gündüzöz, "Kur'an'da Renklerin Büyülü Gücü -Semiotik Bir İnceleme-", *Ekev Akademi Dergisi* 16 (2003), 71-84; Mehmet Bahauddin Varol, "İslam Tarihinin İlk İki Asrında Simge Renkler ve Siyâsî Anlamları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004), 111-126; İhsan Toker, "Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/50 (2009), 93-112; Salim Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)* 54 (2010), 185-210; Kadir Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/8 (2008), 1-41; Burhanettin Keskin, "Renk Terapisi Üzerine Bir İnceleme", *Sanat Dergisi* 10 (2006), 23-27; Kübra Ökmen - Burhan Satıcı, "Renk ve Işığın Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkileri Üzerine Örnek Mekan İncelemesi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi* 1/4 (2021), 33-46; Deniz Aktekin vd., "Renklerin Duygular Üzerine Etkisi", *Maltepe Tıp Dergisi* 3/1 (2011), 31-33; Şerefeddin Yaltkaya, "Tarihte Renk", *Türkiyat Mecmuası* 7 (1942), 41-47; Metin Ekici, "Türk Kültüründe 'Al' Renk", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 16/2 (2016), 103-107; İhsan Toker, "Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/50 (2009), 93-112; Cezmi Akkın vd., "Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojisine Etkileri", *Türk Oftalmoloji Dergisi* 33/4 (2004), 274-282.

[2] Zahir Aslan, *Nebevi Sünnette Beden Bakımı Kütüb-i Sitte Özelinde* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Elife Fıstık, *İslam Hukuku Açısından Süslenme Olgusu* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020); Emine Muz Tanyıldızı, *Kütüb-i Tis'a Bağlamında Ziynet İle İlgili Hadislerinin Tespit ve Değerlendirilmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009); Meryem Uzak, *Kur'an ve Sünnete İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdaheleler* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Hamza Yüzgeç, *İslam Hukukunda Kılık Kıyafet Ahkâmı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

Tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde renk kavramı, renkle ilgili sembolik yaklaşımlar ve giyim, süslenmede renklere dair örnekler, alt başlıklar içerisinde sunulmaktadır. İkinci bölümde ise giyim ve süslenmeye dair Kütüb-i Sitte'de yer alan renkler üzerinden rivayetler temel alınarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamalarında ve sözlerinde tercih ettiği veya nehyettiği renkler incelenecektir.

Tez araştırma ve yazma süresi boyunca sabırla vakitlerini ayırıp, destek ve büyük katkılar sunan Danışman Hocam Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN'e teşekkür ederim. Ayrıca kıymetli hocalarım Doç. Dr. Bayram KANARYA ve Dr. Öğr. Üyesi Veli TATAR' a; bu süreçte her zaman yanımda olan ve katkılarını esirgemeyen, maddi manevi destek sağlayan babam Maşuk KAYNAK ve arkadaşlarım Zeynep ERDEMCİ ile Deniz AYDEMİR' e teşekkür ediyorum.

Mesna KAYNAK

Van-2023

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Renk, bir şeyi diğerinden ayıran özelliklerden biridir. İnsanlık tarihi boyunca topluma, sanata, kültüre, edebiyata ve dine yön veren renkler, bir çok bilim dalı tarafından inceleme alanı olmuştur. Renkler, insanlık var olduğu sürece insan yaşamındaki yerini ve önemini koruyacaktır.

Renkler bazen sanatsal çalışmalarda bir ifade aracı, bazen de toplumdaki bireylerin duygu ve düşüncelerini anlatmada bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Böylelikle toplumların kültürel kullanımı ile birlikte tarih boyunca toplumlar üzerindeki etkileyiciliğini sürdürmüştür. Hayatın ayrılmaz bir parçası olan renkler, doğallığının yanında sembolik olarak da kullanılmıştır. İnanç, bayrak, atasözü ve isim gibi pek çok alanda renge sembolik anlamlar yüklenerek kullanıldığını görmek mümkündür.

İslam dininin bir renginin olup olmadığı sorusunun net ve kesin bir cevabı yoktur. Fakat çoğu insanın zihninde İslâmiyet ile yeşil ve beyaz renkleri arasında bir irtibat kurulur. Yeşil rengin cenneti çağrıştırması, türbelerde ve dini yapılarda yeşil renge sıkça rastlanması; saflığın, temizliğin simgesi görünen beyaz rengin ayrıca ihramda da kullanılması gibi dini ve kültürel örnekler bu düşüncesin oluşmasının sebebi olabilir.

Cahiliye adetlerinin sürdüğü bir toplumda, İslam dininin getirdiği uygulamalar renkten ve şekilden ziyade içsel bir değişimden yana olmuştur. Ancak Müslümanı Müslüman olmayanlardan ayıran birtakım yapısal ve şekilsel farklılıklar da vardır. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dış görünüş ve yaşamındaki bazı simgesel değişimler, ondan yansıyan şekliyle Müslümanların yaşamında örnek teşkil etmektedir. Müslümanların, müşrik, Yahudi, Hristiyan gibi diğer dinlerin mensubu olan insanlara benzememek amacıyla da bazı uygulamaları terk ettiği veya aksini tercih ettiği bilinmektedir.

Hadislerin, dini uygulamalara delâlet etmesinin yanı sıra nüzûl ortamının kültürünü yansıtma özelliği de vardır. Hadislerde yer alan renklere bakıldığında,

bazen gerçek manayı ifade etmek bazen nesneleri ayırt etmek bazen de renk tercihini ifade etmek için kullanıldığı görülür. Bu çalışmayı yaparken başta gelen hedeflerimizden biri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renklere karşı tutumunun nasıl olduğunu tespit etmek ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) daha çok hangi renkleri tercih ettiğini hadisler vasıtasıyla anlamaya çalışmaktır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renklere sembolik anlam yükleyip yüklemediği de araştırmamızda üzerinde duracağımız konulardan biri olmuştur. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renk konusunda yapmış olduğu tercihlerin hüküm ihtivâ edip etmediği veya bu tercihlerin nasıl anlaşıldığı da incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renk tercihlerini, bir hikmet olarak mı anlamak gerekir yoksa yaşadığı dönemin kültürüyle mi ilişkilendirmek daha doğru olur gibi konular üzerinde düşünülmektedir. İnceleyeceğimiz bir diğer konu da süslenme ile ilgilidir. Bu sebeple beyazlayan saç ve sakalın, diğer dinlere muhalefet etme amacıyla boyanıp boyanmaması gerektiği sorusu gündeme gelmektedir. Ayrıca boyanın rengi veya maddesi açısından herhangi bir teşvik veya nehiy olup olmadığı da incelenmeye çalışılacaktır. Bu tür sorunların ele alındığı bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu kanaatindeyiz. Çalışmamızın sınırlarını Kütüb-i Sitte'yi oluşturan hadis eserleriyle belirledik. *Kütüb-i Sitte*'ye dahil hadis eserlerde genellikle giyimle ilgili konuların yanı sıra süslenme, ziynet, saç bakımı gibi konuların yer aldığını tespit ettik. Bu sebeple ilgili eserlerdeki giyim, süslenme, ziynet, saçları tarama gibi bâb başlıkları, hadisler ve rivâyetler temel alınarak; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinde tercih ettiği veya nehyettiği renkler incelenmeye çalışılacaktır.

B. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez çalışması, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşamında yer alan renkleri ve renk tercihlerini giyim konusu üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.Tezimizin giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, metodu ve kaynakları hakkında genel bilgi verilecektir. Çalışmamızın birinci bölümünde, tarih, kültür, sanat, mimari, psikoloji, Kur'an ve hadis gibi başlıklar altında rengin, insan hayatındaki yerine ve önemine örneklerle birlikte kısaca yer verilmiştir. Birinci bölümün devamında giyimin önemi, renk ile olan ilişkisine değinmek maksadıyla başlıklar altında örneklere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise renkle ilgili konu başlıkları üzerinden rivâyetler incelenmeye çalışılacaktır. Giyim ve süslenmeden bahseden rivâyetlerde yer alan sarı, kırmızı, yeşil, beyaz ve siyah renkler muhtelif başlıklar altında ele alınmıştır. Rivâyetlerin daha iyi anlaşılması için renkler, kumaşlarda kullanılan malzemeler üzerinden başlıklandırma yoluna gidilmiştir. Hadis tekrarları, hüküm benzerliği gibi durumlarda içeriğin düzenli olmasını sağlamak adına benzer konular aynı renk başlıkları altında toplanmıştır. Söz konusu eserlerde geçen süslenmeye dair rivâyetler, geniş bir alanı kapsadığından dolayı çalışmamızı sınırlandırmak adına renk ifade eden bölümlere kısaca değinilmiştir. Ayrıca rivâyetlerin tahkikinde yer alan sahihlik derecesiyle ilgili muhtasar bilgilendirme gerekli görülen yerlerde verilmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renklere olan yaklaşımını anlayabilmek adına, rivâyetlerden hareketle sahabenin tutum ve görüşleriyle âlimlerin konu hakkındaki fikirlerinden de istifade edilmiştir. Tezin sonuç bölümünde ise ilgili hadislerin ve uygulamaların nasıl anlaşılıp değerlendirilmesi gerektiği konusu ele alınmıştır.

C. Literatür Bilgisi

Çalışmada yer alan rivâyetlerin tespitinde "Kütüb-i Sitte" olarak isimlendirilen Buhârî'nin (ö. 256/870) *el-Câmiu's-sahîh*, Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmiu's-sahîh*, İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen*, Ebû Dâvud'un (ö. 275/889) *es-Sünen*, Tirmizî'nin (ö. 279/892) *el-Câmiu's-sahîh*, Nesâi'nin (ö. 303/915) *es-Sünen* eserleri başta olmak üzere Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) *el-Muvattâ*, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*, Dârimî'nin (ö. 255/869) *es-Sünen* eserlerine de müracaat edilmiştir.

Rivâyetlerin değerlendirilmesi noktasında İbn Hacer'in (ö. 852/1449) *Fetḥu'l-bârî bi-şerḥi Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî*, Aynî'nin (ö. 855/1451) *ʿUmdetü'l-ḳārî fî şerḥi Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî*, İbn Battâl'ın (ö. 449/1057) *Şerḥu'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ*, İbnü'l-Mülakkın'ın (ö. 804/1401) *et-Tavżîḥ li-şerḥi'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ*'i, Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *İrşâdüs-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*'i, Nevevî'nin (ö. 676/1277) *el-Minhâc ve el-İcâz fî Şerhi* ve *Süneni Ebî Dâvûd*'u, Şevkânî'nin (ö. 1250/1834). *Neylü'l-evṭâr şerḥu Müntekā'l-aḫbâr*'ı, Bâcî'nin (ö. 474/1081) *el-Müntekā*'sı istifâde edilen şerhlerdendir.

Konunun Kur'ân-ı Kerim açısından ele alınmasında Taberî'nin (ö. 310/923) *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*'ı, Kurtubî'nin (ö. 670/1273) *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*'ı, Razî'nin (ö. 606/1210) *Mefâtîhu'l-Ğayb*'ı, Bursevî'nin (ö. 1137/1725) *Rûḥu'l-beyân fî tefsîri'l-Ḳurʾân*'ı gibi tefsirlerden yararlanılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda yer alan bazı terimleri açıklamak maksadıyla İbn Ḫalîl b. Aḥmed'in (ö.175/791) *Kitâbü'l-ʿAyn,* el-Ezherî'nin (ö. 370/980) *Tehzîbü'l-Luğa,* İbn Manzur'un (ö. 711/1311) *Lisanu'l-Arab,* Murtazâ ez-Zebîdî'nin (ö. 1205/1791) *Tâcü'l-'arûs min cevâhîrî'l-kâmus,* Yesûî'nin (ö. 1947) *el-Muncid fi'l-Lugati ve'l-Alam,* Yaşar Çağbayır'ın *Ötüken Türkçe Sözlük* gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Çalışma yaptığımız konuyla ilgili Fatımatüz Zehra Kamacı'nın *Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*[3] adlı eseri, titiz çalışması ve kaynak zenginliği ile çalışmamıza ışık tutan eserlerden biri olmuştur. Ayrıca renklerin insan hayatındaki önemine, kullanım alanlarına dair farklı disiplinlere ait birçok çalışmaya ulaşmak mümkündür. Konumuzu ilgilendiren boyutuyla, Hüseyin Akyüz'ün *Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili*,[4] Abdulmecit Okcu'nun *Kur'ân'da Renkler*, Soner Gündüzöz'ün *Kur'ân'da Renklerin Büyülü Gücü*, örnek gösterilebilecek makale çalışmalarındandır. Renk konusuyla ilgili makalelerin yanı sıra *Kur'ân-ı Kerîmdeki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili,*[5] *İslâm Hukukunda Kılık Kıyâfet Ahkâm,*[6] gibi yüksek lisans çalışmaları bulunmaktadır. Giyim ve süslenmeye dair Fatih Demir'in *Kütüb-i Sitte Çerçevesinde Kişisel Bakım*, Meryem Uza'nın *Kur'an ve Sünnette İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler,*[7] Elife Fıstık'ın *İslam Hukuku Açısından Süslenme Olgusu,*[8] *Zahir Aslan'ın Nebevi Sünnette Beden Bakımı Kütüb-i Sitte Özelinde*,[9] Emine Muz

[3] Fatımatüz Zehra Kamacı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi* (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2019).
[4] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili".
[5] Beşir Çelik, *Kur'an-ı Kerimdeki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010).
[6] Yüzgeç, *İslam Hukukunda Kılık Kiyafet Ahkâmı*, 2017.
[7] Uzak, *Kur'an ve Sünnete İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdaheleler*.
[8] Fıstık, *İslam Hukuku Açısından Süslenme Olgusu*.
[9] Aslan, *Nebevi Sünnette Beden Bakımı*.

Tanyıldızı'nın *Kütüb-i Tis'a Bağlamında Ziynet İle İlgili Hadislerinin Tespit ve Değerlendirilmesi*[10] gibi çalışmalar yer almaktadır.

Kur'ân'da geçen renkleri inceleyen çalışmalarda yeşil renkle ilgili açıklamalar çalışmamıza katkı sağlamıştır. Renk, elbise ve süslenmeye dair çalışmalar incelendiğinde giyim ve süslenmenin nasıl olması gerektiğine dair tafsilatlı olarak ele alındığı fakat renk ile ilişkisine yeteri kadar değinilmediği görülmektedir. Bu çalışmaların bazılarında renk tercihi konusunda müstakil başlıklarla genel olarak yer verilmiş olup detaylı incelemeye gidilmediği görülmektedir. Ulaştığımız çalışmalar neticesinde, konumuza dair detaylı bir çalışma bulunamamıştır.

[10] Muz Tanyıldızı, *Kütüb-i Tis'a Bağlamında Ziynet İle İlgili Hadislerinin Tespit ve Değerlendirilmesi*.

1. İNSAN HAYATINDA RENKLERİN YERİ VE ÖNEMİ

Yüce Allah'ın bahşettiği nimetlerden birisi olan renkler, hayatın her alanında etkili olduğu gibi sembolik anlamlarıyla da önemli bir konuma sahiptir. Günlük hayatta sıkça karşılaştığımız renkler, sadece nesnelerin tanıtılmasında değil duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde de kullanılmaktadır. İnsan hayatında yer edinen renkler, kıyafet seçiminden eşya seçimine kadar karşımıza çıkmakta ve ruh halimizi etkilemektedir. Kültürel çeşitliliğe göre değişiklik gösteren renklerin sembolik anlamları, insanların tercihlerinde de rol oynamaktadır. Bu nedenle rengin anlamı, insan hayatındaki yeri ve önemi, toplumsal hayattaki rolü gibi konular, çalışmamızın daha iyi anlaşılması için kısaca ele alınacaktır.

1.1. Renk Kavramı ve İnsan Hayatındaki Yeri

Renk, bir kaynaktan yayımlanan ya da kendisi ışık kaynağı olmayan bir cisimle etkileşiminden sonra algılanan bir ışığın, göz üzerindeki izleniminden kaynaklanan duyum[11] anlamına gelmektedir. Fiziksel olarak renkler, elektromanyetik ışınımın tayfının belirli dalga boyları ile ilişkilendirilir ve insan gözü sadece bu belirli dalga boylarına ait bölgeyi algılayabilir. Bu bölge tayfı 390-770 nanometre[12] aralığındadır. 400 nm dolaylarında mor ışıkla morötesi ışınlar arasında sınır bir bölge bulunmaktadır. Dalga boyu arttıkça sırasıyla renkler; mor, lacivert, mavi, yeşil, sarı, turuncu, kırmızı ve bütün ara renkler olarak algılanmaktadır. 700 nm dolaylarında kızılaltı ve kızılötesi arasında bir bölge yer alır.[13] Örneğin gözün kırmızı rengi görmesi; gerçekte elektromanyetik dalga içerisinde dalga boyu 0,0007 mm olan kesime denk gelmesidir. Bize kırmızı bilgisini veren ise beynimiz ve dilimizdir. Kırmızının aşk, sevgi, şiddet, uyarı işareti gibi çağrışımları ifade etmesi ise kültürel adlandırmalardır.[14]

---

[11] "Renk", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1992), 19/9768.
[12] Nanometre (nm), 1 metrenin milyarda biridir.
[13] "Renk", 1992, 19/9768-9772; "Renk", *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş., 1993), 26/350-351.
[14] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 129.

Sir Isaac Newton, beyaz ışık üzerinde gerçekleştirdiği bir dizi deney sonucunda; beyaz ışığı bir prizma aracılığı ile renkli bileşenlerine ayırarak kırmızıdan mora uzanan bir tayf oluşturdu. Bunları ikinci bir prizma aracılığı ile birleştirerek tekrar beyaz ışık elde etti. Yapmış olduğu deneyler sonucunda yedi temel rengi belirleyip adlandıran Newton'dur. Newton'dan sonra da renkleri tanımlama ve sınıflama üzerine birçok çalışma yapılmıştır. [15]

Beyaz ışık kavramının temelini ise gün ışığı oluşturmaktadır. Renklerin görünmesi ışığın bu belirli dalga boylarından kaynaklanan etkileşimleri sonucunda gerçekleşir. Bir cisim, güneş ışığıyla aydınlatıldığında bütün ışınımları aynı şekilde yayımlarsa yüzey beyaz görünür, kısmi olarak yayımlayıp kimilerini soğurursa yüzey renkli görünür, tümünü soğurursa renk yokluğu yani siyah olarak görünür. Rengin oluşması cismin ışık altındaki etkileşimine bağlı olarak insanlar tarafından farklı şekillerde algılanmaktadır.[16] Dolayısıyla gün ışığı ile yapay ışık altında görünen nesnelerdeki renk farklılığının sebebi, bu şekilde açıklanabilir.

Başka bir ifadeyle renk, cisimlerin yansıtmış olduğu ışığın göz tarafından algılanıp; ton, parlaklık ve doymuşluk olmak üzere üç nitelikle betimlenmesidir. Ton, rengin baskın dalga boyuna ait bir nitelik olup günlük hayta kullanılan kırmızı, eflatun, pembe gibi renkler buna örnek gösterilebilir. Doymuşluk, rengi oluşturan beyaz ışık miktarına ilişkin bir niteliktir. Günlük hayatta kullanılan grimsi gibi nitelemeler örnek gösterilebilir. Parlaklık ise ışığın şiddeti ile alakalıdır. Renkle ilgili açıklık, koyuluk terimleri parlaklığını ifade eder.[17]

Dünyanın her yerinde aynı türdeki canlılarda aynı renkler vardır. Fakat içinde yaşanılan topluma, kültüre göre renklerin ifade ediliş biçimleri, yükledikleri anlamlar birbirinden farklı olabilir. Limonun sarı, çileğin kırmızı, denizin mavi ve tonları olması dünyanın diğer yerlerinde de aynıdır. Hatta bazı renkler, insanın zihninde somut bir varlıkla tanımlanmaktadır. Örneğin kırmızının kanla, yeşilin yaprakla, beyazın karla, mavinin gökyüzüyle akla gelmesi gibi. Gelişen şartlarla birlikte renkler karıştırılarak yüzlerce renk elde edilmektedir. Ancak pek çok kültürdeki renkler araştırıldığında kara, kızıl, yeşil, gök, sarı, kahverengi, mor, pembe, turuncu,

[15] "Renk", 1993, 26/350-351.
[16] "Renk", 1992, 19/9768-9772.
[17] "Renk", 1993, 26/350-351; "Renk", 1992, 19/9768-9772.

gri olmak üzere yedi rengin insanların kültür tarihindeki temel renkler olduğu ortaya konulmuştur.[18] Rivâyetlere bakıldığında da siyah, yeşil, sarı, kırmızı, beyaz gibi renklerin yer aldığı görülmektedir.

Renkler, çeşitli bilim dallarında farklı tarifler ve görevleri üstlenmişlerdir. Fizikte renk; dalga boylarını ifade ederken kimyada; pigmentleri, biyolojide göz ve koni hücrelerini, psikolojide nöronları ve bilinçaltını, felsefe ve tarihte ırkların farklılaşmasını açıklamaya yardımcı olur.[19]

Aslı Farsça olan *renk* kelimesinin Arapça karşılığı, *levn*'dir. Görülmesi ile algılanan, bir şeyi diğerinden ayıran genellikle sıfat kabul edilen renklerin, gramerde başka bir kelimeye bağlı olarak kullanıldığı da olmuştur. [20] Bazı renk adları zamanla bağımsız birer isim haline dönüşmüştür. Örneğin beyaz, klasik Arapçada bir bakıma hayatı simgelemektedir.[21]

Renkler, insan hayatının birçok farklı yönünde önemli bir etkiye sahiptir ve bunun örnekleri oldukça fazladır. Rengin insan yaşamındaki etkisini daha iyi açıklayabilmek amacıyla örneklerini, çeşitli başlıklar halinde sunacağız. Çalışmamızın kapsamı açısından bu örneklere özetle değinerek genel bir çerçeve belirlemeye çalışacağız.

1.1.1. Tarihte Renk

Tarihe bakıldığında devletlerin, dinî ve siyasî fırkaların kendilerine özgü bayraklarının bulunduğu, aynı zamanda askerî, idarî ve dinî rütbeler ile sınıfların da farklı renklere sahip oldukları görülmektedir. Papa'nın kırmızı mantosu, Şeyhü'l-İslâm'ın beyaz kürkü, Buda rahiplerinin sarı elbisesi, olduğu gibi tasavvuf tarikatlarından Kâdirîlerin yeşil, Rifâîlerin siyah, Bedevîyye kırmızı sarıkları vardı.[22]

---

[18] Şükrü Öztürk, *Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması* (Kayseri: Erciyes Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 1.
[19] Nedim Alici - Müge Göker Pektaş, "İç Mekanda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri", *Madular Journal* 1/3 (2020), 93.
[20] Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukrim el-Efriki İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab* (Beyrut: Daru's-Sadr, ts.), "levn", 13/93; Muhibbuddin Ebi Feyz es-Seyyid Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, *Tâcü'l-ʿarûs min cevâhiri'l-Ḳāmûs* (Kahire: Dârü'l-Hidâye, ts.), "levn", 36/131.
[21] Soner Gündüzöz, "Renk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2007.
[22] Şerefeddin Yaltkaya, "Tarihte Renk", *Türkiyat Mecmuası* 7 (1942), 43.

Mısırda Firavun, Yukarı Mısır üzerindeki egemenliğini ifade etmek için beyaz bir taç kullanırken Aşağı Mısırdaki hâkimiyetini göstermek için kırmızı bir taç kullanmıştır.[23] Edebiyat tarihine baktığımız zaman Kaşgarlı Mahmud'un *Divanu'l-Lügati't-Türk* eserinde yer alan ilk Türk Dünyası haritasında kırmızı, dağları; sarı, yerleşim yerlerini ve bozkırları; yeşil, denizleri; siyah ve kırmızı coğrafi sınırları işaret ederdi.[24]

Klasik İslâm tarihi literatürüne bakıldığında siyah, beyaz ve sarı renkli sancakların kullanıldığı görülmektedir. Farklı renkteki sancakların kullanılması zamanının kültürel dokusunu yansıtması açısından da önemlidir. Nitekim Mekke'nin fetih günü Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde üzerinde siyah bir sarık vardı.[25] O'nun (s.a.v.) böyle bir günde siyah renkli sarık takması, Mekkelilere heybetli ve güçlü görünmek istemesinden kaynaklanmış olabilir.[26] Cahiliye dönemi Arapları da, intikam almak üzere kıyam ettiklerinde siyah sarık sararlardı.[27] Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Harzemşahlar ve Abbasiler de hükümdarın sancakları ve bayrakları siyahtı. Büyük Selçuklu Devleti'nin bayrak ve sancaklarının tamamı sarı, kırmızı ve yeşil renklerden oluşmuştur.[28] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'nin fethi esnasında siyah renk sarık kullandığı sahih rivâyetlerle vârid olunmuştur.[29] Hz. Peygamebr'in (s.a.v.) bu tercihinin sebebini, siyahın sembolik anlamına dayandırmak yanlış olabilir. Fakat renklerin sembolik anlamları farklılık gösterse de siyah rengin asilliği, güç ve otoriteyi temsil etmesi gibi yönleri düşünüldüğünde bununla bağdaştırılabilir. Abbasilerin fetih duygusunu simgeleştirmek maksadıyla kullanmış oldukları siyah sarığı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamasını referans olarak göstermeleri sonraki dönemlerde onlar için

[23] Faber Birren, *Color Psychology and Color Therapy: A Factual Study Of The İnfluence Of Color On Human Life* (New Zealand: Pickle Partners Publishing, 1961), 24.
[24] Salim Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)* 54 (2010), 196.
[25] Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre Tirmizî, thk. *el-Câmiu's-sahîh*. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), "Libâs", 11.
[26] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", 382.
[27] Yaltkaya, "Tarihte Renk", 1942, 44.
[28] Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", 2010, 197.
[29] Tirmizî, bahsi geçen Câbir hadisinin "hasen sahih" olduğunu bildirmiştir. Tirmizî, "Libâs", 11; Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî Ebû Dâvûd, thk. Şu'ayb el-Arnaût (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430), "Libâs", 21; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Halep: Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1406), "Ziynet", 110.

siyah rengin simgeleşmesine vesile olmuştur.[30] Bundaki maksat, sünnet gibi görünse de aslında kültüreldir. Siyah rengin sembolik anlamı, kültürel, tarihsel ve bölgesel farklılıklara bağlı olarak değişebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ne bakıldığında, yeşil ve mavi tonlarının yoğun olarak kullanıldığı görülür. Estetik görünümün yanı sıra insanı rahatlatan, huzurlu hale getiren renkler vurgulanmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman devrinin renk uyumları incelendiğinde ise insanı harekete geçiren kırmızı gibi aktif renklerin yoğunlukta kullanıldığı görülmektedir. Bu iki dönem renkler açısından karşılaştırıldığında birincisinde barış ve eğlence isteyen, ikincisinde fetih yapma duygusuna sahip insanların ruh hali görülür.[31]

Renkler, tarih boyunca çeşitli kültürel, dinî ve siyasî bağlamlarda farklı sembolik anlamlar taşımaktadır. Tarihî olarak devletlerin ve toplumların, insanların, duygu ve düşüncelerinin ifade edilmesinde ve bundan etkilemesinde renklerin sembolik anlamlarını dikkate aldıkları görülmektedir. Toplumların kullanmış olduğu renklerin sembolik anlamları dönemin siyasî ve kültürel bağlamını yansıtması açsından önemlidir.

1.1.2. Kültürde Renk

İnsanoğlu renkleri tabiatla tecrübe ederek öğrenmiştir. Toplumsal hayatın başlamasıyla birlikte renkler de dilde varlığını göstermiştir. Renk tercihinde öncelikle bireylerin konforu, sağlığı ve verimliliğinin ön planda olsa da sembolik anlamlarının da göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Renklerin sembolik anlamları, kültürlere ve toplumlara göre değişiklik gösterirken bazı renkler hemen hemen her toplumda aynı manaya gelebilmektedir. Güneşin batmasıyla önce maviliğin yerini karanlığa bırakması, huzur ve dinginliğe geçişi; ölüme hazırlık hali olarak anlamlandırılmıştır. Siyah ve karanlık, ölüm ve matemin rengi olarak zihinlere yerleşmiştir. İnsanlar sabah güneşin doğmasıyla birlikte çeşitli renklerin ortaya çıkmasına şahit olmuş, bu sıcak renklerin tesiriyle hayata olan ilgileri artmıştır.[32]

[30] Varol, "İslam Tarihinin İlk İki Asrında Simge Renkler ve Siyâsî Anlamları", 111-126.
[31] Yılmaz, *Renk Psikolojisi*, 11.
[32] Öztürk, *Türk Kültüründe Renk*, 2015, 18.

Dilde renkler, bazen nesneleri veya durumları simgelemek için kullanılmaktadır. Bunun bir örneğini Arapların sözlerinde yer alan *"kadınları iki kırmızı helâka götürdü"* ifadesinde görmek mümkündür. Bu deyimde iki kırmızı ile kastedilen el-Ezherî' ye (ö. 370/980) göre altın ve za'ferandır. Altın takılar süslenmenin bir parçası kabul edilir. Kokulu olmasından dolayı za'feran ile parfüme vurgu yapılmaktadır. Aynı şekilde bu deyim erkekler için kullanıldığında, onları helâka götüren iki kırmızı, kırmızı et ve şarap olarak nitelendirilmektedir.[33] Kırmızı ile kastedilen sembolik anlam, özneye göre değişiklik gösterse de altın anlamında kullanıldığının bir başka örneği şu şekildedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Bana kırmızı ve beyaz iki hazine verildi."[34] buyurmaktadır. Allah'ın Hz. Peygamber'in, (s.a.v.) ümmetine vermiş olduğu mal mülkten, kırmızı ile kastedilen altın; beyaz ile kastedilen gümüştür.[35]

Birçok kültürde beyaz renk saflık, temizlik, kusursuzluk gibi olumlu manada kullanılmaktadır. Arap kültüründe de beyaz renk, insan için kullanıldığında saf, temiz, kusursuz, kötü bir özelliği olmayan, cömert manasını taşır. Bu sebeple renginden dolayı bir insanı beyaz olarak nitelendirmezler. Onun yerine beyaz anlamına gelen kırmızı ifadesini kullanırlar.[36] Örneğin kırmızı kökünden gelen "Hümeyra" sıfatı kadın için "beyaz tenli" anlamında kullanılmaktadır.[37] Hz. Peygamber'in *"*Dininizi Hümeyra'dan öğrenin*"* hadisinde kastedilen eşi Hz. Âişedir. Çünkü Hz. Peygamber ona bazen beyazı kastederek *"Hümeyra"* (الحُمَيْراء) diyerek seslenmekteydi.[38]

Renklere verilen anlamlar, kültürlere göre değişiklik gösterdiğinden matemin rengi konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin; Azerbaycan hikâyelerinde kederin ve matemin rengi gök rengidir. Azerbaycan'ın bazı şehirlerinde tabutun

---

[33] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "hmr", 4/208.
[34] Ebü's-Sa'âdet Mecdüddîn Mübârek b. Muhammed İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Mahmûd Muhammed et-Tanâhî (Beyrut: Mektebetu'l-İlmiye, 1399), 1/438; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed Zemahşerî, *el-Fâik fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, thk. Ali Muhammed el-Becâvi - Muhamed Ebu'l-Fadl İbrâhim (Lübnan: Dârul-Ma'rifet, ts.), 1/317.
[35] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "hmr", 4/208; Zebîdî, *Tacul ârus*, 5/37.
[36] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 4/208; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, thk. Muhammed Ivaz Mir'ab (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2001), 5/37; İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 1/1044.
[37] Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 5/37.
[38] İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 1/1044.

üstüne gök ve kara örtülmesi bugün de devam etmektedir.[39] Rengin toplumlara göre farklı anlamlar ifade etmesi yaşadığı coğrafi konumdan, inançlarından, kültürlerinden kaynaklanabilir.

Yeşil renk, ilk çağlardan beri batı kültüründe tazelik ve yenilenmenin rengi olmuştur.[40] Türk kültüründe ise yeşil cübbe, yeşil sarık ve türbelerin genellikle yeşile boyanması gibi uygulamalardan dolayı yeşil, ruhanî bir renk olarak kabul edilmiş ve genellikle İslâmiyet'in rengi olarak düşünülmüştür.[41]

Toplumların sahip olduğu dini inançların da renkler üzerinde etkisi olmuştır. Sarı renk, eski Mısır'da gözden düşme, kıskançlık ve utanç anlamındayken; Çin'de saltanat ve sarayı simgelemektedir. Çin'de sarı renk kutsallığın simgesi olduğundan dinî yapılarda yoğun biçimde kullanılmaktadır.[42]

Renkler, toplumların kültürlerinde eski çağlardan bu yana önemli bir sembol olarak yer almıştır. Örneğin, Türkler için siyah renk, kuzey yönünün sembolü olarak kullanılmıştır. Milli duyguların ifade edilmesinde kırmızı, şehit kanını sembolize etmek amacıyla tercih edilen bir renktir. Ayrıca, cinsiyetin belirtilmesinde pembe ve mavi renklerin tercih edilmesi, toplumsal cinsiyet kimliğiyle ilişkilendirilmiş ve adet haline gelmiştir. Dini kimliklerin belirlenmesi, camiler, tapınaklar ve diğer dini yapıların süslenmesi gibi durumlarda renkler, sembolik anlamlar gözetilerek kullanılmıştır. Bazen siyah renk, yönlerin tanımlamak için Türklerde kuzeyin sembolü olarak kullanılmıştır. Milli duyguların ifade edilmesinde şehit kanını sembolize eden kırmızının kullanılması bir başka örnektir. Ayrıca cinsiyetin tanımlanmasında pembe ve mavi gibi renklerin tercih edilmesi ve böylece adet haline gelmesi de bu konuya örnek gösterilebilir. Dini kimliklerin belirlenmesinde, camiler, tapınaklar ve diğer mimari yapıların süslenmesinde ve benzeri durumlarda renkler sembolik anlamlar göz önünde bulundurularak kullanılmıştır.[43]

Renkler, coğrafya, inanç, kültür gibi faktörlerden etkilenerek toplumsal yaşamın bir parçası olarak varlıklarını sürdürmektedir. Toplumların renkleri çeşitli

[39] Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", 2010, 193.
[40] Akkın vd., "Renklerin İnsan Davranışına Etkileri", 276.
[41] Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", 2010, 200.
[42] Alici - Göker Pektaş, "İç Mekanda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri", 95.
[43] Özge Mazlum, "Rengin Kültürel Çağrışımları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (Haziran 2015), 135.

alanlarda kullanması onu kendi kültürleri üzerinden yorumladıklarının göstergesidir. Bu sembollerde kültürler arası farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de bulunabilir.

1.1.3. Sanat ve Mimaride Renk

Sanatta renk, ifadenin derinliğini ve zenginliğini anlatan önemli bir görsel ve semboldür. İslâm sanatında ışık kaynağı olan güneş, merkez motif olarak ele alınmış ve ateşle ilişkilendirilmiştir. İslam sanatlarından olan tezhip, minyatür, cilt gibi el sanatlarında, yüzey boyalarında çoğu zaman yoğun olarak altın rengi kullanılmaktadır. "Mutlak varlık" olan Allah'ın yansımalarını sembolize eden güneş ve ateşle bağlantılı olarak açıklanmaktadır.[44] Cilt, tezhip, halı gibi el sanatlarında merkezde altın rengiyle gösterilen bu motif bazen lacivert zemin üzerine kenarında uzun saçaklar şeklinde de yer almaktadır. Dışa doğru uzanan ince çizgiler Allah'ın varlıklar üzerine olan yansımalarını sembolize etmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise kâinat düzenini sembolize etmekte, merkezden dışa doğru genişleyen gök katmanlarını anımsatmaktadır. İyilik, merhamet gibi bütün güzellikleri Cemâlinde toplayan Allah, adalet, ciddiyet, hükümranlık özellikleriyle Celâlinde bile insanlara karşı vericidir. Böylece güneş aydınlığın, güzelliğin, yakıcılığın, hoşgörünün vericiliği ile özdeşleşmiştir.[45]

İslâm mimarisi, İslâm maneviyatının somut bir ifadesi olarak kabul edilir ve bu maneviyatın temel bir yansıması olarak görülür. Bu tür mimarî mekânlar, sadece tabiatın huzurunu değil aynı zamanda insana cennetin sükûnetini ve uyumunu hissedebileceği bir sığınak sağlar.[46] Kur'ân, Allah'ın, göklerin ve yerin nuru olduğunu[47] belirtir. Bu önemli gerçek, İslâm mimarisinin tasarımına da yansır. Bu durum cennet mekânlarının dünyevi bir yansıması gibi düşünülen beyaz ve renkli binaların kullanılmasında etkili olmuştur. Elhamra Sarayı,[48] eyvanlar, birçok İran

---

[44] İsmet Kayaoğlu, "Mevlânâ'da Tabiat Sevgisi", 8. Milli Mevlânâ Kongresi, 6-7 Mayıs 1996, Konya.akt. Belgin Pekpelvan, "İslam Sanatında Tasavvufî Sembolizm ve Mevlevîlik", *Uluslararsı Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006), 524.

[45] Pekpelvan, "İslam Sanatında Tasavvufî Sembolizm ve Mevlevîlik", 524.

[46] Seyyid Hüseyin Nasr, *İslâm Sanatı ve Maneviyatı*, çev. Ahmet Demirhan (İstanbul: İnsan Yayınları, 2019), 88.

[47] en-Nûr 24/35.

[48] Endülüs mimarisiyle eşdeğerde önemli bir İslâm sanat eseri olan Elhamra Sarayı, Gırnata'da yer alır ve Nasrîler (Benî Ahmer) Devleti'nin başkentindedir. "El-hamrâ" adı, sarayın inşaatında kullanılan kil harcının kızıla çalan renginden gelir. Tarihsel olarak tahribata uğramış ve bazı bölümleri kaybolmuş

camisinin avluları ve Tac Mahal gibi büyük İslamî mimarî esere bakıldığında, mekânlarını aydınlatan ve ışıkla tanımlanan alanlar nurlu gibi görünmektedir.[49]

Nûr beyaz ile ifade edilirken, diğer renkler onun tezahürüyle ortaya çıkar ve böylece nûra bağlılık sembolize edilmektedir. Kimi kesimlerce yaratıcı ve yaratılan arasındaki ilişki, renkler aracılığı ile ifade edilmekte ve mimarî eserlere yansıtılmaktadır. Bu düşünceye sahip olanlara göre beyaz, hakikatın birliğini sembolize ederken nûrun polarizasyonundan doğan renkler, birin çokluk içindeki tezahürünü ve ona bağlılığını sembolize etmektedir. Ayrıca Kâbe'nin örtüsünün rengi olan siyah, varlığı aşan ontolojik üstü ilkeyi simgelemektedir. Yoğun biçimde renkli olan camiler Allah'ın yaratmasının zenginliğini ve sonsuz olasılıkları sembolize etmektedir.[50] Bu bağlamda camilerde sıkça bulunan vitraylar,[51] dışarıdan gelen gün ışığıyla birlikte mekâna ışığın rengârenk süzülmesi aynı sembolik anlatıma benzetilebilir. Gün ışığı nûru; rengârenk görünüm yaratılanların çeşitliliğini temsil eder. Nitekim bilindiği üzere karanlıkta renkler görünmez. Renklerin göz tarafından algılanabilmesi için ışığa ihtiyaç vardır. Ayrıca beyaz ışığın dalga boylarındaki tüm renkleri kapsaması yaratıcının, yaratılanlar üzerindeki etkisini, sembolik bir ifadeyle yansıttığını düşündürebilir.

Gökyüzü, güneş ve yıldızlar gibi metaforlar, simgesel anlamlarını mimarî eserlere de yansıtmaktadır. Örneğin Konya Karatay Medresesi'nin kubbesinin lacivert ve firuze renkleriyle süslenip parlayan yıldızlarla donatılması gökyüzünü anımsatır. Gecenin rengi olan mavi, sonsuzluğun; ışığın rengi olan sarı ise gerçek bilginin sembolüdür.[52] Bu renk seçiminin mekânın işlevi ile alakası olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, bu renklerin mekânda bilgi yolculuğunun sonsuzluğunu veya Allah'ın bilgisinin sonsuzluğunu sembolize ettiği kanaatine varmaktayız.

---

olmasına rağmen, ayakta kalan eski İslâm sarayları arasında en iyilerden biridir. Bk. Mehmet Özdemir, "Elhamra Sarayı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995).

[49] Nasr, *İslâm Sanatı ve Maneviyatı*, 75-78.

[50] Nasr, *İslâm Sanatı ve Maneviyatı*, 78-81.

[51] Renkli cam parçalarından oluşturulan saydam pencere süslemesine denir.

[52] Selçuk Mülayim, Değişimin Tanıkları-Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi, (İstanbul: Kaknüs Yayınları,1999), 182 akt. Pekpelvan, "İslam Sanatında Tasavvufî Sembolizm ve Mevlevîlik", 525.

Antik Mısır'da tapınakların tavanları, genellikle mavi olup yıldız çizimleriyle süslenmektedir. Zeminde ise genellikle Nil çayırlarını andıran yeşil renk tercih edilmektedir.[53] Tavanın gökyüzüne benzetilmesi sonsuzluğu temsil etme amacıyla kullanılan sembolik bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Mimaride değişme ve modernleşme hareketi ile birlikte Doğu Alman mimarisinde renkçi bir anlayış ortaya çıkmıştır. Kullanılan renkler üzerinden bir inceleme yapıldığında savaş öncesi 1960'ların fikrini yansıtırken renk olgusu 1970'lerde neşe kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Renkle birlikte kurulan sistematik algı ve duygusal etki sayesinde yerleşim yerlerinde "haz teması" hissedilir bir biçimde ortaya çıkmış ve insanların sosyalizme olan ilgisini arttırmıştır. Bu renkçi anlayış kılık kıyafetlerde de görülmüştür.[54]

İslâm sanat ve mimarisindeki renk tercihleri, insanlar üzerinde duygusal ve sembolik bir rol oynadığı gibi bireylerin yaşamlarına anlam da katmaktadır. Renklerin bu etkili yönünün giyim ve süslenme alanlarında da karşılık bulması olasıdır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in renk tercihlerinin insanların duygusal dünyasında etki oluşturabileceği kaçınılmazdır. Örneğin beyaz renkle sade ve temiz bir yaşam tarzının sembolize edilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.1.4. Dinlerde Renk

Dinler, semboller ve sembolizm aracılığıyla inançlarını ve öğretilerini ifade etmek için renkleri kullanabilirler. Renkle ilgili ifadelerin kullanılması insanların yaşam ve ölüme dair anlaşılamayan durumların izahında mistisizmle birlikte kendini göstermeye başlamıştır. Din insanların yaratılışın işleyişini çözmeye çalıştığı, anlamlar yüklediği bir sembolizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Renge karşı duyulan ilgi ve sevginin sebebi estetik görünümünün ötesinde doğaüstü durumlarla ilgisinin de olmasıdır.[55]

Uygarlığın başlangıcında insan, güneş ışığının yaşam için gerekliliğini ve önemini fark ettiğinde, ışığın bir tezahürü olan renge de ilahi bir anlam yüklemiştir.[56]

---

[53] Birren, *Color Psychology*, 24.
[54] Zuhal Başbuğ, "Renk Teorilerinin Yansımaları ve Resim Sanatı Üzerine Değerlendirmeler", *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (2020), 231.
[55] Birren, *Color Psychology*, 21.
[56] Birren, *Color Psychology*, 21.

Dinsel semboller, bu dine mensup kimselerin duygu dünyalarını etkileyerek inançlarını daha derinden anlamalarını sağlar. Eski kabile dinlerinden gelişmiş dinlere kadar pek çok inanç sisteminde sembolleşen kan ve kanın rengi olan kırmızı, hayat ve ölümle doğrudan ilişkili olarak anlaşılmaktadır.[57]

Yahudilere göre mavi renk, Rab Yehova'nın rengidir.[58] Tevrat'ın Mısır'dan çıkış bölümünde "Mûsâ, Hârûn, Nadav, Ahivu ve İsrâil'in ileri gelenlerinden yetmiş kişi dağa çıkarak, İsrâil'in Tanrısını gördüler. Tanrı'nın ayaklarının altında safir (laciverttaşını) andıran bir döşeme vardı. Gök gibi duruydu."[59] Hrisitiyanlarda ise yeşil renk, maviden daha önemlidir. Kilise ritüellerinde yer alan kutsal kâse, zümrüt rengindedir.[60] Bazı dinlerde belirli bir rengin ön plana çıkarılması genellikle o rengin, o dinin tarihsel gelişimi veya kültürel bağlamı içinde yaşanan olaylarla yakından ilişkilendirilmesinden kaynaklanır. Bu nedenle, o renk, o din içinde özel ve anlamlı bir konum kazanır ve özellikle birçok kişi için bu renk, O din ve benzeri dini figürlerle özdeşleşen bir sembol haline geldiği anlaşılmaktadır.

Hindistan'da özellikle kadınlarda, alna kırmızı bir nokta koyma (tilaka)[61] geleneğinin olması, kırmızı rengin kurban ayinlerinden kalma bir özelliğinin olduğunu göstermektedir. Tilaka, kişinin Hinduizm'e mensup olduğunun göstergesidir. Yine Hindistan'da sarı renk evliliğin rengidir. Bu sebeple gelinler mutluluğun ve birleşmenin sembolü olarak ellerine sarı renk sürerler.[62] Renklerin sembolik anlamlarından hareketle dini yaşantıda kullanılması bir süre sonra geleneklerine de yansıdığı düşünülmektedir.

Doğu toplumlarında özellikle Konfüçyünizm'de ölen kişinin daha temiz ve iyi bir duruma geçtiğini göstermek için ölüm ve matem beyaz renkle sembolize

---

[57] Kadir Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/8 (2008), 4.
[58] Birren, *Color Psychology,* 23.
[59] *Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2016), Çık.24:9-10.
[60] Birren, *Color Psychology,* 23.
[61] Hinduizmde kırmızı rengin çok yaygın bir renktir. Evlilik, doğum, dinî festivaller gibi sevinç günlerinde kullanıldığı gibi törenlerde ve önemli olaylarda alna kırmızı nokta konur. Bu kırmızı renkli nokta hemen hemen bütün Hindular tarafından aydınlanmanın bir işareti olan "üçüncü göz" olarak algılanır. Bkz.Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", 16.
[62] Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", 2008, 13.

edilir.[63] Budizm dini için ise turuncu renk önemlidir. Bunun sonucunda keşişlerin kıyafetlerinde ve kutsal sayılan yerlerde genellikle turuncu renk kullanılır.[64]

Siyah ile beyazın yan yana dizilişi doğal olarak bize aydınlığı ve karanlığı, geceyi gündüzü, birbirine zıt ya da birbirini tamamlayıcı çiftleri tasvir eder.[65] Bunun bir örneği Çin dinlerinden biri olan Taoizm'de ve felsefesinde yer alan *yin-yang*'da görülmektedir. Bakıldığında uzlaşmaz gibi görünse de birbirini tamamlayan ilkeler döngüsüdür.[66] Kutuplaşma ve sırayla birbirinin yerini alma simgeselliği görülmektedir. Bu yer değiştirmeler arasında tam bir simetri vardır. *Yin* olan her şeyin dişil, *yang* olan her şeyin eril bir doğaya sahip kabul edildiği için kutsal evlilik hem kozmik hem de dinsel bir boyut sergilemektedir[67]. Örneğin aşkın güç, hareket vasıtası pozitif prensip olan *yang*'ı oluşturmuş, sınırlarının sonuna gelerek sükûnete ulaştığında ise negatif prensip *yin* meydana gelmiştir. Sonra *yang* ve *yin*'in birbirini tamamlayan faaliyetleriyle her şey oluşmuştur. Bunu bir benzeri Tezhip sanatında şemse motifinin iki ucundaki salbeklerin iki kutbu simgelediği düşünülebilir. Zıtlık birbirini tamamlamanın ve bir bütün olmanın da simgesidir. Allah'ın kendisini ortaya koyduğu *Cemâl* (güzellik ve şefkat) ve *Celâl* (ululuğu ve gazabı) sıfatındaki karşıtlıklar O'nun kavranamazlığına ve benzersiz mükemmeliyetine işaret etmektedir.[68]

Zerdüştlüğün kutsal metinlerinde, aydınlık ve cennetin ordusu açık renklerle; cehennem ve şeytânî varlıklar karanlıkla özdeşleşmektedir.[69] İslâmiyeti kabul ettikten sonra İran'da matem rengi olarak algılanan siyah renk resmi mezhepleri olan Şiîlikle özdeşleşmiştir. Sarı rengin hastalık ve günahı sembolize ettiğine, kırmızı rengin ise temizlik ve enerji anlamına geldiğine inanılır.[70]

Tasavvufta renk, insanın manevî dönüşümünün anlatımında diğer varlığı içselleştirerek, bir nevi onun gibi olmak anlamında "*rengine/boyasına boyanmak*",

---

[63] Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", 2008, 30.
[64] Alici - Göker Pektaş, "İç Mekanda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri", 95.
[65] René Guénon, "Siyah ve Beyaz(Sembolizmi)", ed. Sadık Kılıç, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2005), 218.
[66] Mircae Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev. Ali Berktay (İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım San ve Tic. Ltd. Şti, 2021), 2/24.
[67] Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, 2/25-26.
[68] Pekpelvan, "İslam Sanatında Tasavvufî Sembolizm ve Mevlevîlik".
[69] Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", 2008, 37.
[70] Albayrak, "Milli Dinlerde Renk Fenomeni", 2008, 39.

"*rengine girmek*" şeklinde ifade edilmektedir. Tasavvufta renkler, sosyal ilişkiler ve âdetler üzerinden bu âlem ve âlemdeki gayreti de simgelemektedir. Nakşibendîlere göre zikirle meşgul olan sâlikin kalbinde sırasıyla kızıl, sarı, beyaz, yeşil ve mavi renkte nurlar zuhur eder.[71] Görüldüğü üzere tasavvufta da renkler belli hâl ve makamları; soyut ve aşkın olanı simgelemişlerdir.

1.1.5. Sağlıkta Renk

Renklerle yapılan tedaviye *kromoterapi* denilmektedir. Çok eski çağlardan beri yaygın olan kromoterapi, günümüzde batı dünyasında etkili olarak kullanılmaktadır. Kromoterapiye göre insan vücudundaki enerji merkezi olan çakraların bir rengi vardır. Çakralardaki enerji dengesizliklerinin açmış olduğu sorunların tedavisinde, ilgili çakranın renginden faydalanılmaktadır.[72] Psikolog Davut İbrahimoğlu'na göre renk tedavisi üç yolla yapılmaktadır. Projektörle sorunlu bölgeye uygun rengin verilmesi o renkten bir giysinin giyilmesi ve ihtiyaç duyulan rengin düşünülmesi şeklindedir.[73]

Hastaya teşhis konulurken saçındaki, tenindeki, gözündeki, dışkı ve idrarındaki renk değişimi hastalığın habercisi sayılmaktadır. İbn-i Sînâ, kronik burun kanaması geçirenlerin kırmızıdan, göz sorunları olanların kırmızı ve sarıdan uzak durmalarını tavsiye etmiştir.[74] Renk enerjisi veya renk titreşimleri, ruhsal yapımızı, duygu, düşünce ve davranışlarımızı olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir.[75]

Renklerin insan sağlığı üzerindeki etkilerine dair pek çok araştırma yapılmıştır. Psikolog Alexander Schauss'un renklerin insan beyni üzerindeki etkilerini incelediği bir araştırmasında sarı rengin, renk algılama merkezi olan Reticular bölgesindeki sinir uçlarını çok düşük bir biyoelektrik akımı ile uyardığı sonucuna vardı. Kırmızı, koyu mavi, siyah gibi renklerin ise sinir uçlarını daha

[71] Yıldırım, *Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi*, 133.
[72] Eda Ustaoğlu, *Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 52-59.
[73] Yıldırım, "Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", 131.
[74] Hatice Gerçekler, *Alternatif Tıp ve Din* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dali Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 55.
[75] Daha detaylı bilgi için bk. Gerçekler, *Alternatif Tıp ve Din*, 53.

yüksek bir biyoelektrik akım ile uyardığını keşfetti. Yüksek akımla uyarılan sinir uçlarının kan basıncı, ruhsal gerginlik, kandaki şeker oranı gibi insanı fizyolojik olarak etkileyen durumları artırdığını ifade etmektedir.[76] Ayrıca sarı rengin çocuk sağlığı üzerindeki tesirlerini araştıran çocuk servisi uzmanları, sarı ve sarının hakim olduğu renkli ışıklarla aydınlatılan odalardaki bebeklerde, sarılık hastalığının çok daha az görüldüğünü ortaya koymuşlardır.[77]

Kur'ân'da*, "Mûsâ: 'Allah; onun parlak sarı renkte, bakanlara keyif veren bir sığır olduğunu, söylüyor' dedi."*[78] âyetinde sarı renk için bakanların içini açan ifadesi, Mısırlı göz hastalıkları uzmanı Dr. Mustafa Ahmet Azb'ın dikkatini çekmiştir. Renkler üzerinde yaptığı araştırmalar sırasında insan gözünün kırmızı rengi görebilmesi için 50 diametrelik, mavi rengi görebilmesi için 150 diametrelik bir enerji harcarken; sarı rengi görmek için enerji sarf etmediği ortaya çıkmıştır. Yine buna benzer yapılan araştırmalar Kur'ân'ın sarı renk için kullandığı ifadeyi tasdik etmektedir.[79]

Yeşil insan gözü için sakinleştirici renk olduğundan dolayı sakinleştirici, ağrı kesici etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yeşil ortamlı ev bitkilerinin yoğun olduğu hastanelerde daha az ağrı kesici kullanıldığı saptanmıştır.[80] Hasta ziyaretine giderken çiçek, bitki götürmek bu kapsamda değerlendirilebilir.

Sanat terapisinde ise renk, genellikle bir kişinin duygularıyla ilişkilendirilir. Renk, bir kişinin zihinsel veya fiziksel durumunu da etkileyebilir. Kırmızı, sarı ve turuncu gibi sıcak renkler, rahatlık ve sıcaklıktan düşmanlık ve öfkeye kadar çeşitli duyguları tetikleyebilir. Yeşil, mavi ve mor gibi soğuk renkler, üzüntünün yanı sıra sakinlik duygusu uyandırır. Örneğin araştırmalar, kırmızı renge bakan bazı kişilerde kalp atış hızının arttığı ve bunun da kan dolaşımına ek adrenalin pompaladığı görülmüştür.[81]

---

[76] Ali Çankırılı, "Sarı Rengin Esrarı", *Zafer Dergisi* 348 (Aralık 2005).
[77] Çankırılı, "Sarı Rengin Esrarı".
[78] el-Bakara 2/69.
[79] Çankırılı, "Sarı Rengin Esrarı".
[80] Akkın vd., "Renklerin İnsan Davranışına Etkileri", 276.
[81] Kübra Ökmen - Burhan Satıcı, "Renk ve Işığın Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkileri Üzerine Örnek Mekan İncelemesi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi* 1/4 (2021), 44.

1.1.6. Psikolojide Renk

Renkler, insanın duygusal durumu üzerinde değişiklik yaratma kapasitesine sahiptir. Bu etkiler kimi zaman yaş, cinsiyet, kültürel faktörler gibi durumlara bağlı olarak değişiklik gösterirken kimi zaman da aynı renk, farklı bireyler üzerinde aynı etkiyi göstermeyebilir.[82] Bu konuya benzer Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nun yapmış olduğu bir çalışmada bir grup insandan on beş farklı duygu durumunun sekiz renk ile eşleştirilmesi istenmiş ve sonuçlar grafik halinde verilmiştir.[83] Yapılan çalışmanın sonucunda kırmızı, kimilerine göre canlandırıcı, uyarıcı olan heyecan duygusu ile ilişkilendirilirken kimilerine göre öfkeyle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir.

Kırmızı, renkler içinde en dikkat çekici olanıdır. Mutluluğun, arzunun, isteğin, canlılığın rengi olan kırmızı; fiziksel anlamda da güç, yaşam, enerji, dinamizm ve heyecanı temsil eder. Psikolojik etkileri arasında gerginlik, heyecanı arttırma, dikkat çekici olma gibi özellikler yer alır. Örneğin tehlike ve yasakların belirtilmesinde çoğunlukla kırmızı renk tercih edilir.[84] Trafik uyarı levhalarında kırmızı rengin tehlikeyi veya ikazı simgelediği görülür. Örneğin kırmızı bordürle belirlenmiş bir trafik levhası içerisinde yer alan hayvan, her an karşınıza çıkabilir diye sürücüyü uyarmaktadır. Dünyanın her yerinde durum böyledir. Türkiye'de "dikkat vahşi hayvanlar geçebilir" levhası içinde geyik piktogramı (resim-yazı) bulunan kırmızı çerçeveli üçgen bir levhadır. Singapur'da bu levhanın içerisinde maymun ve iguana, Afrika'da fil piktogramı bulunur. İçeriği değişse de trafik işaretleri uluslararası sembollerdir, kırmızı her yerde uyarıyı temsil eder.[85]

İnsan gözünün algılayabildiği milyonlarca renklerin bir kısmı rahatsız edici bir kısmı rahatlatıcı olabilir. Bu sebeple renklerin doğru kullanımı üretkenliği artırırken görsel yorgunluğu azaltabilir.[86] Örneğin kırmızı ve turuncu gibi yüksek enerjili renkler "*fast-food*" lokantalarında müşterilerin sindirimini hızlandırmak ve

[82] Deniz Aktekin vd., "Renklerin Duygular Üzerine Etkisi", *Maltepe Tıp Dergisi* 3/1 (2011), 32.
[83] Aktekin vd., "Renklerin Duygular Üzerine Etkisi", 2011, 32.
[84] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 146.
[85] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 147.
[86] Akkın vd., "Renklerin İnsan Davranışına Etkileri", 277.

hareketliliğini arttırmak için kullanılmaktadır. Böylece müşterilerin lokantalarda fazlaca kalmasını engellemesi rengin insan psikolojisine etkisini göstermektedir.[87]

Sarı renk, yakından bakıldığında büyüleyici bir etkiye sahip olmasına rağmen, uzaktan bakıldığında etkisi azalmaktadır. Bu sebeple sarı renk, aldatıcı, çekici ve geçici gibi sembolik anlamları yansıtmaktadır. Sarı renk insanoğluna, içinde yaşadığı hayatın geçici olduğunu hatırlatmaktadır.[88] Nitekim Kur'ân'da dünya hayatının geçiciliğinden, çekiciliğinden, yeşeren ekin gibi kuruyup solacağından bahseden âyetlerde[89] bitkinin sararması gibi semboller kullanılarak bu gerçek anlatılmaktadır.

Renklerin bireyin duygu durumunu etkilediği bilinmektedir. İnsanların yüzünde beliren renkten de hissiyatı hakkında fikir edinebilmek mümkündür. Örneğin kişi duygu durumunu etkileyecek güzel bir haber aldığında kalbi genişler, yaşadığı sevinç yüzüne ışıldama, aydınlanma olarak tesir eder. Aynı şekilde insan hüzünlü bir haber aldığında veya kederlendiğinde yüzünün rengi gider, kararır. Yüzdeki kızarma, solma veya kararma gibi durumlar, insanlar tarafından fark edilen etkiler arasında yer alır. Kur'ân'da bu konuya benzer bir âyette insanlardan bazılarının yüzlerinin ağaracağı, bazılarının ise yüzlerinin kapkara kesileceği bildirilmektedir.[90] Kıyamet gününde mü'minler durumlarından memnun oldukları ve Allah'ın nimetine sevindikleri için yüzleri ağarır. İnkâr edenlerin ise gördükleri karşısında üzüntü ve kalplerindeki siyahlık nedeniyle yüzleri kararır.[91]

Yüz renginin değişmesi yaşanılan durumun olumlu veya olumsuz olması hakkında fikir edinmeyi sağlar. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir grup ihtiyaç sahibi insanların halini görünce yüzünün renginin değiştiği bunun üzerine namazdan sonra bir konuşma yapmayı gerekli görmüştür. Bir süre sonra ise ensardan gelen sadakaların ve yardımların, giyecek ve yiyeceğin iki yığına ulaştığını görünce sevinçten yüzünün ay gibi parladığı hatta altına benzetildiği rivâyet olunmaktadır.[92]

---

[87] Burhanettin Keskin, "Renk Terapisi Üzerine Bir İnceleme", *Sanat Dergisi* 10 (2006), 24.
[88] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 148.
[89] er-Rûm 30/51; ez-Zümer 39/21; el-Hadîd 57/20.
[90] Âl-i İmran 3/106.
[91] Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Hişâm Semîr el-Buhârî (Riyad: Dâru' Âlemi'l-Kütüb, 1423), 4/166; Ebû Abdillâh Fahruddîn Muhammed b. Ömer Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421), 27/468.
[92] Nesâî, "Zekat", 64.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüzünün sevinçten ve neşeden ışıldamasının sebebi, Müslümanların Resûlullâh'a (s.a.v.) itaat edip Allah'ın rızası için ihtiyaçları giderme konusunda acele etmeleri ve birbirlerine şefkat gösterip yardımlaşmalarıdır.[93] İhtiyaç sahibi bireylerin zorlu durumunu gördüğünde yüzündeki ifade değişikliği ve ardından gelen sevinç dolu tepki, onun iç dünyasının dışa yansıması olarak okunabilir. Bu konuyla ilgili bir başka rivâyette ise: "Hz. Peygamber (s.a.v.) mesicidin duvarında tükürük görünce öfkeden yüzü kıpkırmızı oldu. Sonra ensardan bir kadın temizledi ve güzel koku sürdü bunun üzerine Rasûllullâh (s.a.v.) 'ne güzel oldu' buyurdu."[94] Nesâi'nin rivayetinde, ümmetine güzel bir örnek vermek için tükürük izi gidinceye kadar mübarek yüzü kızardı.[95] şeklinde geçmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) yüzündeki renk ifadeleri, duygusal zenginliği, insanlar arasındaki zorluklara karşı gösterdiği hassasiyeti ve yanlış davranışlara duyduğu hoşnutsuzluğu vurgulamak için kullanılmıştır. Bu durumda, bireyin yaşamış olduğu duygu değişimlerinin fizyolojik yansımaları, hem gerçek hem de mecâzi anlamda renkler aracılığıyla ifade edilmektedir.

Yapılan araştırmalar, çocukların en fazla dikkatini çeken renklerin mavi ve kırmızı olduğunu, yeşil rengin prestij ve güvenliğin önemli olduğu sektörlerde kullanıldığını, temizlik, parlaklık, sadelik ve masumiyet duyguları veren beyazın ise özellikle çocuk ve sağlık ürünlerinde tercih edildiğini göstermektedir.[96] Bilim adamları, toplumsal hayatta karşılaşılabilecek sorunları en aza indirmek için, renklerden faydalanmaktadırlar. Renklerin psikolojik etkileri dikkate alınarak doğru kullanımında insan hayatını etkileyen faydaları olduğu anlaşılmaktadır.

[93] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1392), 7/103.
[94] Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî Müslim, thk. *el-Câmiu's-sahîh*. Muhammed Fuâd Abdulbâkî (Beyrut: Dâru'l-İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 1991), "Mesâcid", 14; Nesâî, "Mesâcid", 35; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî İbn Mâce, thk. Şuayb Arnaût (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430), "Mesâcid", 10.
[95] Muhammed Abdüsselâm el-Mübârekfûrî, *Mir'âtü'l-Mefâtîḥ Şerḥi Mişkâti'l-Meşâbîḥ* (Varanasi: el-Câmiatü's-selefiyye, 1404), 2/932.
[96] Ustaoğlu, *Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri*, 2007, 69.

1.1.7. Kur'ân'da Renk

Rengin kuşatıcı etkisinin bir yansıması da İslâm dininde bazı renklerin ön plana çıkarılması veya bazı renklerden sakınılmasıyla kendisini göstermektedir. İnsanların renk konusunda yapmış olduğu tercihlerin sebebi dine ya da dinî uygulamalara dayandırılabilmektedir. Kur'ân ve hadis metinlerinde renklerin kullanımına dair örnekler bulunmaktadır. Çeşitli renkler, sarı, yeşil, beyaz, siyah gibi farklı tonlarda ifade edilmiştir. Bu metinlerde renkler bazen nesnelerin gerçek rengini açıkça yansıtırken, bazen de görsel imgelerle veya renklerin çağrışımlarını aktaran kelime gruplarıyla ifade edilmiştir. Bu çeşitlilik, metinlerin anlatımını zenginleştirmektedir.

İslâm dinin temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'de renk anlamına gelen *levn*[97] (لون) sözcüğü, türevleriyle birlikte çeşitli âyetlerde geçmektedir.[98] Çıplak gözle gözlemleyebildiğimiz âlemdeki varlıkları birbirinden ayırt etmede renklerin etkisi son derece açıktır. Bu sebeple âyette varlıkların biçimsel özelliği renk üzerinden ön plana çıkarılmıştır.[99] Yeryüzünde rengârenk şeylerin insan için yaratıldığı ve öğüt alan kimseler için ibret olduğu[100] gibi âyetler buna örnek gösterilebilir. Renklerin çeşitliliği aslında insanların, hayvanların, bitkilerin şekil ve görünümlerinin birbirinden farklı olduğunun göstergesidir.[101] İnsanın yaradılışındaki renk farklılığı da Allah'ın varlığına ve kudretine delil olarak gösterilmiştir. Nitekim "*Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır."*[102] âyeti bu konuya dikkat çekmektedir.

Kur'ân'da renklere genel olarak bakıldığında bu konuyla ilgili ayetlerin tabiatın sanatsal yönüne, süsüne dikkat çekerek insanın güzellik duygusunu harekete geçirdiği görülmektedir. Böylelikle insana evrendeki estetik ve dengenin tesâdüfi

[97] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "lvn", 13/393.
[98] Bkz. Bakara, 2/69; Nahl, 16/13, 69; Rûm, 30/22; Fâtır, 35/27-28; Zümer, 39/21.
[99] Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985), 4/465-466.
[100] en-Nahl 16/13.
[101] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/ 84.
[102] er-Rûm, 30/22.

olmadığını, sanatkârının Allah olduğunu; gören gözlerle kişiyi, aklın idrakine ve kalbin ihlâsına sevk etmektedir. Nitekim renklerden bahseden ayetin devamında düşünen toplum için ibretler olduğu, tüm bu ihtişama, farklılığa bakarak insanın tefekkür ruhunu genişlettiği ve öğüt alması gerektiği dile getirilmektedir.

Renk kavramına yakın anlamda olan "boya" kelimesi Kur'ân'da *Sıbğ* (صبغ) ifadesiyle yer almaktadır. *Sıbğ* terimi, giysilere renk vermek için kullanılan madde anlamına gelir.[103] Kur'ân'da sıbğ (صِبْغٍ) kelimesi Müminûn suresinde, *"Sînâ dağında yetişen, hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık veren bir ağaç meydana getiririz"* âyetinde geçmektedir.[104] Bu âyette geçen sıbğ, "katık" şeklinde tercüme edilmektedir. Yağın katık olarak kullanılmasının boya ile benzerliği, ekmeğin katığa batırılmasıyla onun rengini almasından kaynaklanmaktadır. Bahsi geçen ağaç ise zeytin ağacıdır. Bu bağlamda, "Sıbğ" kelimesi yani bahsi geçen katık, zeytin olarak anlaşılmaktadır.[105]

Diğer bir âyette ise sıbğatullah (صِبْغَةَ اللهِ) ifadesi Allah'ın boyası olarak geçmektedir.*"Allah'ın boyasıyla boyandık. Boyaca O'ndan daha güzel olan kim vardır? Biz yalnız O'na kulluk ederiz"*[106] şeklindedir. Dine boya isminin verilmesi mecazîdir.[107] Çünkü boyanın etkisi kumaşta nasıl ortaya çıkıyorsa dinin öngördüğü temizlik, namaz gibi ameller de dine bağlı kimse üzerinde kendisini göstermektedir. Allah'ın boyasının bir diğer anlamı da onun yarattığı hâl olan fıtrattır. İnsanın fıtratındaki güzel ve temiz yaratılışla yaratıcıya imân etme, yönelme, ona muhtaç olma işaretinin bulunması onun için bir boya niteliğindedir. Elbisenin süsünün ve ziynetinin boya olması gibi insanın da imân ve amelleri onu süsüdür. İnsanların üzerine yaratıldıkları ilk fıtrî din ise İslâmdır. Allah'ın boyaması ise kullarını imân

---

[103] Ebu 'Abdurraḥmân el-Ferâhîdî Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, thk. Mehdi el-Maḫzûmî - İbrahim es-Sâmerrâî (Daru ve Mektebetu'l-Hilal, ts.), "sıbğ", 4/474; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "sıbğ", 8/437; Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, "sıbğ", 8/62.

[104] el-Mü'minun 23/20.

[105] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 12/116.

[106] el-Bakara 2/138.

[107] Yahudi ve Hristiyanların dini söylemleri Hz. Muhammed'in verdiği mesajlar ile karşılaştırılmaktadır. Hristiyanlar çocuklarını vaftiz ederken sarı bir suya batırıp bunun çocukları manen temizlediğini söylemektedirler. Yapılan bu işlemden sonra çocuğun Hristiyan olduğunu dile getirmektedirler. Yüce Allah, "Allah'ın boyasını isteyin" diyerek onların kanaatlerini reddetmektedir. Allahın boyası da din olarak İslamdır. Bk Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 4/74.

ile boyayıp küfrün pisliklerinden temizleme manasındadır.[108] Tüm bu açıklamalardan hareketle "Allah'ın boyası" ifadesi ile İslam dininin kastedildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Kur'ân'da siyah,[109] beyaz,[110] mavi,[111] kırmızı[112], sarı[113] ve yeşil gibi temel renkler zikredilmekte ve onlara dikkat çekilmektedir.[114] "*Allah'ın gökten su indirdiğini görmez misin? Sonra onunla renkleri ve çeşitleri farklı ürünler çıkardık. Dağların da farklı renklerde; beyaz, kırmızı, simsiyah yolları, kısımları vardır.*" âyetinde renk kavramı beraberinde bazı renk örnekleri de zikredilmiştir. Bu âyette Allah, tek bir sudan çeşitli renkteki meyvelerin bitirilmesini delil olarak sunduğu gibi ilave bir açıklamada bulunarak dağların da çeşitli ve farklı renklerinin oluşundan bahsetmektedir. Âyette beyaz ve kırmızıdan sonra renklerin çeşitli oluşundan bahsetmesi kırmızının ve beyazın farklı tonlarının olduğunu bildirmektedir. Bilindiği üzere kırmızı tek renk değildir. Pembe, turuncu, erguvan gibi farklı tonları bulunmaktadır. Örneğin kıyâmet tasvirlerinden birinde göğün gül kırmızısı bir yağa dönüşeceği[115] benzetmesi yapılmıştır. Dağların özelliklerini belirten âyetin devamında simsiyah yollar ifadesinin ayrıca dile getirilmesi de siyahın bir çeşidi olmadığını göstermektedir.[116]

Oruçlunun yeme içmeyi keseceği vakit, fecirde siyah ipi beyaz ipten ayırt edinceye kadar[117] ifadesiyle Kur'ân-ı Kerim'de yer almaktadır. Burada siyah iple gecenin sonundaki siyahlık, beyaz iple gündüzün başlangıcındaki beyazlık kinayeli olarak kastedilmektedir.[118] Renklerin başı beyaz sonu ise siyahtır. Beyaz renk her

---

[108] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 4/74; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmihsin et-Türkî (Kahire: Daru'l-Hicr, 1422), 2/603; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 2/144; İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûḥu'l-beyân fî tefsîri'l-Ḳur'ân* (Beyrut: Rûḥu'l-beyân, ts.), 1/195.

[109] Bkz. el-Bakara, 2/187; Al-i İmrân, 3/106; en-Nahl, 16/58; Fâtır, 35/28; Zümer, 39/60; ez- Zuhruf, 43/17.

[110] Bkz. el-Bakara, 2/187; Al-i İmrân, 3/106,107; el-A'râf, 7/108; Yûsuf, 12/84; Tâhâ, 20/22; eş-Şu'arâ, 26/33; en-Neml, 27/12; el-Kasas, 28/32; Fâtır, 35/27; es-Saffât, 37/46,49

[111] "*O gün sûra üfürülür ve günahkarları o gün gözleri göğermiş olarak toplarız.*" Bk. et-Tâhâ 20/102.

[112] Fâtır 35/27-28; er-Rahmân 55/37.

[113] el-Mürselât 77/33; el-Bakara 2/69; er-Rûm 30/51; ez-Zümer 39/21; el-Hadîd 57/20.

[114] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 136.

[115] er-Rahman 55/37.

[116] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 26/234.

[117] el-Bakara, 2/187

[118] Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, 3/57; Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 5/273.

rengi kabul ederken siyah renk hiçbir rengi kabul etmez. Bu sebeple kâfir, siyah renk ile ifade edilmiştir.[119]

Kur'ân anlatımında renkler, hem düz anlamlarıyla hem de çağrışımsal anlamlarıyla yer almaktadır Örneğin siyah renk, kız çocuğu müjdesine karşı öfkelenerek yüzlerinin simsiyah kesildiğini bildiren âyetlerde,[120] hoşlanılmayan bir durum karşısında ortaya çıkan tepkiyi ifade eder. Araplar hoşuna gitmeyen bir şey ile karşılaşan kimsenin kederlendiğini ifade etmek için "gam ve kederden dolayı yüzü simsiyah kesildi" ifadesini kullanırlar.[121] Yüzün kararması, morarması, solması üzüntünün göstergesi olduğu gibi aydınlanması ve parlaması da sevincin işaretidir. Araplar arzusuna ulaşan, amacını elde eden kimseler hakkında "yüzü ağardı" derler. Bunun manası sevinme ve neşelenmedir. Birini tebrik ederken de "Yüzünü ağartan Allah'a hamdolsun" derler. Başına bir kötülük gelen kimseye de yüzü tozlaştı, rengi kaçtı gibi ifadeler kullanırlar.[122] Nitekim Kur'ân'da "O gün yüzleri ağaracak ifadesi"[123] ile mümînlerin kıyamet günü durumlarından memnun oldukları için sevinçten yüzlerinin aydınlanacağı kimselerden olacağı müjdelenmektedir.[124] Benzer şekilde yüzleri kararacak[125] ifadesi ise kıyamet günü yalancıların, inkârları sebebiyle yüzlerinde meydana gelen karanlığın göstergesidir. Kalplerinde meydana gelen siyahlık, yüzlerinin kararmasına sebep olmuştur.[126] Buradaki ağarma ve kararmayı gerçek anlamıyla anlamak gerekir. Allah kıyamet ehlini ikiye ayırmıştır. Bir kısmı yüzü ak olan mümînler, bir kısmı yüzü kara olan kâfirlerdir.[127] Görüldüğü üzere burada siyah renk ile inkâr, cehalet, karanlık kastedilirken; beyaz renk ile rahmet, müjde, iyilik, güzellik gibi özellikler kastedilmiştir.[128]

Kur'ân'da bilinen bir renk, âyetin durumuna göre bilinenin dışında tefsir edilebilmektedir. Siyah için bazen sarı (صفر) ifadesi kullanılmaktadır. Örneğin Mürselât suresi 33. âyette yer alan "sarı develer", (جِمالَتٌ صُفرٌ) "siyah develer" olarak

[119] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 29/117.
[120] en-Nahl, 16/58; ez- Zuhruf, 43/17.
[121] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/116.
[122] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 8/317.
[123] Âl-i İmran 3/106.
[124] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/166.
[125] Âl-i İmran 3/106;ez- Zümer, 39/60.
[126] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 27/468.
[127] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 8/317.
[128] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 137, 140.

tefsir edilmektedir.[129] Çünkü Araplar develerin siyahlıklarının, bir miktar sarı ile karışık olmasından dolayı "sarı deve" diye adlandırmışlardır. Bir başka açıklamaya göre ise siyah devenin üzerindeki sarılık, siyah kıvılcımlara benzetildiğinden dolayı bu şekilde yorumlayanlar da olmuştur.[130]

Kur'ân'da sarı rengini ihtiva eden bir âyette, "*Onlar: 'Bizim için Rabb'ine söyle, onun rengi nedir; bize bildirsin.' dediler. Musa: 'Allah; onun parlak sarı renkte, bakanlara keyif veren bir sığır olduğunu, söylüyor.' dedi."*[131] Rengi parlak ifadesi ile kastedilen derisinde sarıdan başka rengin bulunmamasıdır. Vehb'e (ö. 197/813) göre güneş ışınları sanki onun derisinden çıkıyormuş gibidir. Bu sebeple İbn Abbâs, sarı rengin ruhu sevindirdiğini söylemektedir.[132] Âyetten anlaşıldığı üzere İsrâiloğullarının boğazlamaları gereken inek, sıradan bir hayvan olmayıp, görenlere sarı renginden dolayı sevinç veren bir görünüme sahiptir.[133]

"Görmedin mi Allah'ın gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara akıttığını? Sonra onunla değişik renklerde ekinler bitirir, sonra bu bitkiler gelişip olgunlaşır; ardından onun sarardığını görürsün, sonunda Allah onu kırılıp ufalanmış hale getirir. Kuşkusuz bunda akıl iz'an sahipleri için bir ders vardır."[134] Burada yer alan bitkinin oluşum evreleri, indirilen Kur'ân ile yeryüzündeki kalpler arasındaki ilişkinin temsilidir. Şöyle ki Allah Kur'ân'ı indirdi ve onu insanların kalplerine yaydı. Sonra onunla renk renk çeşit çeşit ekinler çıkardı. Çünkü âyette geçen bitkinin, kırmızı, sarı, mavi, yeşil, beyazımsı gibi açık renkleri bulunmaktadır. Renklerin çeşitliliği, mümînlerin kalbinde meydana gelen din ve inancın farklılığına benzetilmektedir. Ekinin sararması ise kalbinde hastalık bulunan kişinin inancının kurumasıdır. Renklerle ifade edilen anlam, bir başka açıklamaya göre yüce Allah'ın dünyaya dair verdiği misaldir. Yeşil bitkinin sarardığı gibi dünya önceleri göz alıcı iken sonra değişikliğe uğramaktadır.[135]

---

[129] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 4/460; Zebîdî, *Tacul ârus*, 12/326.
[130] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 30/776; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 19/164.
[131] el-Bakara 2/69.
[132] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/450.
[133] Hikmet Koçyiğit, "Kur'an'a Göre Mahlûkatın Estetize Edilmesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2011), 226.
[134] ez-Zümer 39/21.
[135] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 15/245.

Sarı rengin sembolik anlamıyla dünya hayatını temsil ettiği âyetlerden bir diğerinde: "*Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlatta bir çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki bitirdikleri çiftçileri imrendirir, sonra kurumaya yüz tutar, bir de bakarsın ki sararmıştır, ardından da çerçöp haline gelmiştir."*[136] âyetine bakıldığında bitki dünya hayatını temsil eder. Bitkinin evreleriyle, insanın oyun, eğlenme, mal-mülk edinme gibi çağları arasında benzerlik kurulabilir.[137] İnsanoğlunun içinde yaşadığı hayatın geçici olduğu, dünya hayatından ne kadar büyük fayda ve zevkler elde edilse de bunun bir sınırının olduğu anlamı çıkmaktadır.[138] Sarı renk solmayı, sona yakın olmayı çağrıştırmasıyla dünyanın geçiciliğini ve izâfiliğini akıllara getirmektedir.

Canlılığın, hayatın, yaşamın sembollerinden biri olan yeşil renk, Kur'ân'da daha çok cennetten bahseden âyetlerde yer almaktadır.[139] Bunun dışında bahçelerden, yeşilliklerden bahseden âyetler de bulunmaktadır.[140]

Siyah renk, yeşil anlamında da kullanılmaktadır.[141] Örneğin Rahmân sûresinde cennetin özelliklerinden bahsederken ikisi de siyaha yakın koyu yeşildirler[142] şeklinde açıklanmaktadır. Koyu yeşilin manası, alabildiğince yeşil anlamına gelir. Bu sebeple yeşilliğinin koyuluğundan dolayı siyah olarak anılmaktadır. Nitekim ekip biçilmeyen yer için yerin beyazlığı tabiri kullanılırken, dolu olduğunda ise yerin siyahlığı ifadesi kullanılmaktadır.[143] Yeşil rengin siyah anlamında kullanılması sadece bitkilerle sınırlı değildir. Örneğin deve, at gibi hayvanlar için kullanıldığında yağızlık; insan için kullanıldığında esmerliği ifade eder.[144]

---

[136] el-Hadîd 57/20.
[137] Karaman vd., *Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/246-250.
[138] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 148.
[139] el-Kehf 16/31; el-İnsan 76/21.
[140] en-Neml 27/60; En'am 6/99.
[141] Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdulkadir er-Râzî, *Muhtarü's-Sıhah* (Kahire: Daru'l-hadis, ts.), c. 1, 92.
[142] er-Rahman 55/64.
[143] Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, 22/257; Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 29/117; Bursevî, *Rûḥu'l-beyân fî tefsîri'l-Ḳur'ân*, 9/253.
[144] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 1/92.

Mavi renk, Kur'ân'da göğerme anlamında kullanılmıştır. "*Sûr'a üfürüldüğü gün Biz, günahkârları, o gün gözleri göğermiş olduğu halde, haşrederiz."*[145] Âyette yer alan gözleri göğermiş tabiri günahkârların halini betimlemektedir. Göğerme kelimesi ise farklı şekillerde anlaşılmakta olup kastedilen insanların yaratılışlarının çirkinleştiği bir maviliktir. Araplar bu hali uğursuzluk olarak kabul ederler. Gözlerin göğermesi (mavileşmesi) halini, körlük, gözlerin belermesi, gözün siyahlığının susuzluktan dolayı değişikliğe uğraması, aşırı korkudan dolayı gözlerin yukarı kayması şeklinde açıklamışlardır.[146] Netice olarak bakıldığında göğerme kelimesiyle kastedilen mavilik, insanların rahatsız olduğu bir durumu çağrıştırdığından olumsuz anlamda kullanılmıştır. Kur'ân'da geçen semâ/gök, bahr/deniz gibi kelimelerin de maviyi temsil etmesi sadece olumsuz anlamı çağrıştırmadığının göstergesidir. Bu açıdan bakınca mavi dinî sezginin, derin düşüncenin rengi olmaktadır.[147]

Kur'ân'da dilin sadece gramer kurallarına indirgenmediği, renklerin de Arap dilinin bir parçası olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Kur'ân'ın kültürel renk imgelerini kullanması kaçınılmazdır. Nitekim renkler, sadece düz anlamlarıyla sınırlı değildir; aynı zamanda sembolik anlamlar da taşırlar. Bu sembolik anlamlar, iletişimde büyülü bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Renk imgeleriyle zenginleştirilmiş ifadeler, genellikle sıradan ve yavan anlatımların önüne geçer, duygusal derinliklere ulaşarak coşkulu bir anlatım sunarlar.[148]

1.1.8. Hadiste Renk

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde açıklama yaparken, örnek gösterirken renkleri kullandığı görülmektedir. Hadislerin dinî uygulamalara delâlet etmesinin yanında nüzûl ortamının kültürünü yansıtma özelliği de vardır.[149]

Ebû Zer'den rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) *"*Bana daha önce diğer peygamberlere verilmeyen beş şey verildi. Kırmızıya ve siyaha

[145] et-Tâhâ 20/102.
[146] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 11/244; Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 22/98.
[147] Okcu, "Kur'an'da Renkler", 143.
[148] Gündüzöz, "Kur'an'da Renklerin Büyülü Gücü -Semiotik Bir İnceleme-", 84.
[149] Çelik, *Kur'an'da Renkler*, 2010, 12.

gönderildim…"[150] buyurmaktadır. Ebû Mîshal el-A'râbî (ö. III./IX.) hadiste kırmızı ile kastedilenin insanlar, siyah ile kastedilenin cinlerdir. Çünkü insanın içinde kan dolaştığından dolayı kırmızının onu kastettiğini söylemektedir.[151] Ezherî'ye (ö. 905/1499) göre Araplarda kırmızı renk ile beyaz tenli insan kastedildiğinden dolayı bu hadiste siyah ve beyaz renk gerçek anlamlarında kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) siyah beyaz tüm insanlara gönderildiği anlamı çıkmaktadır. Nitekim "bütün insanlığa gönderildim"[152] hadisinin bazı varyantlarında kırmızıya ve siyaha gönderildim ifadesi yer almaktadır.

Rivâyetlerde siyah renk hem gerçek anlamıyla hem de simgesel anlamıyla kullanılmıştır. Örneğin cehennem ateşinin siyah renkle ifade edilmesi gerçek anlamda kullanımına delâlet ederken siyahlığın derecesi azabın daha şiddetli olacağını haber vermektedir.[153] Nitekim Ebû Hureyre (r.a.), cehennem ateşinin bin sene yakılarak kızıllaştığını, bin sene daha yakılarak beyazlaştığını, tekrar bin sene yakılarak siyahlaştığını, şimdi ise simsiyah ve karanlık olduğunu haber vermektedir.[154] Cehennem ateşi ile ilgili benzeri bir rivâyet zift/katran gibi simsiyah[155] olduğudur. Bu hadis gaybî konulardan haber verdiği için hükmen merfû kabul edilmiştir.[156] Siyahın benzetme amacıyla kullanıldığı rivâyetler sadece cehennem ateşi ile sınırlı kalmamıştır.

"Canım yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki şeytanı, saf boşluklarında küçük siyah koyunlar gibi aranıza girdiğini görüyorum."[157] hadisinde "حذف" (hizaf) kelimesi, Hicaz bölgesi koyunlarının siyah ve küçük olanına

---

[150] Ebû Abdillâh eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420), 4/472; Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvut el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Musned*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Turkî (Mısır: Daru'l-Hicr, 1419), 1/379.

[151] İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 1/1044; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "hmr", 4/208.

[152] Ahmed b. Hanbel - Şu'ayb el-Arnaût, *el-Müsned* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420), 4/472; Ebu'l-Ḳāsım Süleyman b. Aḥmed Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Ḥamdî'Abdülmecîd es-Selefî (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 11/73.

[153] Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî Bâcî, *el-Münteḳā* (Mısır: Matbaatü's-Saâde, 1332), 7/319; Muhammed b. Abdulbaki b. Yusuf Zürkani, *Şerh'u ez-Zürkani ala Muvatta İbnu'l-Malik* (Beyrut: Daru'l-Kütübi' el-İlmiyye, 1411), 4/535.

[154] Tirmizî, "Cehennem", 8.

[155] Mâlik b. İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf - Mahmud Halil (Müessesetü'r-Risâle, 1412), 5/1447.

[156] Bâcî, *el-Münteḳā*, 3/319; Zürkani, *Şerh'u ez-Zürkani ala Muvatta İbnu'l-Malik*, 5/535.

[157] Ebû Dâvûd, "Salât", 94; Nesâî, "İmâme", 29; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 21/277; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 8/174.

denilmektedir.[158] Hadisin anlamını dikkate alacak olursak siyah renk, şeytanı çağrıştırmaktadır. Benzer bir rivayette sütresiz namaz kılanın önünden siyah köpek geçerse namazın bozulacağı bildirilmektedir. Rivayet eden ravi, siyah köpeğin beyaz veya kırmızı köpekten farkını sorduğunda, "siyah köpek şeytandır"[159] cevabını almıştır. Araplarda akrep ve yılana iki siyah denilmektedir. Hayvanlarla ilgili bu ve benzeri haberlerde siyah rengin daha çok tehlike, zarar, korku, düşman, şeytan gibi kötü çağrışımlarla ilişkilendirildiği görülmektedir.[160] Ayrıca rivayette kastedilen gerçekten siyah köpeğin şeytan olabileceği değildir. Renk ve hayvanlar üzerinden sembolik bir anlatım tercih edilmiştir. Çünkü eski çağlardan beri siyah rengin kötü, şeytanî varlıklarla ilişkilendirildiği dikkate alınırsa Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu kültürel olguyu yansıttığı söylenebilir.[161] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bulunduğu toplumdaki kültürün izleri rivâyetlerinde de görülmektedir.[162]

Siyah rengin kültürel kullanımına bir başka örnek ise Hz. Âişe'nin *"*Bazı zamanlar Hz. Peygamber'le (s.a.v.) yanımızda yiyecek olarak iki siyah var başka bir şeyimiz yok*"* şeklinde haber vermesidir. Burada iki siyah ile kastedilen hurma ve sudur. Araplar, sürekli beraber olan veya kullanılan iki şeyi tek sıfatla nitelendirmektedirler. Hurmanın siyah renkli olduğu bilinir fakat su da hurmanın sıfatına atfedilerek siyah olarak anılmaktadır.[163]

Siyah renk, zıddı beyaz renk ile birlikte kullanıldığında genel olarak siyah olumsuz, beyaz olumlu manayı karşılamaktadır. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır. "Fitneden dolayı kalpte siyah bir leke oluşur, fitneyi kabul etmeyen kalpte ise beyaz bir leke meydana gelir. Böylece iki kalp oluşmaktadır. Biri cilalı taş gibi bembeyazdır fitneler zarar vermez. Diğeri alaca siyah, ters duran testi gibidir."[164] Siyah ve beyaz renkleri üzerinden kalpte meydana gelen bu lekede siyah rengin giderek kalbi kaplaması beraberinde kalpte nuru söndürmesi, basireti

[158] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, 127.
[159] Müslim, "Salât", 50; Ebû Dâvûd, "Salât", 110; İbn Mâce, "Salât", 38; Nesâî, "Kıble", 7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 35/272.
[160] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", 381.
[161] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", 381.
[162] Veli Tatar, "Sünneti Doğru Anlamada Bir Yöntem: Hadis/Sünnet ve Kültür Farkı Anlayışı (Et'ime, Eşribe Ve Libas Bölümleri Örneğinde)", ed. İbrahim Özcoşar vd. (İstanbul: Divan Kitap, 2022), 133-138.
[163] Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 13/23.
[164] Müslim, "Îmân", 65; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 38/314.

kapatması gibi durumları meydana getirir.[165] Kalpte beyaz leke olması ise kalbin korunduğunun işaretidir. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in (s.a.v.) rivâyetlerinde siyah renk, cehennem ateşi, şeytan, günah, fitne gibi olumsuz durumların karşılığı olarak kullanılmıştır.

Hadislerde rengin diğer kullanımları da şu şekildedir: Meleklerin özelliğini tasvir etmek için; Ebû Hureyre (r.a.), kabirdeki sorgu meleklerinin özellikleri ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivâyet eder: "Kul öldüğünde ona siyah renkli mavi gözlü iki melek gelir. Birinin adı Münker, diğerinin adı Nekir'dir."[166] Hacerü'l-Esved, siyah taştır; ama yine de Cennet'te iken beyaz olduğu söylenir.[167] Renklerle ilgili teşvik edici rivayetler olduğu gibi neyheden rivâyetler de olmuştur. Şeytanın kırmızıyı sevmesi,[168] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) saçlarını safran rengine boyayan birini uyarması,[169] Hz. Alî'den (r.a.) gelen bir rivâyette Hz. Peygamber'in (s.a.v.), sarıya boyanmış elbise giymeyi yasaklaması[170] örnek gösterilebilir. Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Beyaz elbise giyin, zira beyaz elbise en iyi giysinizdir."[171] buyurması, "Kıyamet gününde, insanlar haşredilirler. Ben ve ümmetim bir tepenin üzerinde oluruz. Rabbim, bana, yeşil bir elbise giydirir... "[172] gibi rivâyetler Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında bazı renklerin etkili olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dış görünüş ve yaşamındaki bazı simgesel değişimler, ondan yansıyan şekliyle Müslümanların yaşamında örnek teşkil etmektedir. Müslümanların müşrik, Yahudi ve Hristiyan gibi diğer dinlerin mensubu insanlara benzememek[173] amacıyla da bazı uygulamaları terk ettiği veya aksini tercih ettiği bilinmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendi zamanında simgesel olarak

---

[165] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", 380.
[166] Tirmizî, "Cenâiz", 70; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *el-İḥsân fî taḳrîbi Ṣaḥîḥi İbn Ḥibbân*, thk. Şu'ayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1414), 7/386.
[167] Tirmizî, "Hac", 49.
[168] Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân*, thk. Abdul'alî Abdülhamîd Hâmid (Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1423), 8/340.
[169] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhâri, thk. *el-Câmiu's-sahîh*. Muhammed Züheyr b. Nasr (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), "Umre", 10; Müslim, "Hac", 9; Ebû Dâvûd, "Menâsık", 30.
[170] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 31; Tirmizî, "Salât", 80; Ebû Dâvûd, "Libâs", 8.
[171] Tirmizî, "Libâs", 46; Ebû Dâvûd, "Libâs", 13; İbn Mâce, "Libâs", 5.
[172] Ebû Dâvûd, "Libâs", 23; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 25/60.
[173] Tirmizî, "İsti'zan", 7.

kullanmadığı renklerin, sonraki dönemlerde simgeleşmesine vesile olması veya bu gibi sebeplere dayandırılarak tercih edildiği söylenebilir.[174]

1.2. Giyim ve Renkler

Libâs, vücudu örten giysi anlamına gelir. Giysi, kıyafet, elbise anlamında kullanılan bir ifade de sevbün, rivayetlerde sıklıkla karşılaştığımız bir ifadedir. Kıyafet, kelime olarak birinin peşinden gitme, çocuğun fiziki özelliklerine bakarak nesebini tespit etme gibi anlamlara gelir. Giyim kuşama kıyafet denilmesi geleneğin takip edildiğini gösterme ve kişiliği yansıtma açısından önemlidir.[175] *"Libâs"* kelimesi ise dilimize Arapçadan geçmiş olup elbise anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram, genel olarak giysi türlerini de kapsamaktadır.[176]

Giyinme ve süslenme birbirini tamamlayan iki unsurdur. Hadîs kitaplarına bakıldığında genel olarak *libâs* başlıklarının altında süslenme bahsinin de yer aldığı görülür.. Günlük hayatta kullandığımız "giyim-kuşam", "kılık- kıyafet" tabiri de bunun bir göstergesidir. Bu durum, Arapçada süslenme anlamına gelen "ziynet" kavramı ile de ifade edilmektedir.[177] Nitekim Kur'ân'da giyinme, Allah'ın vermiş olduğu nimetlerden biri ve insanın süsünün bir parçası[178] olarak yer almaktadır. Ayrıca, çıplaklıkla birlikte gelen hayâ duygusunu gidermesi,[179] vücudu çevresel etkenlere karşı koruma görevini üstlenmesi,[180] örtünmeyi tamamlaması,[181] cennetliklerin ipek elbise giyeceği müjdesinin verilmesi[182] gibi konular elbisenin bir nimet olduğunu gösteren örnekler olarak zikredilmiştir.

Hayatın her alanına örneklik eden Hz. Peygamber (s.a.v.), giyim-kuşamda da bizlere örnek olmuş ve bu konuda tavsiyelerde bulunmuştur. O, kendi döneminde uygun olan giysileri giyer, sakıncalı bulduklarını etrafındakilere açıklar, aykırı olanları ise nehyederdi.

---

[174] Varol, "İslam Tarihinin İlk İki Asrında Simge Renkler ve Siyâsî Anlamları", 112-125.
[175] Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 9/249; Nebi Bozkurt, "Kıyafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2022), 25/25/508.
[176] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "lbs", 6/32.
[177] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, 139.
[178] el-A'râf 7/26.
[179] el-A'râf: 7/27.
[180] en-Nahl 16/80,81.
[181] en-Nûr 24/60; el-Ahzâb 33/59; el-Hâc 22/23; el-İnsân 76/21.
[182] el-Kehf 18/31; Fâtır 35/33.

Elbise rengi ve giyim tercihleri, kültürel ve dinî bağlamlarda önemli sembolik anlamlar taşır. İnsanlar, giyimleri aracılığıyla inançlarını, kimliklerini ve toplumsal aidiyetlerini ifade etme fırsatı bulurlar. Bu bağlamda renkler, giyim tercihlerini etkiler ve kişinin dinî ve kültürel kimliği ile nasıl bütünleştiği konusunda önemli bir rol oynar. Giyim konusu üzerine odaklanarak renklerin giyim tercihlerini nasıl etkilediğini ve insanların dinî ve kültürel kimliklerini giyimleri aracılığıyla nasıl ifade ettiklerini daha derinlemesine anlayabiliriz. Bu sebeple giyim üzerinden giderek konuyu, muhtelif alanlarda örneklerle açıklamayı tercih ettik. Başlıklar halinde giyimin insan hayatındaki önemini ele alacağız. Aldığımız her bir konu, başlı başına geniş alanlar olduğu için tezimizin kapsamı açısından kısmi örnekler vermekle yetineceğiz.

1.2.1. Giyim ve Fıtrat İlişkisi

Giyim, insanlık tarihi kadar eskidir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"Derken Şeytan kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini kendilerine göstermek için vesvese verdi ve dedi ki: 'Rabbiniz siz bu ağacı ancak, melek olmayasınız ya da cennette ebedi kalmayasınız diye yasakladı' dedi*."[183] âyetinden hareketle Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın mahrem yerlerinin Allah tarafından gizlendiği ve şeytanın vesvesesine uydukları takdirde açığa çıkacağı bildirilmektedir. Devamında ise, *"Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan meyveyi tattıkları anda avret yerleri onlara göründü ve cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başladılar. Rab'leri onlara,'Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır demedim mi?' diye seslendi*."[184] Allah Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın avret yerlerini kendine göre bir tanzimle örtmüş,[185] emrine karşı gelmeleri ile birlikte Allah, himayesini üzerlerinden geri çekmiş böylece kendi bildikleri şekilde

[183] el-A'râf: 7/20.
[184] el-A'râf 7/22-23.
[185] Allah'ın nasıl gizlediğine dair net bir görüş olmasa da farklı görüşler yer almaktadır. Bunlardan biri, üzerlerinde avret yerleri görünmeyecek şekilde çiçekler vardı, yasağın ihlaliyle birlikte çiçekler zail oldu. Diğer bir görüş ise üzerlerinde bir elbise bulunup sonradan döküldüğüdür. Bk. Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 7/177-179; Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın üzerlerinin nurdan veya tırnak cinsinde sert beyaz bir maddeden örtüldüğü gibi görüş farklılıkları da bulunmaktadır. Burada önemli olan avret yerlerinin görünmüyor olmasıdır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Bk. Ebu'l-Fadl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993), 3/432.

örtünmeleri için onları nefisleriyle baş başa bırakmıştır.[186] Allah, insanın vücudunu diğer canlılar gibi doğal bir örtüyle yaratmamış bunun yerine ona utanma ve hayâ duygusunu bahşetmiştir.[187] Görüldüğü üzere utanma duygusuyla birlikte mahrem yerleri örtme ihtiyacı, fıtraten oluşmaktadır. Kıyafetin, mahremiyeti koruyan bir unsur olduğu ve şeytanın insanı vesveseye düşürdüğü ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlunun, şeytanın vesvesesine uyarak yaptığı ilk hatada elbiseden mahrum kalması, örtünmek için cennet yaprakları kullanması, giyinmenin insan hayatındaki önemini göstermektedir.

Kıyâfetin utanma duygusuyla ilişkisinin bir örneği de Kitâb-ı Mukaddes'te yer almaktadır. Nûh ve üç oğlu arasında geçen bahiste, oğullarının Nûh'u çıplak görünce üzerini örtmek için örtü getirdiklerinden bahsedilmektedir.[188] Devamında ise oğullarının babalarını bu durumda görmemek için yüzlerini çevirdiği ve Nûh'un durumun farkına varınca oğullarına hayır duasında bulunduğu bahsedilmektedir.[189] Ehl-i Kitapta da insanın mahrem yerlerini örtünmesine dikkat etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca oğullarının babalarını o durumda görmemek için yüzlerini çevirmeleri mahremiyetin iki taraf içinde ihlâl edilmemesi gereken bir durum olduğunu göstermektedir.

İnsanlardaki avret yerlerinin, ilk yaratılıştan bu yana başkalarının yanında açılması hoş karşılanmamıştır. Allah, insana hayâ yerlerini gizleyeceği doğal bir örtü vermek yerine, utanarak gizleme duygusunu bağışlamıştır. İnsanoğlu da bunu ifâiçin çaba göstermiştir. Utanma duygusuyla kurduğu bu ilişki insanoğlu için tarih boyunca bir sınama vesilesi olmuştur.[190] Elbisenin hayatımıza girmesiyle birlikte üryan durumdan utanma duygusu silinmiş, insan için özel ve sosyal hayattaki durum farklılaşmıştır.[191]

---

[186] Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 2/21.
[187] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 2/24.
[188] *Kutsal Kitap*, Yar.9:19-27.
[189] *Kutsal Kitap*, Yar.9:19-27.
[190] Cihan Aktaş, *Kılık-Kıyafet ve İktidar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 31-33.
[191] Bekir Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi (İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1987), 31.

1.2.2. Giyim ve Din İlişkisi

İnsanın hayatına büyük ölçüde yön veren dinî inançlar, aynı zamanda giyinme faktörü üzerinde de etkili olmuştur. Nitekim din, giyim noktasında mensuplarına, emir veya yasak olarak birtakım kurallar belirlemiştir. Bunun yanında dinin tavsiye ettiği veya kerih gördüğü noktalar da olmuştur. Örneğin; Budizm'de deriden yapılmış elbise giymek yasaklandığı için giysilerin bitkisel dokumadan yapılması gerekmektedir.[192] İslâm dininde erkekler için altın kullanımı ve ipekten elbise giymenin yasak olması[193] yine bu kabildendir. Dinin öngördüğünü hayat felsefesi haline getiren insanoğlu, dış görünüşüyle inanışı arasındaki birlikteliği gözlemlenebilir seviyeye ulaştırmıştır. Kısmi de olsa bunun en güzel örnekleri dinî seviyede belli bir konuma ulaşmış temsilcilerde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Din adamlarının kendi dinine has giyimleri, toplum içinde kolayca tanınmalarına yaradığı gibi onlara, ayrıcalık ve üstünlük de sağlar. Şamanizmdeki Kam'ların, Budist rahiplerin, Hristiyanlıktaki papaz veya piskoposların, Yahudilikteki hahamların, Müslümanlıktaki din adamlarının giysilerinde farklılılar vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Enes'in sarı bir bornos giydiği[194] rivâyetlerde yer almaktadır. Mâlik'e (ö.179/795) bornos giymenin hükmü sorulduğunda, sahabeden bazıları Hristiyan papazların kıyafetine benzediği için mekruh gördüklerini söylemiştir.[195]

Dine has giyimdeki farklılık sadece din adamlarında değil o dinin mensuplarında da görülmektedir. Hatta bazen bu farklılıkları belirgin hale getirmek için iktidarlar tarafından bazı uygulamalara gidilmiştir. Hz. Ömer (r.a.) zamanında gayrimüslimlerin Müslümanlardan ayırt edici bir giysi giymeleri ya da belirli bir işaret taşımaları öngörülmüştür. İslâm tarihinde Müslüman olmayan kişi ve

---

[192] Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe* (Ankara: Bilgi Yayınları, 2002), 232.
[193] Buhâri, "Libâs", 25, 26, 28, 45, 58, 59; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 2, 10, 11; Tirmizî, "Libâs", 8, 9, 10, 13, 23, 33; Ebû Dâvûd, "Libâs", 5, 8, 9, 10, 27, 28, 33; İbn Mâce, "Libâs", 16, 17, 19, 40; Nesâî, "Ziynet", 39, 40, 43.
[194] Bornos, başı kısmı üzerinde bulunan cübbeye benzer giysi. Buhâri, "Libâs", 13.
[195] Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed Kastallânî, *İrşâdüs-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Mısır: el-Matbaatü'lkübrâ el-Emîriyye, 1323), 8/426.

topluluklar da sarık kullanılmış fakat onlara belirli renkte kullanma ya da işaret koyma gibi zorunluluklar getirilmemiştir.[196]

Türk tarihinin eski dönemleri için dinlere göre ayırt edici giyimler söz konusu değilken Selçuklulardan itibaren ayrıma gidildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde bu ayrım zaman zaman daha da belirginleşmiştir. Fermanlarla gayrimüslimlerin başından pabucuna dek giyeceği şeyler, renk, kalite, biçim ve boy bakımından birbirinden farklı tutulmuştur. Toplum içinde aynı dönemde yaşayan insanların giyim kuşamları bir süre sonra benzerlik göstermektedir. Kıyafetlerin çeşit bakımından kullanımı aynı olmaya başlayınca renkler, belirleyici olmaya başlamıştır. Örneğin, XIV. Yüzyıl sonlarında Müslümanlar, külahlarına beyaz tülbent sararken; Rumların mor ya da mavi, Yahudilerin sarı renkte şerit takmaları zorunlu kılınmıştı. Zımmî sayılanlara bu yasaklar getirilirken Müslümanlara da şapka giymeleri yasak edilmişti. Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'daki Yahudilerin kırmızı, Hristiyanların siyah renk şapka giymeleri öngörülmüştü. Yapılan bu uygulamalar her zaman dinsel farklılıkları belirginleştirmek için olmamıştır. Örneğin 1731 yılında çıkarılan bir fermanda Müslüman erkeklere sırmalı elbiseler ekonomik nedenlerle yasaklanmıştır.[197]

Bu özel giysiler sadece dine göre değil bazen aynı din içindeki mezhep ve tarikatlara göre farklılık gösterebilmektedir. Giyim-kuşamla ilgili tasavvufta da oldukça belirleyici uygulamalar yer almaktadır. Renk özelinde bulduğumuz bu örnekleri müstakil bir başlık altında vermeyi uygun gördük.

1.2.2.1. Tasavvuf'ta Giyim

Tasavvuf, kişinin Allah'ı tanıyabilme, kendini onun yoluna adama çabasıdır. Tasavvufun başlangıcında dıştan çok, öze önem verilir.[198] Tasavvuf dini yaşamanın somut bir alanını teşkil ederken bizlere giyime dair noktalarda da örnekler sunar. Diğer konularla karşılaştırıldığında bu alanda biraz daha teferruata girilmesinin sebebi, tasavvufun doğasına ve edebiyatına özgü renk ve kıyafet sembolizminin burada yoğun olarak görülmesidir.

---

[196] Turan, *Türk Kültür Tarihi*, 241.
[197] Turan, *Türk Kültür Tarihi*, 234.
[198] Reşat Öngören, "Tasavvuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40/119-126.

Tasavvufta kişi, iç yolculuğuna odaklanır. Öncelikle belirtmek gerekir ki yapılan bu iç yolculukta aslını bulma konusu, kılık kıyafette aranmaz. En güzel elbise, takva elbisesidir. Derviş için giyim konusunda setr-i avret önemlidir. En eski tasavvuf kitaplarında bile kılık kıyafetle alakalı bilgiler ve kurallar bulunmamaktadır[199] Örneğin Mevlevîliğin piri Mevlânâ'nın ve yanındakilerin hususi bir giyim tarzı yoktu. Mevlânâ, uzun dövme keçeden yapılma belh külahı üzerine, dönemindeki âlimlerin sardığı gibi sarık sarar ve fereci giyerdi. Mevlânâ, Şems'in ölümünden sonra beyaz sarığı bırakmış bir yas alameti olarak bundan sonra *duhani* (siyaha yakın mor renkli) destar sarmıştır.[200] Mevlevîlikte esas giyim unsuru olan tennûre, destegül, elîf'i-nemed gibi özel kıyafetler, Mevlâna'nın vefatından sonra tarikatta yerini bulmuştur.[201] Bazı dönemlerde insanların mensubu oldukları tarikata bağlılıklarını göstermek için belirli giyim kuşamı tercih ettikleri hatta aynı tarikat içinde konumlarına göre farklı giyindikleri görülmektedir.

Geçmiş döneme ait kıyafet kültürünü incelemek için kullanılabilecek bazı kaynaklar bulunmaktadır. Minyatürler gerçekçi bir anlatım tarzı benimsemiş olduğu ve kıyafet konusunda belge niteliği taşıdığı için tarikat giyim tarihi hakkında da başvurulan kaynaklardan biridir.[202] Sultan II. Murad devrine ait bir minyatürde[203] figürler tek tek incelendiğinde yaprak dilim kenarlı başlıkların, *"Hu"* şeklinde saçların, sırtlara atılmış postların, önleri bele kadar açık deri entarilerin, kolsuz dizlerin hemen altına inen siyah boz entarilerin, manevî köle olduğuna işaret eden bilekteki demir halkaların olduğu görülmektedir.[204]

---

[199] Nurullah Abalı, *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet* (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2009), 83.

[200] Abdulbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2006), 393; Fuat Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi* (Ankara: Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004), 44-45.

[201] Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 44-45; Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı, 2000), 145-146.

[202] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 29.

[203] Sultan II. Murad devrinden bahseden1001/1592 tarihli Şehinşahname'de Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü dolayısıyla Atmeydanı'ndaki şenliklere gelen Dervişler zümresi ve Kalenderîler fırkasının huzura gelip zikre başlayarak hayır duada bulunmaları, Şehinşahname, 1001/1592, Topkapı Sarayı Müzesi, B. 200, 78b-79a. Bk. Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 34-36.

[204] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 34-36.

III. Murad Surnamesi'nde[205] yer alan Hacı Bayram dervişlerinin düğün meydanına gelişini gösteren minyatürde yaşlı ve genç birçok tarikat ehli kavuniçi, mor, yeşil, sarı, lacivert, pembe, kırmızı, siyah renklerden oluşan parlak entariler ve hırkalar giyinmiş olarak tasvir edilmiştir. Bazılarının omuzlarında rid'a, çoğunun başında ise beyaz geniş destarlı taç bulunmaktadır. Dikkatli bakıldığında ise taçların birçok terkli ve yeşil, pembe, kırmızı, beyaz, koyu renkli olduğu fark edilmektedir.[206]

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sâdâtının düğün meydanına gelişlerini gösteren minyatürde Hz. Peygamber (s.a.v.) sülalesinden olanların büyük başlıkları, yeşil destarları, sol taraflarından çıkmış sarıklarının uçları, hırkalarının geniş ve uzun kolları, boyunlarına attıkları rid'aları ile bu figürlerin özellikleri vurgulanarak verilmiştir.[207]

Hz. Ali'nin soyundan geldiğine inanılan, Bedeviyye tarikatının kurucusu Mısırlı Ahmet Bedevi, 596/1199 yılında Fas'ta doğdu. Çok lakabı olmasına rağmen en bilineni yüzünü bedeviler gibi peçe ile örttüğünden *bedevî*dir. Ahmed Bedevi'nin kırmızı yünden hırkası ve imamesi (sarığı) *Ahmediyye* veya *Bedeviyye* olarak bilinen tarikatın alameti olmuştur. Nurhan Atasoy, yakın tarihte görüşmüş olduğu Eyüp İslambey Bedeviyye Asitanesi son şeyhi İmam Hüseyin soyundan emekli eğitim müdürü İsmail Hakkı Kırmızıtaçlı, kırmızı hırkasını incelemiş yakasız önü açık tekkeler kapatılmadan önce kullanmış olduğu Bedeviyye tarikatına giriş töreninde kullanılan şedd[208] ve ridayı[209] göstermiştir.[210]

---

[205] Surnâme divan edebiyatında padişah çocuklarının doğum, sünnet ve düğün törenlerini anlatan eserlerin genel adıdır. Surname-i Hümayun olarak da bilinir. Murad'ın oğlu III. Mehmed'in 990'da (1582) yapılan sünnet töreni için Âlî Mustafa Efendi'nin ve İntizâmî'nin yazdığı eserlerdir. Bk. Aynur, "Surnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 37/565-567.

[206] Hz. Eyyüp Ensâri sûfilerinin düğüne katılıp meydana gelmeleri sema ve zikirleri, III. Murad Surnâmesi, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1344, 53a. Bk. Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi,* 36-37.

[207] Hz. Peygamber sülalesinden olanların, sâdâtın düğün meydanına gelişleri, III. Murad Surnâmesi, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1344,15a. Bk. Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi,* 39.

[208] Kökeni Arapça olup sıkı sıkıya bağlama anlamına gelen şedd, tasavvufta şeyhler tarafından bele bağlanan kuşaktır. Bk. Yaşar Çağbayır (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017), "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", "şed", 5/5385; Rifâ'iyye, Bedeviyye, Sa'diyye gibi tarikatler siyah, kırmızı, beyaz, yeşil renginde kuşanırlardı. Şedd çeşitleri ve kullanım alanları hakkında daha detaylı bilgi için bk. Yahya Agah bin Salih İstanbulî, *Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif*, thk. Mehmet Serhan Tayşi (İstanbul: Hassa Mimarlık, 2014), 264-283; Tarikat mensupları tarafından kullanışı biçimindeki farklılıklar dolayısıyla rütbe ve makam farklılıklarını ifade eden bel kuşağıdır. Ayrıca mensubu bulunduğu tarikin tercih edilen renklerinden

Tarikat tarafından kullanılan bazı kıyafetlerin isimlendirilmesinde özel bir anlamı bulunabilir. Nitekim *haydariye,* bütün tarikat mensuplarında kullanılan kolsuz yakasız bel aşağısından uzun bulunmayan bir nevi yeleğe denir. Haydariye denmesinin sebebi ise Cafer b. Ebu Talib'in cenk sırasında iki kolunun kesilerek şehit olmasının hüznüne binâen kardeşi Hz. Ali tarafından hırkasının iki kolunu keserek kullanması ve lakabının *haydar*[211] olmasından dolayıdır.[212] Ayrıca birçok tarikatte yer bulan kemer Bektaşilerde ayrı bir öneme sahiptir. İmam Ali'nin on yedi erkek evladına kemer kuşatıp cenge soktuğuna inandıkları ve kendilerini de ona bağladıkları için kemer, Bektaşilerce kutsal sayılmıştır.[213]

Destârda, (sarık) genellikle kullanılan renkler, beyaz, siyah, nefti (نفتی) (farsça, siyaha yakın koyu yeşil), boz veya duman rengi, kırmızı, kavuniçi, beyaz olabilmektedir. Beyaz olmasının tercih sebebi *seyyidu'l-elvân* olup, gerektiğinde kefen yerine kullanılabilmesidir.[214] Destarın muhtelif renklerde olması Hz. Peygamber'in farklı zaman ve yerlerde değişik renkleri tercih etmesi sebebiyledir.[215] Destarın sarkıtılan parçasına *taylesan* denilmektedir.[216] Bir rivayette Amr b. Ümeyye babasından naklederek, "Resûlullâh'ı (s.a.v.) minber üzerinde siyah sarıklı halde, sarığını iki omzu arasına uzatmış gibi görüyorum" demiştir.[217] Hz. Peygamber

---

hazırlanabilmektedir. Bk. Mehmed Safüyiddin Erhan, "Kıyafetnâme (Tarîkatlerde Semboller)" (Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü Sempozyumu-3, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2004), 43.

[209] Aslı Arapça'da رداء olup dervişlerin omuzlarına örttüğü post veya hırka anlamında kullanılmaktadır. Bk. Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", "ridâ", 5/4843; İstanbulî, *Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif,* 203; Tasavvıfta kastedilen anlamı daha çok şeyh efendilerin hırkaları üzerine boyunlarına dolayıp uçlarını öne doğru sarkıtarak kullandıkları mensubiyeti belli eden örtüdür. Şeyh olanların emanet yükünü boyunlarına asmalarının ifadesi olarak görülmektedir. Bk. Erhan, "Kıyafetnâme", 43.

[210] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 77-79.

[211] Arapça'da aslana, diğer insanlar arasında kralın insanlar arasında durduğu gibi duran erkek aslan verilen isimdir. Aslan en eski dönemlerden beri insanlar arasında kuvvet, cesaret ve kahramanlığın sembolü olmuştur. Bu sebeple Hz. Ali'ye haydar denilmiştir. Haydar ismi Hz. Ali'nin lakabı mı yoksa ismi mi kesin olarak bilinmese de genel kanaat lakabı olduğu yönündedir. Bk. "Haydar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 17/24.

[212] Erhan, "Kıyafetnâme", 42. Haydari hakkında farklı tanımlamalar için bk. İstanbulî, *Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif,* 198-200.

[213] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 85-86.

[214] Erhan, "Kıyafetnâme", 44.

[215] Erhan, "Kıyafetnâme", 44.

[216] Tirmizî, "Libâs", 43; Cahiliye döneminde baş giysisi olarak fes kullanılmaktadır. Hz. Peygamber Müslümanların müşriklerden farkının belli olması için fesin üzerine sarık sarmıştır. Ebû Dâvûd, "Libâs", 23.

[217] Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre Tirmizî, *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), "Libâs", 11; Ebû Dâvûd, "Libâs", 24; Nesâî, "Ziynet", 111.

(s.a.v.) uzun tercih ettiği için tarikat ehli genelde kısa olarak tercih etmektedir. Taylesanın öne arkaya, sağa veya sola bırakılmasının farklı farklı anlamları bulunmaktadır. Örneğin umumiyetle omuzdan kalp üzerine iner halde bırakılması şeklen kafa ile kalbi birleştirdiği gibi ruhen de birleştirdiği kabul edilmektedir.[218]

Osmanlı giysi kültüründe her mesleğin ayırıcı bir başlığı ve giyiminin bulunması tarikatlara da yansımıştır. Giysi manevî âleme açılmak isteyen sûfînin vazgeçilmez bir aracı haline gelmiştir.[219] Sûfî kıyafetlerinde çoğunlukla manevi semboller bulunmaktadır. Örneğin; zikir esnasında ismi "Hu"dan sonra "Hayy" ismi şerifine geçildiğine yeknesan olmak için tüm şeyhler tac-ı şeriflerini çıkarırlar, arakkiyelerini giyerler.[220] Semazenin sema başlarken siyah hırkasını çıkararak beyaz tennureyle görünmesi onun mânevi yolculuğa başlamasını temsil etmektedir.[221] Semazenlerin başındaki külah mezar taşına, sırtındaki siyah hırka mezara, beyaz tennure ise kefene işarettir.[222] Mevlevîlerde şeyhler bir törene iştirak etmiyorsa dal sikke kullanırlardı. Arakiyye ise ter emen anlamına gelen bir kelime olup beyaz ve dövme yünden yapılmış sikke kadar uzun olmayan bir başlıktır.[223] Zikir esnasında yüksek konumda olanlara ait hususi başlık, tek bir bütün olmak üzere terk edilip en sade hali tercih edilmektedir.

Surname'nin birçok sahnesinde Mevlevîler farklı çeşit elbiseler ve beyaz *istivâ* denilen sikkelerle tasvir edilmiştir. Kolsuz, önden bele kadar açık, değişik renkte tennureler ve bellerinde kuşaklar vardır.[224] Mevlevîlikte, "muhib","dede", "şeyh" ve "halife" olmak üzere dört derece bulunmaktadır. Dolayısıyla bu derecelerin giyim-kuşam giydiriliş ve veriliş törenleri farklıdır. Tennure, elif-i nemed[225], destegü,[226] sikke[227], hırka gibi kendilerine özgü giyim şekilleri vardır.

---

[218] Erhan, "Kıyafetnâme", 44.
[219] Abalı, *Kılık Kıyafet*, 86.
[220] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 108.
[221] Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 46.
[222] Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 48.
[223] Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 391-392.
[224] Taratçılar esnafı ve Mevlevîleri, III. Murad Surnâmesi, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1344,102a. Bk. Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 41-43.
[225] Mevlevîlerde "Eliflamet" şeklinde söylenmektedir. Arap alfabesindeki "elif" harfine benzer, ortalam 150 cm uzunluğunda tennûrenin üzerine dolanan yün kemerdir. Bkz.Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 395.
[226] Dar, düğmesiz, kollu, belin yarısına kadar uzanan ince kumaştan yapılmış yelektir.
[227] Sikke, iç içe geçmiş iki kat koyu kahve, bal veya beyaz renginde, dövme yünden yapılan bir külahtır. Bk.Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 392.

Tennure, kolsuz, yakasız, üstü dar, altı genişleyen bir eteğe sahip entari çeşidi olup her derecede olan Mevlevî giyebilir.[228] Zikir ve sema esnasında vücuda gelen nur ile tenin (ten-nur) birleşmesini ifade ettiği için bu şekilde isimlendirilmiştir.[229] *Elifinemed,* bele dolanan kalın kemerdir ve genelde beyaz renk tercih edilmektedir.[230] Sikkenin üzerine sarılan farklı renkte destarlar vardır. Eğer Şeyh, *seyyid* ise sikkesine koyu yeşil destar sarar; değilse beyaz renk kullanırdı. Halife, seyyid ise sikkesine yeşil; değil ise ilk bakışta siyah sanılacak kadar koyu mor destar kullanılırdı. İsterse beyaz da takabilirdi.[231] Şeyh bütün ilahi sıfatlara mazhar olup post üzerinde Mevlânâ'yı temsil eden kişidir. Kırmızı renkli post en yüksek manevi mertebeyi sembolize etmektedir. Mevlânâ 17 Aralık 1273 senesi Pazar akşamı ufuk kızıla boyanırken fânî dünyadan ebedi âleme göç etmiştir. Güneşin doğuşu ve batışı kızıllık ile başlar bu sebeple güneş Mevlânâ'yı hatırlatırken makamını temsil eden post da kırmızı renklidir.[232]

Görüldüğü üzere tarikatlarda da bir zorunluluk olamamasına rağmen mensubu olan kişiler tarafından kıyafetlerle ilgili belirli uygulamalar, tercihler adet edinilmiş ve kural haline gelmiştir. Böylelikle tarikat mensuplarının kendi aralarında ki statüleri, kıyafetlerinden anlaşılmaktadır.

Tasavvuf, sembolizmin yoğun şekilde kullanıldığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz örneklerde sembollerin temelinin genellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz ve uygulamalarına dayandığı görülmektedir. Nitekim beyaz rengin sıklıkla kullanımı ve aynı zamanda kefeni sembolize etmesi Hz. Peygamber'in (s.a.v.): *"Beyaz elbise giyiniz ve ölülerinizi beyaz kefenle kefenleyiniz"*[233] hadisiyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.)

---

[228] Tennure Arap alfabesindeki ﻻ harfinin ters çevrilmiş şekline benzetilmektedir. Tennûreyi giyen insan harfin ortasına çekilmiş bir "elif" gibi görünmekte böylece ters olan "La", "İlla" şeklini almaktadır. Bu da "La ilah illallah" sözündeki yok saymayı ifade eden "La" ile, varlığı sabit kılmayı ifade eden "illa" ya işaret etmektedir. Böylece Mevlevî mutlak varlıktan başka bütün varlık sisteminin yanılsama olduğunu bilip bunu kendi varlığıyla birlikte nehyetmektedir. Bütün varlığın zuhûru da tek varlığın ispatına işarettir. Bk. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 394; Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 44-45.

[229] İstanbulî, *Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif*, 202-203; Erhan, "Kıyafetnâme", 42.

[230] Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, 147-149; Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 45.

[231] Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 393.

[232] Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, 47.

[233] Tirmizî, "Cenâiz", 18; Nesâî, "Cenâiz", 38; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 29; İbn Mâce, "Libâs", 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 5/352.

soyundan gelenlerin, yeşil ve beyaz renkle temsil edilmesi, destar (sarık), hırka gibi giysilerin kullanılması, giyimde ipek değil yün gibi malzemeler tercih edilmesi örnek olarak gösterilebilir.

1.2.3.Giyim ve İbadet İlişkisi

Giyim, dini bağlamda ibadetle ilişkilendirilen önemli bir unsurdur. Nitekim Allah, vahyin ilk zamanlarında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitabında "*ey örtüsüne bürünen*"[234] ifadesini kullanmıştır. Burada elbiseye bürünme ifadesinin zahiri anlamı olduğu gibi mecazi anlamı da bulunmaktadır. Örtüye sarılmak kastedilebileceği gibi nübüvvet ve risalet elbisesine bürünmesi de kastedilmiş olabilir.[235] Devamındaki ayetlerde elbisesini temiz tutmasını[236] istemektedir. Müminlerden ise her mescide gidişlerinde süslü ve güzel elbiselerini giymelerini[237] istemiştir. "*Elbiseni temiz tut"* [238] ayetiyle ilgili sekiz tür açıklama yapılmıştır. Elbise ile kastedilen şunlardır; amel, kalp, nefis, beden, aile, insanlar, din ve beden üzerine giyilen giysilerdir.[239] Bu bağlamda elbisenin insanın yaşam alanını kuşatan önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Kitâb-ı Mukaddes'te elbisenin ibadetle ilişkisine dair Hz. Yakub'un *Beytel*'e ibadet maksadıyla gitmeden önce ailesi ve yakınındakilerden kendilerini arındırmalarını ve giysilerini değiştirmelerini istemektedir.[240] Bu durum bizlere ibadet edileceği zaman kişinin kendini arındırması ve temiz kıyafetler tercih etmesi gerektiğinin önemini göstermektedir. Bu durum öyle bir boyuta gelmiştir ki cahiliye Arapları, Kabe'yi tavaf etmek istediklerinde üzerlerindeki elbiseyle günah işlemiş olma ihtimaline karşılık bunun dini bir vecibe olduğu düşüncesiyle elbiselerini çıkartmaktaydılar. Bazı topluluklar bu insanlara özel elbise veya havlu verirdi. Giysi alamayanlar ise çıplak tavaf ederdi.[241] Cahiliye dönemindeki Arapların Kabe'yi tavaf esnasında elbiselerini çıkarmaları bizlere niyet iyi olsa bile bu durumun sapkınlık olduğunu göstermektedir. Nitekim İslam'ın getirdiği düzenleme ile çıplak olarak asla

[234] el-Müddessir 74/1.
[235] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 30/168.
[236] el-Müddessir 74/4.
[237] el-A'raf 7/31.
[238] el-Müddessir 74/1.
[239] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 19/63-64.
[240] *Kutsal Kitap*, Yar.35:2-3.
[241] Buhâri, "Hac",91; Karaman vd., *Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir*, 2/518-519.

tavaf yapılamayacağı belirtilerek ihramın usul ve kaideleri belirlenmiştir. Buradan da kıyafetin kullnımı noktasında Allah'ın Peygamber'i aracılığıyla insanlara yol gösterdiği görülmektedir. Diğer ibadetlerde de kıyafet noktasında dikkat edilmesi gereken hususlar gerek âyetlerde gerek Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetinde yer almıştır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) tebliğinin içinde kıyafet ve giyinmeye dair nassların bulunması, kadın ve erkek için örtünmesi gereken yerlerin tespiti, giyim ve kuşamın dînin aslî hükümlerinden biri olduğunu göstermektedir.[242] Kur'ân-ı Kerîm'deki bir takım âyetlere[243] bakıldığında namaz, hac gibi ibadetleri yerine getirirken ve sosyal hayatta örtünmenin emredildiği görülmektedir. Kıyafet, Müslümanlığın dış görünüşü itibariyle göze çarpan ilk ve en önemli işareti olmuştur.[244] Örtünmenin Avrupa'daki Katolik köylerde yaşayan hanımlarda da bulunması Katolik İspanya'da örtünün İslam'dan önce ve sonra da olduğunu göstermektedir.[245] Vücudu gizleme veya örtünme olgusunun başka inançlarda da bulunduğu ve mensubu olan insanları kapsadığı görülmektedir.

1.2.4. Giyim ve Sembolik Anlam İlişkisi

Sembol (symbole), Fransızcadan dilimize giren, duyularla algılanamayan bir şeyi belirten somut şey veya işaret; bir niteliğin soyut bir şeyin canlı veya cansız göstergesidir. Simge, remiz, rumuz, timsal gibi adlarla bilinmektedir.[246] Sembolizm ise olguları veya inançları anlatmaya yarayan semboller sistemidir. [247] Benzer anlama gelen simge ise Arapça kökenli olup, (sime) işaret anlamından gelmektedir. Bir kavramı veya düşünceyi belirten aynı zamanda bu kavram ve düşünceyi yansıtan somut işarettir.[248] Kullanılan her sembolün bir anlamı bulunsa da temsil ettiği şeyin anlamını her zaman karşılamayabilir. Temsil ettiği şeyi tam manasıyla

[242] Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", 14-16.
[243] el-A'râf: 7/26,27,31; en-Nahl /81.
[244] Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", 15.
[245] Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", 23.
[246] Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", "sembol", 5/5040.
[247] Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", "sembolizm", 5/5040.
[248] Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", "simge" 5/5161.

yansıtmayabilir. Semboller, anlamı daha ilgi çekici, kalıcı, bütünleyici hale getirerek canlılık katar.

Her sembol kendinin ötesinde bir gerçekliğe işaret eder. Semboller işaretlere benzese de aralarında farklılıklar bulunmaktadır. İşaretler işaret ettikleri şeyin gerçekliğine ve gücüne bir şey katmazken semboller, sembolize ettikleri şeyle aynı olmamalarına rağmen onun anlamına ve gücüne katılırlar.[249] Ayrıca işaretlerin yerine başkalarının ikame edilebilme olasılıkları varken sembolik bir kelimede değişikliğe gidilmez.[250] Semboller, bize kapalı olan gerçeklik düzeylerini şerh ederek insan ruhunun gerçekliğine tekabül eden unsurları meydana çıkarmaktadır.[251] Böylelikle insan tarafından kavranamayan hususların anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır. Kavramların sembollere doğru dönüşümünün sebebi sonsuzluğun karakteristiğinde ve imanın doğasında bulunur. Bu sebeple imanın dili sembollerin dili ile ifade edilmektedir.[252] Böylelikle dini semboller kutsallığın kutsallığına katılmakta fakat kendileri bizatihi kutsal olmamaktadır. Sembollerin hakikati, yaratıldıkları dini duruma uygunluklarıdır. Bu sebeple deneysel hakikatin geçersiz kılabileceği bir düzlemde yer almazlar.[253] Bu da sembollerin evrensel yargılarının bulunmadığını ve deneysel olarak incelenemeyeceğini göstermektedir. Bu durumda da inanç boyutuna biraz daha yatkın olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanda bulunan vücudunu saklama ve koruma içgüdüsü, coğrafi koşullara uyum sağlama, kıyafeti, insan için zaruri bir ihtiyaç haline getirmiştir. Ayrıca kıyafet, insanın sahip olduğu inancını yansıtmasına ve estetik görünme isteğine cevap vermiştir. Kıyafete yüklenen sembolik anlamlar, zamanla onu vazgeçilmez bir unsur haline getirebilmektedir.

Hulle süslenmek için vücudun üst kısmına giyilen bir çeşit giysidir. En üstünü beyaz olanıdır. Çünkü beyaz hulle tasavvuf ve takvaya uygundur. Ferahlığı seven gamsız olan aşıkların giysisi beyaz olur. Siyah olanı zahidlerin giysisidir. Çünkü onlar daima rahatlıktan uzak dururlar. Yeşil hulle cennet giysisidir gözün nurunu

[249] Paul Tillich, "İmânın Sembolleri", çev. Aliye Çınar, *Uluduağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 228-229.
[250] Tillich, "İmânın Sembolleri", 231.
[251] Tillich, "İmânın Sembolleri", 1.
[252] Paul Tillich, "Din Dilinin Doğası", çev. Aliye Çınar, *Uluduağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 231-232.
[253] Tillich, "Din Dilinin Doğası", 235-236.

artırır. Sarı hulleyi İmâm Hasan zehirlendiği vakit giymiştir. Kızıl olanı İmâm Hüseyin Kerbela'da giymiştir. Mavi rengi ise zındıklar giymiştir.[254]

Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan kutsal giysilerin hazırlanma tarifi,[255] Yusuf'un uzun renkli bir giysisinin olduğu,[256] çölde kıyafetlerin eskimediği,[257] giysilerin hep ak olması gerektiği,[258] kadınların yas giysilerini giymesi[259] gibi ifadelerin yer alması bize Kitâb-ı Mukaddes'te de kıyafetin özel bir yerinin olduğunu ve bazı durumlarda giysiye kutsiyet atfedildiğini gösteren örneklerdir.

Kitâb-ı Mukaddes'te kıyafetin renkle olan ilişkisine dair biraz daha detaya girildiğinde; göğüslük, efod, kaftan, sarık, kuşak gibi kutsal giysilerden bahsedilmekte ve hazırlanırken altın sırma, lacivert, mor, kırmızı iplik, ince keten kullanılması gerektiği belirtilmektedir.[260] Kutsal giysiler hazırlanırken onun nasıl süsleneceği detaylı olarak anlatılmaktadır. Örneğin on iki tane taşın İsrâiloğullarının doğuş sırasına göre altın yuvalara yerleştirilip efoda nasıl takılacağı ve böylece Hârun'un bu taşları Rabbin önünde, iki omzunda taşıyacağından bahsedilmektedir.[261] Bu örnekler, kıyafetin bedeni örtmesinin yanı sıra simgesel olarak kullanıldığının da göstergesidir.

Göğüslük yapılırken altın oyukların içine yakut, topaz, firuze, laciverttaşı, aytaşı, metist, sarı yakut, oniks, yeşim gibi on iki tane taş yerleştirilmesinden bahsedilmektedir. Bu on iki taşın ise İsrâil'in on iki boyunu simgelediği dile getirilmektedir. Böylelikle Hârun üzerinde göğüslükle kutsal yere giderken İsrâiloğullarının adları yüreğinin üzerinde olacak ve halkını sürekli anımsayacaktır.[262] Bahsedilen taşlardan özellikle bir kısmı ender bulunan değerli taşlardır. Taşların İsrâiloğlullarının adını simgeleyerek giysinin üzerinde bulunması hem değerine hem de bulunduğu konumdan dolayı sürekli hatırda kalması gerektiğine işarettir. Kıyafete yüklenen sembolik anlamlara yönelik konu teferruatlı

[254] Abalı, *Kılık Kıyafet*, 85-86.
[255] Çık.18:3-29.
[256] Yar.37:3.
[257] Neh.9:21.
[258] Vai.9:8.
[259] 2.Sa.14:1-2.
[260] Çık.28:3-6.
[261] Çık.28:8-14.
[262] Çık.28:15-29.

bir konudur. Konumuza ışık tutabilmesi için bu kadar örnek vermeyi yeterli buluyoruz.

1.2.5.Giyim ve Kültür İlişkisi

Kültür bir toplumun yaşam tarzını, örf, âdet ve geleneklerini, inançlarını, dilini, sanatını ve daha birçok maddî-manevî unsurlarını kapsayan kavramdır. Toplumların kültürünü etkileyen faktörlerden biri de dinî inançlarıdır. Rasûlullah (s.a.v), Peygamber olmanın yanı sıra bir kültürün içinde doğup büyümüştür. İçinde bulunduğu kültüre ait bazı kuralları İslâm'a uymadığı için değiştirmiş, uygun olanları kalıcı hale getirmiş, bazılarını da dine uygun olarak tamamlamıştır.[263] Örneğin Cahiliye Döneminden kalan sarık takma, sakal bırakma, sünnet olma gibi uygulamalar devam ederken; elbise eteğini yerde sürüme, erkeklerin ipek elbise giyme ve altın yüzük takma gibi uygulamalar iptal edilmiştir. Altın yüzük yerine gümüş yüzük kullanmak sünnet iken yüzüğün takılacağı parmağın seçilmesi kültürdür. Güzel giyinmek kültür iken Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tavsiyesiyle sünnet halini almıştır. Tüm bunların bir sonucu olarak; Kur'ân ve sünnetin getirmiş olduğu yeni yaşam formu farklı kültürlere sahip Müslüman topluluklarda toplumsal düzenin bir kısmını değişikliğe uğratırken bir kısmı da bu değişikliklere göre şekillenmeye başlamıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti, gittiği bölgenin kültürünü kendi rengine boyamıştır.[264]

Giyim kültürü coğrafi bölgelere, toplumsal özelliklere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Sünnet insanın mütevâzı, temiz ve sade giyinmesinden yanadır. Geniş giyinmek sünnet iken, şalvar, etek, ferace gibi tercihe bağlı giyimler kültüre dayanmaktadır. Cahiliye toplumunda hem Müslümanlar hem de müşrikler sarık takmışlardır. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) , sarık takmada müşrikler arasında fark olsun diye sarığının ucunu omuzlarından sarkıtmıştır.[265] Beyaz elbise giymek[266] sünneti yansıtırken diğer renklerden elbise giymek kültürü

[263] Tatar, "Hadis/Sünnet ve Kültür Farkı Anlayışı", 138.
[264] Tatar, "Hadis/Sünnet ve Kültür Farkı Anlayışı", 133-137.
[265] Tirmizî, "Libâs", 42; Ebû Dâvûd, "Libâs", 21.
[266] Tirmizî, "Cenâiz", 18; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 29; İbn Mâce, "Libâs", 5; Nesâî, "Cenâiz", 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/352.

yansıtır.[267] Bakıldığında Müslüman giyim kültürü Kur'ân ve sünnete uyumlu, bölgesel ve kültürel faktörlere bağlı olarak çeşitlilik gösterir.

Farklı toplumlardan gelen bireyler, fiziksel görünüşlerinden bağımsız olarak ulusal kıyafetlerini tercih ettiklerinde kültürel farklılıkları daha açık bir şekilde ifade etmektedirler. Günümüzde kültürel etkileşim, ticaret ve modayla birlikte giyim kuşam alanında da benzerlik ve yakınlaşmalara sebep olmaktadır.[268] Festivallerde, milli bayram, tören ve şenliklerde genellikle geleneksel veya yöresel kıyafetin tercih edilmesi kültürün yaşadığının göstergesidir.

İnsanın vücudunu koruma, saklama içgüdüsü, iklim koşullarına uyma, dinî ve felsefî inançlara uygunluğu, tercih edilen mesleğe uygunluğu, yönetimsel düzenlemeler, ekonomik koşullar, psikolojik eğilimler ve dönemin öngördüğü modaya uyma giyim kuşamı belirleyen etkenler arasında sayılabilir.[269]

Türkmenlerin de giyim konusunda farklı kültürel bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Örneğin Türkmenlerin önemli giysi türlerinden biri de Kızılbaştır. Kızılbaş ismi X Yüzyıldan itibaren İslâmiyet'i kabul etmeye başlayan Türkmen oymakları için kullanılan isimlerden biridir. Şah İsmail'in babası Şeyh Haydari (ö. 894/1488) taraftarlarını diğerlerinden ayırmak için her biri bir imâmı temsil eden on iki dilimli kırmızı börk giydirmiş ve kitleler zaman içinde Kızılbaş olarak anılmaya başlanmıştır. Başlangıçta siyasi mahiyet taşıyan bu adlandırma, sonrasında on iki imâm inancına bağlı kalmakla birlikte niteliklerini ortaya koyarak Türkmen Şiilik biçiminin adı olmuştur.[270]

Kültürün giyimdeki yansımasının bir örneği de düğünlerdir. Düğün merasimleri ve düğünde gelinin giyeceği kıyafet en eski Türk toplumlarından bu yana önemini korumaktadır. Al kaftan giyilen gelin kıyafeti asırlardır pek bir farklılık göstermemişken ilk defa Avrupaî tarz beyaz gelinliği II. Abdulhamid'in kızı

[267] Tatar, "Hadis/Sünnet ve Kültür Farkı Anlayışı", 136-138.
[268] Turan, *Türk Kültür Tarihi*, 231.
[269] Turan, *Türk Kültür Tarihi*, 231-235.
[270] İlyas Üzüm, "Kızılbaş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 25/546-577.

Naile Sultan giymiştir.[271] Giyim vücudu örtmenin yanı sıra insanın süslenme ihtiyacına da karşılık vermektedir.

1.2.6. Giyim ve Süs İlişkisi

Ziynet tanımı, süs anlamında kullanılmaktadır. İnsanların güzel görünmek için kullandıkları kıyafetler ve tamamlayıcı parçalar, aksesuarlar, değerli eşyalar bunlara örnek verilebilir.

Kur'ân-ı Kerîm' de "*De ki: 'Allah'ın kulları için yarattığı süsü, temiz ve iyi rızıkları kim haram kıldı?' De ki: 'Onlar dünya hayatında müminlere yaraşır; kıyamet gününde ise yalnız onlara mahsus olacaktır.' İşte anlayan bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.*[272]" âyeti yer almaktadır. Âyette elbiseye "ziynet" denilmesi, giyinmenin ahlakî bakımdan olduğu gibi estetik bakımından da önemli ve gerekli olduğuna işaret etmektedir. Âyetin anlatımına göre manevî güzellikler gibi birey ve toplumun refah, sağlık ve güvenliğine katkıda bulunacak her türlü maddî imkânlar da öncelikle müminlere yaraşmalıdır. Âlimler tarafından kaliteli ve değerli elbise giymenin mübah olduğuna hükmedilmiştir. Haram olmayan değerli ve güzel nimetlerden uzak kalmak gerektiği düşüncesi ise dünya nimetlerini araç yerine amaç haline getiren eğilimleri önlemeye yöneliktir.[273]

Âyette geçen "Giyinme ve örtünme insana özgü bir davranış olup insan olmanın işaretidir. Tarih boyunca bedenin korunması, ahlâkın korunması ve ziynet olarak kullanılan elbisenin önemine dikkat çekilmiştir. Elbise Allah'ın yarattığı nimetlerin en önemlilerinden biridir. "*Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindendir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.*"[274] ayetinde "*Takva elbisesine*" vurgu yapılmaktadır. Ayrıca âyette takvânın "hayâ" ile ilişkisine de işaret edilmektedir.

---

[271] Naile Sultan'ın evlenirken elbisesi için tercih etmiş olduğu beyaz renk, bazı kimselerce tenkit edilmiştir. Bu duurmun sebebi bahsi geçen zamana kadar sultanların evlenirken kırmızı rengi tercih etmesidir. Bk. Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdulhamid* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 71-72; Fatma Barbarosoğlu, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 105.
[272] el-A'râf: 7/32.
[273] *Kur'ân Yolu*, 2/519-520.
[274] el-A'râf: 7/26.

Saç ve bedenle ilgili süslemeler konusunda Hz. Peygamber'in (s.a.v): "Saçı olan kimse ona ikramda bulunsun"[275] diyerek saç bakımının önemine dikkat çekmektedir. O dönemde kullanılan sidr, haluk[276], misk mıdra kullanmasının saç bakımına dair kapsamlı uygulamaların yapıldığı göstermektedir.

Kıyafetin tarihine bakıldığı zaman, dinler, devletler, âdetler, düşünceler ve tarih ile iç içe olduğu görülür. Her topluluğun kendine özgü bir giyim âdetinin olması, kıyafetlerin değişmesiyle âdetlerin değişmesinin birbirine paralel olduğunu göstermektedir. Kıyafet kişinin cinsiyetini, statüsünü, milletini, medeniyetini hatta duygularını ifade ettiği bir bayrak gibidir.[277] Kılık kıyafetteki değişimlerin sebebi etnolojik, siyasî, dinî, iktisadî, sanatla ilgili şartlarda aranabilir. Toplumların birbirinden etkilenmesi yalnızca giyim alanında değil, saç-sakal şekli, süslenme, bedene yapılan her türlü müdahale ve ilave gibi alanlarda da olabilmektedir. [278]

Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılâbı ile birlikte refahın artması, koşulların iyileşmesi, tekstildeki yenilikler, giyimin bütün tabakalara ulaşmasını sağlamıştır. Sınıf ayrımı siyasî ve hukukî olmaktan çıkmış artık bunu belirleyen koşul ekonomi olmuştur. Çağdaş toplumda bulunan sınıf anlayışı, hayat tarzı, statü ve şuurun belirlenmesi gibi durumlar, bunların göstergesi olan giyime önem verilmesini de beraberinde getirmiştir.[279] Kılık kıyafete dair yaşanan bu gelişmeler, beraberinde modayı da getirmiştir. Moda, bir şeye belirli süre gösterilen aşırı düşkünlük olarak bilinmektedir.

Kıyafet sahip olunan dünya görüşünün aynasıdır. Bu sebeple modacılar bir kıyafeti oluştururken mevcut dünya görüşüne denk düşmesine dikkat ettikleri gibi yeni dünya görüşünü de hesaba katmaktadırlar.[280] Zihin yapısı ile kıyafet arasında etkileşim vardır. Kıyafetin, örtünmeden süslenmeye, süslenmeden dikkat çekmeye uzanan çizgisinde zihniyetin ahlak ve estetik anlayışının izleri de görülmektedir.[281] Doğu dünyası kıyafetiyle mevcut güzelliğini yabancı bakışlardan gizlemeye

[275] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 2.
[276] Bileşenlerinin büyük çoğunluğu zaferandan oluşan bir çeşit güzel kokudur. Bk. Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, *el-Muncid fi'l-Lugati ve'l-Alam* (Beyrut: el-Matbaatü'l-Katûlikiyye, 1014), I/194.
[277] Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", 30.
[278] Topaloğlu vd., "İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme", 31.
[279] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 75.
[280] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 11.
[281] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 97.

çalışırken; batı dünyası giyinmek ile güzelliği daha belirgin hale getirmeyi hedeflemektedir.[282]

Moda, bir taraftan tek tip kıyafetin yaygınlaşmasını sağlarken diğer taraftan yayıldığı bütün ülkelerde aynı jest ve mimiklerin oluşmasına da ortam hazırlar. Kıyafet değişikliği beraberinde ahlak değişikliğini de getirmektedir.[283] Modanın insanları, toplumları etkilemesi gibi modayı etkileyen, şekil almasını sağlayan durumlar da bulunmaktadır. Örneğin modayı etkileyen unsurlardan biri turizmdir. Moda mekânlar oluşturularak bu mekânlara gitmek bir statü haline gelmektedir. Hatta bu mekânlara gitmeyi sembolize eden kıyafetlerin tatilden döndükten sonra da kullanılmaya devam edilmesi turizmin kent hayatına etkisini göstermektedir. Turizmin modayı etkilediği diğer bir alan ise kitle turizmidir. Dolayısıyla örf ve âdetlerin zayıflamasıyla giyim ve davranış değişiklikleri daha kısa zamanda ve kolay bir şekilde ortaya çıkmaktadır. [284]

Geleneksel toplumlarda yaşlılar gençlerden zamansal bir ayrılık yaşar. Bu zamansal ayrılık, hayat tecrübesiyle değer kazanır. Üstlenmiş olduğu bilge rolüyle değişenin değil değişmeyenin bilgisini muhafaza etmeye çalışır. Bu süreç modernizm ile etkisini kaybetmektedir. Modernizmin hayat tecrübesi ve dini küçümseyen tavrı, yaşlıları hayatın dışına iter. Bu durumu hazmedemeyenler hala hayatın içinde olduğunu ispat etmek amacıyla durmadan değişmekte olan modada var olmaya çalışır.[285]

Kutsal, cemiyetteki fertlerin kutsal etrafında bütünleşmelerini sağlar. Moda zaman ve mekâna göre değişmeye dayanırken, kutsal olanın değişmez özelliği ile çatışma içerisine girmektedir. Toplumlar kendi kimliklerini temsil edecek şekilde bazı giysilerin sembolleştirilmesine vesile olmuşlardır.[286]

Renk uzmanlarına göre renkler, hormonları etkilemektedir. Her rengin dalga boyu farklı olduğu için beyindeki etkisi de farklıdır. Vücuttaki hormonlar her renge göre farklı bir şekilde salgılanır. Örneğin kırmızının kan basıncını arttırması gibi.

[282] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 12.
[283] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*.
[284] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 94-95.
[285] Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 61.
[286] Abalı, *Kılık Kıyafet*, 44.

Renklerin meydana getirdiği ve estirdikleri havadan insan ruhu tesir altında kalabilmektedir. Renklerin bıraktığı izler çoğu zaman fark edilmeyebilir fakat bazı durumlarda önemli derecede hissedilebilmektedir.[287] Moda olan rengin insanı etkilediği söylenebilir. Bu etki farklı bir boyutta da olabilir. Örneğin; moda olduğu bilinen belirgin bir renge sahip olunamadığında veya o belirgin rengin modası değiştikten sonra kullanımına devam edildiğinde kişi huzursuzluk yaşayabilir.

Giyim kuşam ve süslenme noktasında Hz. Peygamber (s.a.v) temiz, bakımlı, düzenli ve ölçülü olmayı;[288] kâfire benzeme, kibir, gösteriş, israf, şöhret gibi durumlardan uzak durmayı[289] öğütlemiştir. Ziynet eşyaları genel olarak kadınlara mübah kılınmış, ipek elbise ve altın kullanımı zarûrî bir ihtiyaç olmaksızın erkeklere yasaklanmıştır.[290] Çalışmamızın kapsamına genel itibariyle bakıldığında elbise, ziynet, ihram, saç-sakal boyama, koku sürme, dövme gibi kişisel bakım konularının yer aldığı bölümlerden oluşmaktadır. Klasik hadîs kaynaklarında bu konular "Libâs",[291] "Libâs ve Ziynet",[292] "Teraccül,[293] "Ziynet"[294] gibi kitaplar içerisinde yer almaktadır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetini devam ettirme niteliğinde görülüp giyim ve kuşamda belirli renklerinden sakındırılıp belirli renklere teşviğin olması hadîslerin bir araya getirilip incelenmesini gerekli kılmıştır. Konuyla ilgili tüm hadîsleri topyekün bir araya getirmek çalışmamız için mümkün görülmemektedir. Âlimlerin çoğunun sıhhatinde ittifâk ettikleri hadîs eserlerinden konuyla ilgili bâb başlıklarında ve içeriklerinde yer alan hadîsleri incelmeye çalışacağız.

---

[287] Abalı, *Kılık Kıyafet*, 28-29.
[288] Buhâri, "Libâs", 2, 21, 24, 32; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 2, 5, 7, 10; Tirmizî, "Edep", 14; "Libâs", 24, 29, 41; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4, 7, 11, 15, 25, 30; Nesâî, "Ziynet", 1, 83, 89, 99,102; İbn Mâce, "Libâs", 2, 4, 5, 7, 10, 13, 18, 26.
[289] Buhâri, "Libâs", 2, 4, 25, 26, 28,; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 2, 6, 8, 11; Tirmizî, "Libâs", 1, 8, 13; Ebû Dâvûd, "Libâs", 5, 8, 9, 10, 27, 28, 33; Nesâî, "Ziynet", 83, 84, 87, 88, 91, 92, 96; İbn Mâce, "Libâs", 3, 6, 16, 17, 21, 23, 24.
[290] Buhâri, "Libâs", 25, 26, 28, 45, 58, 59; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 2, 10, 11; Tirmizî, "Libâs", 8, 9, 10, 13, 23, 33; Ebû Dâvûd, "Libâs", 5, 8, 9, 10, 27, 28, 33; Nesâî, "Ziynet", 39, 40, 43; İbn Mâce, "Libâs", 16, 17, 19, 40.
[291] Buhâri, *el-Câmiu's-sahîh*; Tirmizî, *el-Câmiʿu's-ṣaḥîḥ*; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1412; İbn Mâce, es-*Sünen*.
[292] Müslim, *el-Câmiu's-sahîh*; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1412.
[293] Ebû Dâvûd, es-*Sünen*; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1412.
[294] Nesâî, es-*Sünen*.

Örtünmenin ölçüsü, giyimde ipek kullanımı, altın, koku sürünme, bedene yönelik estetik müdahaleler gibi konuları, fıkıh ilmi başta olmak üzere teferruatlı bir şekilde incelenmiş olması ve hüküm ihtiva etmesinden dolayı çalışmamızın dışında tuttuk. Ele aldığımız konuya açıklık getirmesi bakımından klasik hadîs kaynaklarının dışında da bazı eserlerden yararlandık. *Libâs* ve *Ziynet* bölümleri genel olarak incelendiğinde renklerin, bâb başlıkları veya konuyla ilgili hadislerin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Aynı zmanda bâb başlıkları altındaki hadîslerin benzerlerinin ve hüküm bakımından tekrarlarının olduğuna da rastlanmaktadır. Çalışmamızın sınırlılığı açısından hadis tekrarlarında konuyla ilgili ayrıntı varsa onun üzerinde durulacaktır. Bu bölümde rivâyetler üzerinden renginden dolayı bir uygulamanın tavsiyesi veya nehyinin olup olmadığı, var ise bu durum nasıl anlaşılmalı gibi hususlara değinmeye çalışacağız.

2. GİYİMDE RENKLER VE HZ. PEYGAMBER'İN YAKLAŞIMI

Giyim bireylerin kendini ifade etme biçimlerinin yanı sıra toplumsal ve manevi değerlerini yansıtabilen önemli bir unsurlardan biridir. İslâm dini giyinmede sadece setr-i avreti belirlemekle kalmamış, giyim kuşamla ilgili helal daire çerçevesinde geniş imkânlar sunmuştur. Bu bağlamda sadece dış görünüşü değil, insanın manevi yönünü de destekleyerek denge ve ölçü oluşturmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine bakıldığında giyim konusunda; Müslümanlar için yönlendirici tavsiyelerde bulunduğu ve birtakım ölçütler belirlediği görülmektedir. Böylelikle giyim ve süslenmenin dikkate alınması gereken bir konu olduğu vurgulanır. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde, "Güzel elbiseler giyininiz. Öyle ki halk içinde (vücuttaki) 'ben' gibi olunuz. Çünkü Allah çirkinliği ve isteyerek çirkinleşmeyi sevmez"[295] buyurmaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanların hem kendilerine hem de topluma karşı sorumluluklarına dikkat çekmektedir. Dış görünüşlerine özen göstermelerini ve toplumda saygın bir duruş sergilemelerine teşvik ederken aşırılıktan kaçarak Allahın hoşnutluğunu da göz önünde bulundurmamızı istemektedir.

Câbir b. Abdullah'ın (ö. 78/697) aktardığı bir rivâyet şu şekildedir. "Resûlullah (s.a.v.) yanımıza gelmişti. Saçları karışmış halde bulunan bir adam gördü. Bunun üzerine, 'Bu adam saçlarını düzeltecek bir şey bulamamış mı?' buyurdu. Üzerinde kirli elbiseler bulunan başka bir adam gördü. 'Bu adam elbisesini yıkayacak bir şey bulamamış mı?' buyurdu."[296] Ebü'l-Ahves (ö. 90/708) babasından naklederek söyle demiştir. "Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına gitmiştim. Elbisemi pejmürde durumda görünce bana: 'Senin malın mülkün var mıdır?' dedi. Allah bana her cins maldan Allah bana vermiştir, dedim. 'Öyleyse malın üzerinde görünsün. Allah nimetini kulun üzerinde görmeyi sever.' buyurdu."Rivâyete bakıldığında [297] Hz. Peygamber (s.a.v.) bir insanın dış görünüşünü düzeltmesini, imkanları dahilinde daha iyi hale getirmesini istemektedir. Dolayısıyla Allah'ın nimet verdiği zengin

[295] Ebû Dâvûd, "Libâs", 28.
[296] Ebû Dâvûd, "Libâs", 17; Nesâî, "Ziynet", 60; Tirmizî, "Edep", 54.
[297] Tirmizî, "Edep", 54; Ebû Dâvûd, "Libâs", 17; Nesâî, "Ziynet", 83; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 11/312.

bireyler, bahşedilen lütûfun bir ifadesi olarak kendi durumlarına uygun giyimi benimsemeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Mümkün olduğunca abartıya kaçmadan giyim iyileştirilmeli, zarafet ve hassasiyet gözetilmelidir.[298]

Mümin, elbisesinin temiz ve tertipli olmasına özen göstermeli giyinip kuşanması onu kibre götürmemelidir. Nitekim bu noktada Hz. Peygamber (s.a.v.): *"*Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse Cennete giremez" deyince bir adam: Kişi elbisesinin, ayakkabısının güzel olmasını ister. (bu da kibir midir?) dedi. Resûlullah (s.a.v.) "Şüphesiz Allah güzeldir; güzelliği sever. Kibir; Hakk'ı inkâr etmek ve insanları küçümsemektir." buyurmaktadır.[299] Bu bağlamda Müslüman kimsenin giyim ve süslenme konusunda sadece dış görünüşünü değil manevi yönlerini de gözetmesinin önemine dikkat çekilmektedir. Bireyin kişisel bakımlarını yerine getirirken alçak gönüllülüğüyle dengeyi gözetmesi de önemlidir.

İslâm dininin giyim ve süslenmede manevi değerlerin gerekliliğini vurguladığı bir başka rivâyet İbn Ömer'den (ö. 73/693) nakledilmiştir. Buna göre: Hz. Peygamber (s.a.v.) "Kibirlenerek böbürlenenlerin, elbisesinin eteğini yerde sürüyenlerin Allah kıyamette yüzlerine bakmaz" buyurmaktadır.Hz. [300] Peygamber'in böyle bir uyarıda bulunması etek boyu ölçüsünün belirlenmesini zaruri kılmaktadır. Nitekim bu konu ile ilgili rivâyetler de mevcuttur.[301] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etek boy uzunluğu ile büyüklenmeyi ilişkilendirmesinde

---

[298] Şerefeddin Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah Tîbî, *Şerhu't-Tîbî alâ Mişkâti'l-Mesâbîh: el-Kâşif an hakâiki's-sünen,* thk. Abdulhamid Hindâvî (Riyad: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1417), 9/2902; el-Mübârekfûrî, *Mir'âtü'l-Mefâtîḥ Şerḥi Mişkâti'l-Meṣâbîḥ,* 7/2784.

[299] Müslim, "Îmân", 39; Tirmizî, "el-Birr ve's-Sıla", 61; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 6/338; Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin Beyhakî, *Şu'ab'ul-Îmân,* thk. Abdulaliy Abdulhamîd Hâmid (Riyad: Mektebe tü'r-Rüşd, 1423), 8/257.

[300] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 9; Ebû Dâvûd, "Libâs", 28; Nesâî, "Ziynet", 102; İbn Mâce, "Libâs", 6; Ebû Abdillâh eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnaût (Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.), 4/535.

[301] Rivâyetin daha anlaşılması için etek boy uzunluğu konusundaki ölçünün bilinmesi gerekir. Resûlullah (s.a.v.) erkeklerin etek boy ölçüsünü soran birine şöyle buyurmuştur: "Eteği dizinin yarısına kadar (yukarı) kaldır. Eğer bunu kabul etmezsen topuklarına kadardır. Fakat daha aşağı uzatmaktan sakın. Çünkü bu büyüklenme alametidir. Allah büyüklenmeyi sevmez." Tirmizî, "Libâs", 41; Nesâî, "Ziynet",17; Ebû Dâvûd, "Libâs", 27; İbn Mâce, "Libâs", 9. Kadınların etek boy uzunluğu sorulduğunda ise, "*Erkekler için belirlenen ölçüden bir karış daha fazla uzatır. İsterse bir karış daha ekleyebilir, daha fazla uzatamaz.*" Kadınlar için etek boyu uzunluğu sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Erkekler için belirlenen ölçüden bir karış daha fazla uzatır. İsterse bir karış daha ekleyebilir, daha fazla uzatamaz." Tirmizî, "Libâs", 9; Ebû Dâvûd, "Libâs", 39; Nesâî, "Ziynet", 106; İbn Mâce, "Libâs", 13.

kişinin niyeti de önemldir. Ebu Davud'un (ö. 275/889) rivâyetinde, Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634): "Benim eteğimin bir yanı da sarkıyor. Oysa ben elimden geldiğince dikkat ediyorum, dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Sen bunu büyüklenerek yapanlardan değilsin" buyurdu.[302]

Eteğin yerde sürülmesini giyilen elbisenin uzunluğuna işaret etmektedir. Bu konuda ölçü belli olup kişinin niyeti de göz önünde bulundurulmuştur. Ele aldığımız rivâyette etek uzunluğu, kibrin göstergelerinden biri olarak görülürken bu sebep farklılık gösterebilmektedir. Elbisenin fiziksel özellikleri, renk, boy, tarz ve çeşit gibi unsurlar günümüzde de kibrin ifade edilmesinde rol oynamaktadır. Dolayısıyla elbise tercihleri üzerinden kişinin kibir ve alçak gönüllülük arayışlarına rastlamak mümkündür. Örneğin; lüks marka elbiseler veya pahalı aksesuarlar bazı durumlarda kendi değeri üzerinden kibirli bir mesaj içerebilir. Elbise noktasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti sadelik ve mütevâzilik esasına dayanmaktadır. Bu nedenle giyime dair belirlediği ölçütler ve öğütler dış görünüşün yanı sıra maneviyata da uygunluk göstermektedir.

Giyim ve süslenme, teferruatlı bir konu olup üzerinde ahkâmla ilgili bir çok çalışma yapılmıştır. Bu bölümde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) giyim kuşama dair renk üzerinden herhangi bir yaklaşımı olup olmadığını anlamaya çalışacağız. Bu konuyu irdelerken rivâyetlerden yararlanıldığı gibi sahâbenin tutumundan ve âlimlerin görüşlerinden de faydalanılmaya çalışılacaktır.

2.1. Giyim ve Kumaş Boyama

İnsanların yaşadıkları coğrafyaya özgü çeşitli renk ve özellikteki kıyafetleri, süslenmenin tamamlayıcı unsurları olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı coğrafyada yerel düzeyde kumaş üretimi bulunmasına rağmen, Mekke ve Medine gibi şehirlerin giyim ihtiyaçları, yakın çevrelerinde endüstrisiyle öne çıkan Mısır, Yemen, Katar ve İran gibi bölgelerden karşılandığı bilinmektedir. Örneğin, Yemen, İslâm öncesi dönemden itibaren dokuma endüstrisinde önemli bir konumda bulunmuş ve bu etkiyi İslâm'ın yayılmasından sonraki dönemlerde de sürdürmüştür.

[302] Buhâri, "Libâs", 2; Ebû Dâvûd, "Libâs", 28; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* ts., 2/67; Beyhakî, *Şu'ab'ul-Îmân,* 10/470.

Bu coğrafyadan gelen elbiseler arasında çizgili bürdeler, kırmızı ve yeşil çizgilere sahip "el-ethamiyye" cübbeleri ve "el-hibere" olarak adlandırılan hırkalar örnek gösterilebilir. Ayrıca, "es-sibre", "es-sehuliye", "el-asb" gibi genellikle pamuklu kumaşlardan üretilen ve daha ekonomik olan kıyafetler de bulunmaktadır.[303] Ayrıca Mısır'da üretilen ipek ve keten karışımı bir elbise olan *kassî* de örnek gösterilebilir.[304]

Kumaş boyamacılığı, boyalı elbiselerin elde edilmesinde önemli meslek gruplarından biridir. Kumaş boyacılarının belirli bir mekânları olduğu gibi boyaları çeşitli kaplar içinde kaynatıp bizzat üretmektedirler. Ayrıca eldeki imkânlar dâhilinde bireysel olarak kendi elbiselerini boyayan insanlar da bulunmaktadır.[305]

Rivâyetlerden gördüğümüz kadarıyla giyimde daha çok sarı, kırmızı, beyaz, yeşil ve siyah gibi renkler yer almaktadır. Renkler konusuna geçmeden önce kıyafetlerin boyanma şekilleri ile ilgili kısa bir bilgilendirmeyi gerekli görmekteyiz. Boyanan kumaşlar kullanılan boyanın isim olarak kıllanılmasının yanı sıra oluşturduğu renge atıf yapılarak da adlandırılmaktadır.[306] Bunlara kısaca başlıklar halinde değineceğiz.

Boya ve Boyanmış Kumaş Çeşitleri

- *Müfeddem* (مفدم) çokça doymuş kırmızı renktir. Daha üst bir tonu yoktur.[307]
- *Müderrec* (مضرّج) terimi kırmızıya boyanmış ama doyuma ulaşmamış, pembenin biraz üzerinde elbise demektir. Sarı rengi de verebilmektedir. Boyanan kumaş ipek olursa *İdrîc* (اضريج) denilmektedir. İpeğin yapısı itibariyle üzerinde rengi daha canlı ve parlak görünür.[308]
- *Verd* (ورد) gül anlamına gelir. *Müverred* (مورد) ise güzel bir sarıya vuran kırmızı renk olarak anlaşılabilir. Müderrecin bir alt tonudur.[309] Örneğin İbn Ebû Müleyke (ö. 117/735) Hz. Âişenin üzerinde *müderrec* bir elbise gördüğünü ve

[303] Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasınad Dokuma Sanayi", *Türk Tarih Kurumu Belleten* LXIV/241 (Aralık 2000), 758; Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 165-166.
[304] Buhâri, "Libâs", 28; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 2.
[305] Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 239-240.
[306] Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 168.
[307] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "fdm", 12/450; Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, *el-Müncid fi'l-Lugati ve'l-Alam* (Beyrut: el-Matbaatü'l-Katûlikiyye, 1014), 1/572.
[308] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, "drc", 6/41; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "drc", 2/313; el-Yesûî, *el-Müncid*, 1/449; Zebîdî, *Tacul ârus*, "drc", 6/80.
[309] Zebîdî, *Tacul ârus*, "vrd", 9/286; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "vrd", 3/456; el-Yesûî, *el-Müncid*, "vrd", 1/896.

müderrecin ne olduğunu sorduğunda: "Sizin müverred diye adlandırdığınız şeydir." cevabını aldığını bildirmektedir.[310] Kimilerine göre müderrec ile müverred arasında kesin bir ayrımın bulunmadığı veya tanımlama noktasında bölgesel farklılıkların bulunduğu anlaşılmaktadır.

- Mişk (مشق) ve meğra (مغرة) boyama amacıyla kullanılan kırmızı çamur, kil olarak bilinmektedir. Bu şekilde boyanarak elde edilen elbiseye de *mumeşşak* (ممشق) veya *mumeggar (*ممغر*)* denir.[311]

- Mümessar (ممصر) kırmızı toprakla boyanmış veya hafif kırmızı elbise demektir.[312]

- Işrık (عشرق) adı verilen gelinlerin kullandığı hoş kokulu bir bitkidir. Boyama amacıyla da kullanılmaktadır.[313]

- Sanâbi (صناب) Hardal ve kuru üzümden elde edilen bir boyadır, beyazla beraber kullanıldığında ise kumral sarı gibi bir renk[314] oluşur.

- Füve (فوه) uzun ince kırmızı yaprakları bulunan, sapları kalın ve karada yetişen bir bitkidir. Kırmızı yaprakları boya ve tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Boyacıların madeni olarak bilinir. Müfevveh (موفه) bu boya ile boyanmış elbiseye denir.[315]

- Urûk (عروق) kök boyaları olarak adlandırılır. Kök yöntemiyle boya yapılabilen bitkiler bu kavramla nitelendirilmektedir. Örneğin füve bunlardan biridir. Bu sebeple bu kavram çok geniş bir aralığı ifade etmektedir.[316]

Elbise boyama işlemi, malzemeleri ve çeşitleri ile tanımlamalar bunlarla sınırlı değildir. Kumaşın boyanması sonucu renkler sadece kırmızı ve sarı olarak değil farklı isimlerle nitelendirilmekte ve bazen de birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ayrıca bu terimler, Arap kültürünün rengi ifade etme ve boyama konularında zengin bir geçmişe sahip olduğunu yansıtmaktadır. Giyimle ilgili rivâyetlere bakıldığında sarı, kırmızı, beyaz, yeşil ve siyah gibi renklere yer verildiği görülür. Sarı ve kırmızı

---

[310] Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 8/71.
[311]İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 5/181; Zebîdî, *Tacul ârus*, 14/142; el-Yesûî, *el-Muncid*, 1/763.
[312]İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 6/422; Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 12/129; el-Yesûî, *el-Muncid*, I/764.
[313]Zebîdî, *Tacul ârus*, 14, 127.
[314]el-Yesûî, *el-Muncid*, I/436.
[315] el-Yesûî, *el-Muncid*, I/601; Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, 8/409.
[316] {Citation}

bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır. Örneğin vers bitkisi kalitesine göre sarı veya kırmızı renk vermesi sebebiyle iki rengi de belirleyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda elde edilen renge göre bir tanımlamaya gidildiği görülmüştür. Müfeddem, müverred, müderrec gibi ifadelerin kullanımı örnek gösterilebilir. Rivâyetlerin tercümelerinde ve âlimlerin konuyla ilgili açıklamalarında bazen kırmızı ve sarı rengi bir arada veya birbirinin yerine kullanıldıkları görülmektedir.

2.2. Sarı Renk

"Sufra" (صفر), genel olarak bilinen renklerden biri olup sarı rengini ifade eden Arapça bir terimdir. Bu terimin eş anlamlısı olarak, Arapça'da " Za'ferân", Farsça'da "safran" terimi kullanılmaktadır.[317] Sarı renk, *Libâs ve Ziynet* kitaplarında "muasfer" (sarıya boyanmış), "vers", "Za'ferân" (safran) ile boyama gibi ifadelerle karşımıza çıkmaktadır. Elbise boyama malzemeleri yalnızca bitkilerle sınırlı değildir; aynı zamanda "meder", "meğra" gibi toprakla gerçekleştirilen boyalar da bulunmaktadır. Rivâyetler ve sahâbenin tutumlarına dayanarak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sarı renge olan yaklaşımını ele alırken kullanılan malzeme üzerinden bir sıralama esas alınmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Za'feran

Za'feran hoş kokulu boyama amaçlı kullanılan bir bitkidir. Türkçe'de safran olarak bilinmektedir.[318] Za'feranın Arap topraklarında yetişmediği ve Acemlere ait bir bitki olduğu söylense de Arapların şiirlerinde, sözlerinde ve kültüründe bulunması sıkça kullanıldığını göstermektedir.[319] Za'feranla boyanan elbise için muza'fer (المزعفر) tabirinin kullanılmasının yanı sıra "elbiseyi za'ferledi" veya "iza'ferle yıkadı" gibi kalıplaşmış ifadeler de bulunmaktadır. Ayrıca güvenilir kimselerin iletmiş olduğu *caddî*, (الجاديّ) *reyhükân*, (الرّيْهُقان) *el-Ceset* (الجَسَد) gibi

[317] Safran süsengilerden bir bitki olup esansındaki sarı boyar maddesi olarak kullanılan güzel bir bitki çeşididir. Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", c. 4, 5188.

[318] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitabu'l-'Ayn*, 2/333; İbnManzur, *Lisanu'l-Arab*, 4/324; Zebîdî, *Taculârus*, 11/428.

[319] Araplar zaferan için kurkum (الكُركُم) ifadesini de kullanılmaktadır. Bk. Ebû Hanife Ahmed b. Davud b. Venend Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, thk. Bernhard Lewin (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1974), 171.

za'ferana nispet edilen ve insanlar tarafından kullanılan isimler vardır. Örneğin elbise za'feranla boyandığı zaman müsced,[320] (مُجْسَد) za'feranın elbise üzerinde çok fazla olup kuruyana kadar kalmış hali de *mücseden* (مُجْسَداً) olarak tanımlanmaktadır. Za'feranın başka malzemelerle karıştırılmasıyla elde edilen boya veya kokular da bulunmaktadır. Örneğin abîr (العبير) kavramıyla haluk ve za'feranın bir arada bulunması kastedilir. [321]

za'feran daha çok hadis kitaplarının *Hac* ve *Libâs* bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır**.** Za'feran ve vers bitkisi, kokusu ve rengi itibariyle hadis rivâyetleri bağlamında özel bir konuma sahiptir. Günlük hayatta kullanımı yaygın olduğundan, özellikle ihramlı bireylerin giyim tercihlerinde çeşitli rivâyetlerde yer almıştır.[322] Bu rivâyetlerde ihramlı bireyin kaçınması gereken yasaklardan biri olarak zikredilmiştir.

Enes'in (ö. 93/711-12) rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber'in (s.a.v.) erkeklere za'ferân sürmeyi yasakladığı[323] yer almaktadır. Za'feranlı elbise giymenin yasak olduğu konusunda fikir birliği içinde olan mezheplerin görüşlerine delil gösterdiği rivâyetlerden biridir. İbn Hacer (ö. 852/1449) za'feranın kullanımında âlimler arası ihtilaf bulunduğunu söylemektedir. İmam Şafî (ö. 204/820) za'feranlı elbise giymeyi mübah sayarken, İmam Mâlik (ö. 179/795) evlerde kullanımına cevaz vermiştir.[324]

Za'feranın kullanımı elbise ile sınırlı değildir. Nitekim Ammâr b. Yâsir, (ö. 37/657) gece evine geldiğinde ellerinin çatlamış olduğunu fark etmesi üzerine evdekilerin eline za'ferân sürdüğünü söylemektedir. Devamında: "Sabahleyin Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna gittim, selam verdim ve karşılık vermedi. 'Git ve

---

[320] Za'feran için el-Ceset (الجَسَد) ifadesi kullanılması sebebiyledir. Çoğulu da "mecâsid" (مَجاسِدُ) olarak gelmektedir. Ebû Hanife Ahmed b. Davud b. Venend Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, thk. Bernhard Lewin (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1974), 173.

[321] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, "z'fr", 2/333; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "z'fr", 4/237; Zebîdî, *Tacul ârus*, "z'fr", 11/428; Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 171-174.

[322] Buhâri, "Hac", 21; "Libâs", 37; Müslim, "Hac", 1; Tirmizî, "Hac", 18; Ebû Dâvûd, "Hac", 33; Nesâî, "Menâsık", 34; İbn Mâce, "Menâsık", 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 9/49; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1412, "Hac", 4.

[323] Buhâri, "Libâs", 33; Rivayet zincirinde bulunan Kuteybe b. Saîd buradaki yasağın erkekler için olduğunu bildirmektedir. Müslim, "Libâs ve Ziynet", 23; Nesâî, "Hac", 43; İbn Mâce, "Tereccül", 7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 19/40; Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424), 5/36.

[324] Kastallânî, *İrşâdüs-Sârî*, 8/446; Şemseddîn Muhammed Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhārî* (Beyrut-Lübnan: Dâru ihyâi'ttürâsi'l-arabî, 1401), 90/21; Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ* (Riyad: Dâru'l-Mi'râc, 1416), 24/111.

bunu yıka' dedi. Gidip yıkadığımda üzerimde ondan bir leke kaldı. Ona selam verdim, ama bana cevap vermedi. Dedi ki: 'Git ve kendini yıka.' Sonra gittim ve üzerimdekini yıkadım. Sonra yanına gelip selam verdim. Bana cevap verip beni karşıladı ve: 'Melekler, kendisine hayır getiren bir kâfirin, kendine safran bulaştıranın ve cünübün cenazesine katılmaz' dedi."[325] Za'ferân sürmenin yasaklanması İbn Battâl'a (ö. 449/1057) göre kumaş gibi giyilen elbiseye yönelik değildir. Yasağın Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657) örneğinde olduğu gibi bedene sürmeye özel olduğunu söylemektedir.[326]

Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ihramlı kişinin hangi elbiseyi giyeceğini sorduğunda Resûlullah (s.a.v.): "Gömlekler, sarıklar, donlar, bornozlar, ayakkabılar giymez. Kişi ayakkabı bulamazsa iki tane mesh giysin, onları topuktan aşağısına kadar kessin. Za'ferân ve vers (kırmızıya boyanmış) ile boyanmış elbise giymesin"[327] buyurmaktadır. İhramda Za'feran sürmenin yasak olduğuna dair rivâyet değerlendirildiğinde buradaki yasağın muhrim kimse için geçerli olduğu görülmektedir. İhramlıyken koku sürmek Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından nehyedilmiştir.

Abdullah b. Ömer ihrama giren kadınlar hakkında şöyle bir rivâyette bulunmuştur: "Resûlullah, ihramlı kadınları eldiven ve peçe takmaktan, vers ve za'ferân sürülmüş şeyleri giymekten nehyetmiştir. Bunların dışında kalan giyeceklerden sarıya boyanmış elbise, (muasfer) ipek, gömlek, don, mest ve istedikleri türden elbiseyi giymelerine izin vermiştir"[328] Kadınların ihram esnasında kokusuz olmak üzere renkli giyiminde bir beis olmadığı anlaşılmaktadır. Kadınların giyiminde ve süslenmesinde kendini koruma ve ziynetlerini gizleme özelliği daha önce bahsettiğimiz sadelik, tevazu, dikkat çekmeme özelliği ile örtüşmektedir.

İhramda iken za'ferân ve vers ile boyanmış elbise giyinme yasağının erkeklere mahsus olmadığı kadınlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Muasfer

---

[325] Ebû Dâvûd, "Teraccül", 7; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 5/55; Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *el-Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dımaşk: Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 1984), 3/202; Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Muṣannef fi'l-ḥadîs̱*, thk. Habiburrahman el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403), 1/281.

[326] Sirâcüddîn Ebü'l-Hafs İmrân b. Ali b. Ahmet el-Ensârî İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ li-şerḥi'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ* (Dımaşk-Suriye: Dar'un-Nevadar, 1429), 28/21.

[327] Buhâri, "Libâs", 14,15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 8/500.

[328] Ebû Dâvûd, "Hac", 11; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 5/83.

elbise kokulu değilse kadınlar tarafından giyilmesinde bir sakınca yoktur. Bu konu hakkında İbn Kudâme, (ö. 620/1223) aspurun kokulu olmadığını ve onu kullanmakta bir sakınca bulunmadığını söylemektedir. Nitekim Hz. Âişe (ö. 58/678) ihramlı iken sarıya boyanmış elbise giymiştir. İhramlı bir kadına ise "Ağzına peçe tutma, vers ve za'ferânla boyanmış elbise giyme." şeklinde öğütte bulunmuştur. Câbir b. Abdullah, (ö. 78/697) sarıya boyanmış elbiseyi kokulu saymadığını; Hz. Âişe'nin de kadınlar için ihramda siyah, müverrred (gül rengi) ve boyanmış elbisede bir sakınca görmediğini bildirmektedir.[329]

Za'ferân ve vers bitkisinin kokulu olması sebebiyle, ihramlı kişiler için uygun olmadığı bilinse de renk açısından değerlendirmeyi uygun gördük. Kanaatimize göre ihram giymiş bireylerin içinde bulunduğu ruh hali, alçakgönüllülük ilkesini gerektirir; bu sebeple, kibir ya da kibire benzetilebilecek unsurlardan kaçınmak önemlidir. Za'ferân ve vers bitkilerinin elbiseye renk verme özellikleri, kişiyi kibirli ve gösterişçi bir tavır sergilemeye yönlendirebileceğinden ihramlı olmanın asıl hikmetine mugayir düşebilir. Zira ihram giyilmesinin temel hikmeti, tezellül içinde mütevazı bir tutum sergilemektir. Benzer giysilerin hâkim olduğu bir ortamda, az sayıda farklı unsurun diğer insanların konsantrasyonunu etkileyeceği kannatindeyiz. Nitekim Hz. Âişe'nin üzeri resimli, nakışlı bir örtüsü vardı. O örtüyle evin bir tarafını örtmüştü. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Âişe'ye: "Şu örtünü benim karşımdan al. Çünkü üzerindeki tasvirleri namazda iken hep bana görünüp duruyor."[330] buyurmaktadır. Rivâyette yer alan Hz. Âişe'nin "kiram" olarak bilinen örtüsü ince kumaş veya renkli yünden oluşan bir çeşit bezdir. Bu örtünün namaz esnasında dikkat çektiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple namazda dikkat dağıtıcı öğeler hoş karşılanmamaktadır. Hz. Peygamber bu konuyla ilgili açıkça bir hükümde bulunmasa da bu tür kumaşlar, insan zihnini düşüncelere daldırdığından veya meşgul ettiğinden dolayı kerâhiyet sebebi olarak kabul edilmektedir.[331] Dolayısıyla ibadet sırasında dikkat çekici unsurların huşunun azalmasına yol açabileceği göz önünde

[329] Buhâri, "Libâs", 23.
[330] Buhâri, "Salât", 15, "Libâs", 93; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 20/11.
[331] Tasvirler namaz kılan kimsenin dikkatini dağıttığı gibi giyen kimseyi de etkilediği söylenmektedir. Hatta bazı kimselere göre giymenin görmekten daha fazla dikkat dağıtıcı olduğu söylenmektedir. Mezheplerin bu konuyla ilgili farklı açıklamaları bulunmaktadır. Bk. el-Askalânî İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî bi-şerḥi Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî*, thk. Ahmed b. Ali (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 10/391; el-Mübârekfûrî, *Mir'âtü'l-Mefâtîḥ Şerḥi Mişkâti'l-Meṣâbîḥ*, 2/474.

bulundurularak, ihramlı bireyin ibadet anlarında etrafının sadelik ve tevazu içinde olması gerektiği vurgulanır. Bu nedenle, ihramlının basit giysiler tercih etmesi, kişinin iç dünyasına odaklanmasına ve maneviyatın artmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Za'feranın kadın veya erkek ihramlı kimseler için nehiy sebebi olmasının renginden ziyade kokusundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Hz. Âişe'nin muasfer, müverred elbise ve siyah elbise giyilmesinde sakınca görmemesi bu elbiselerin zaferanla boyanmadığını göstermektedir. Nitekim önceki rivâyette Hz. Âişe'nin sarıya boyanmış elbise giydiği ve bir kadını "Vers ve za'ferânla boyanmış elbise giyme." şeklinde uyardığı görülmektedir. İhramlı kadınlar için renk konusunda herhangi bir sınırlama olmadığından İslâmi ölçü ve dengeye riayet edilerek renk tercihinde bulunmasının daha evlâ olduğu kanaatindeyiz.

İhramlı bireyler için yasaklanmış olan diğer bir bitki de "vers" adı verilen bitkidir. Za'ferân ve vers bitkileri, boya, koku ve bitki özellikleri bakımından benzerlik gösterse de, rivâyetlerde farklı şekillerde geldikleri de olmuştur.

2.2.2. Vers

Vers, susama benzer bir bitki olup sarı renkli boyaya kaynaklık eder. Hasat işlemi genellikle sonbaharda gerçekleştirilir. Bir yıl ekildiğinde on yıl verim elde edilmektedir. Arap topraklarında, özellikle Yemen coğrafyasında doğal olarak yetişir ve çok fazladır. Kuruduğu zaman taneleri dökülmeye başlar. Kaliteli olanı henüz kurumamıştır ve bu genç olduğu anlamına gelir En iyi vers çeşidine *badire* (البادرة) denir ve boyadığı cisme kırmızı rengini verir. Diğer bir vers çeşidi içinde siyahlık bulunduğundan dolayı *habeşi* olarak adlandırılır. Bu çeşit versin kurumuş, son halidir ve ondan sadece sarı renk elde edilir. Bu durum kırmızı ve sarı renkleri arasında ton çeşidinin bulunabileceğinin göstergesidir, Genelde elbiseye temas ettiğinde canlı bir sarı rengini aktararak yoğun bir renk tonu elde edilmesini sağlar.[332] Türkçede ise "alaçehre" veya "yemen safranı" adlarıyla anılmaktadır.

[332] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, "vrs", 7/291; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "vrs", 6/254; Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât,* 165.

Arap kültüründe sarı olan bir şeyi ifade etmek için sarardı kelimesi kullanmak yerine "evrese" (اورس) kavramı kullanılmaktadır. Bu kelime, şiddetli bir sararma veya sarı rengin yoğunluğunu ifade etmek amacıyla "verslendi", "versle boyandı" anlamına gelmektedir. Örneğin sonbaharda bitkilerin sararması anlatılırken de bu ifade kullanılır. Böylelikle çok şiddetli bir sararma kastedilir. Ayrıca vers ile boyanarak elde edilmiş elbiseye "verîs" veya "müverres" denilmektedir. [333] Bu durum bizlere Arap coğrafyasında versin bol miktarda bulunduğunu ve günlük hayatta boyama amacıyla geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir.

İhramlı bireyler için vers ile boyanmış elbiselerin yasak olduğu daha önceki rivâyetlerde ifade edilmişti. Vers, sadece boya maddesi olarak değil, aynı zamanda sağlık alanında da kullanım potansiyeline sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) akciğer iltihabı hastalığına karşı zeytinyağı ile vers karışımının kullanılmasını önerdiği[334] örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, günlük yaşamda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) versle boyanmış kumaşı kullandığına dair bir rivâyette şu şekildedir. Kays b. Sa'd (ö. 60/680): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize geldi ve serinlemek için yıkandı. Ben kurulanması için sarı bir örtü uzattım, onunla kurulandı, o esnada onun karnında versin izini gördüm."[335]

İbn Cüreyc, (ö. 150/767) İbn Ömer'e (ö. 73/693): Sakalını vers ile sarıya boyadığını görüyorum? diyerek sebebini sormuştur. İbn Ömer: Sakalımı sarıya boyamamın nedeni, Ben, Resûlullah (s.a.v.)'in sakalını sarıya boyanmış gördüm, şeklinde cevaplamıştır.[336] Verilen rivâyette sarı rengini veren boya malzemesi olarak versten bahsedildiği görülmektedir.

2.2.3. Aşı boyası

Kil, toprak, çamurdan elde edilen boyalar aşı boyası olarak bilinmektedir. Bazı rivâyetlerde yer alan maddeye bakıldığında aşı boyasına da rastlanmaktadır. Daha önce bahsetmiş olduğumuz Mişk (مشق), meğra (مغرة)[337] medar (مدر) bu grubun içine dahildir. Nitekim bir rivâyette; Esedoğullarından bir kadın:"Ben bir gün

[333] Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 166.
[334] Tirmizî, "Tıb", 28; İbn Mâce, "Tıb", 17.
[335] İbn Mâce, "Libâs", 22.
[336] İbn Mâce, "Libâs", 34.
[337] Kırmızıya çalan bir renk olduğundan "kırmızı renk" bahsi içinde vermeyi uygun gördük.

Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Zeyneb'in (r.a.) yanındaydım. Kırmızı kil ile Zeyneb' e ait elbiseleri boyuyorduk. O sırada Resûlullah (s.a.v.) geldi ve kırmızı kili görünce gitti. Zeyneb yaptığımız işten Resûlullah'ın (s.a.v.) hoşlanmadığını anladı ve elbiselerini yıkayarak kırmızılığın tümünü giderdi. Bir süre sonra Resûlullah (s.a.v.) geldi. Baktı bir şey görmeyince girdi."[338] rivâyete bakıldığı zaman Resûlullah'ın (s.a.v.) kırmızı elbiseden hoşlanmadığı gibi bir izlenim uyanmaktadır. Burada kırmızı elde etmek için kullanılan yöntem toprak ile boyamadır. Çünkü hadisin lafzında mağre (مغرة) ifadesi geçmektedir.

Ömer b. Hattab, (ö. 23/644) Talha b. Ubeydullah'ın (ö. 36/656) üzerinde boyalı bir elbise görünce, "Talha bu boyalı elbise de ne?" dedi. Talha (r.a.): "Müminlerin emiri, o kil boyasıdır" cevabını verdi. Hz. Ömer (r.a): "Siz halkın kendilerini önder kabul edip uyduğu kimselersiniz. Eğer bilmeyen bir adam bu elbiseyi görse Talha b. Ubeydullah ihramlıyken boyalı elbise giyiyor zannedebilir. Onun için ey ileri gelenler, böyle boyalı elbise giymeyiniz" [339] buyurmuştur.

Talha b. Ubeydullah'ın üzerindeki elbise bazı rivâyetlerde "mumeşşak"[340] şeklinde de yer almıştır. Câbir (ö. 78/697) bir rivâyetinde, ihramlıyken medardan yapılmış mümeşşak giydiklerini haber vermektedir.[341] Bu rivâyete göre ise "mümeşşak" diye adlandırılan elbise aslında mağre ile boyanan elbisedir.[342] Başka bir rivâyette ise Talha b. Ubeydullah giydiği elbisenin mağreden yapılmış mişk olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla yine mümeşşak olarak adlandırılmaktadır. Câbir b. Abdullah: "Biz ihramlıyken medardan yapılmış mumeşşak elbise giyiyorduk" demektedir.[343] Hadisin açıklamasında za'feran, vers gibi kokulu olmadığından ihramlı kimse için bunların giyilmesinde bir sakınca olmadığı belirtilmektedir.[344] Rivâyetlerden de anlaşılacağı üzere toprak boyası olarak

[338] Rivayetinde yer alan İsmâil b. Ayyâş (ö. 181/797) isimli ravinin bir kısım ilim ehli tarafından zayıf olduğu kaydedilmektedir. Ebû Dâvûd, "Libâs", 19; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 24/185.
[339] Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zami (Abu Dabi: Müessesetü Zayed b. Sultân Âli Nehyân, 1425), "Hac", 4; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 5/95; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ*, 3/220; Bu rivayette boyalı elbise için "mümeşşak" ifadesi kullanılmaktadır. Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Ebû Ubeyd, *Ġarîbü'l-ḥadîṯ*, thk. Dr. Muhammed Abdülmuîd Han (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1396), 3/422.
[340] Ebû Ubeyd, *Ġarîbü'l-ḥadîṯ*, 3/422.
[341] Ebû Ubeyd, *Ġarîbü'l-ḥadîṯ*, 4/11.
[342] İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 4/334.
[343] Zemahşerî, *el-Fâik fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 3/368.
[344] Zemahşerî, *el-Fâik fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, 3/368.

adlandırdığımız, mişk, mağre, medar birbirinin yerine kullanılmaktadır. Burada renkten ziyade dikkat çekilen husus kokusunun olup olmadığıdır. Kokulu elbiselerden sayılmadığı için bir ihramda giyilmesinde bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Cabir'den gelen haber bu durumu desteklemektedir.

el-Muvatta eserindeki rivâyette Hz. Ömer ve Talha b. Ubeydullah arasında geçen rivâyette elbiseyi boyamak için kullanılan malzeme medardır. "Medar" kurumuş çamur parçası anlamına gelir.[345] Rivâyete bakıldığında Talha'nın giydiği boyalı elbisede bir kerih görmemesinin sebebi elbisenin toprakla boyanmasıdır. Bu durum, *medar* adı verilen boyama malzemesinin kokusuz olduğunu işaret etmektedir. Hz. Ömer'in tepkisi, dışarıdan gören birinin bu elbisenin za'ferân ya da vers gibi maddelerle boyandığı düşüncesine kapılma ihtimalinden kaynaklanıyor olabilir. Boyama amaçlı kullanılan bitkiler, etki eden faktörlere bağlı olarak tek bir renk çeşidi vermek yerine farklı sonuçlar doğurabilir; örneğin kırmızı ile sarı arasında bir renk elde edilebilir.

Nitekim bu konuyla ilgili *el-Münteka'*da şöyle bir açıklama bulunmaktadır. Ömer b. Hattab'ın, Talha b. Ubeydullah'ın giydiği elbise hakkındaki ifadeleri, onun ihramlı iken boyalı elbise giymeyi reddetmesini gerektirmez. Ancak, bu olayın iki farklı yönü mevcuttur. Birincisi, elbisenin koyu renge boyanmış olması nedeniyle Hz. Ömer'in buna olumsuz bakmasıdır. İkincisi ise, Talha b. Ubeydullah gibi kişilerin, insanların örnek alıp uyduğu kimseler olması dolayısıyla, böyle bir giyim tarzını onaylamama düşüncesidir. Boyalı elbise giymek toplum tarafından olumsuz karşılanabilir. Halkın gözünde ayıp olarak değerlendirilebilir ve bu konuda insanlar arasında konuşulabilir. İnsanlar, izin verilmiş ile haram arasında farkı bilmeden her ikisini de haram olarak kabul edebilirler. Bu sebepten dolayı, önder kimselerin bu tür konulara daha dikkatli yaklaşmaları veya bu tür durumlardan kaçınmaları gerekmektedir.[346] İbnü'l-Münzir (ö. 318/930) de yine benzer bir şekilde açıklama getirmiştir. "Hz. Ömer, ihramlıyken boyalı elbise giymeyi yasaklamıştır. Bu yasak, insanların harama düşme ihtimalini önlemek amacıyla getirilmiştir, çünkü insanlar boyalı ve haram olan kumaşı ayırt edemeyebilirler ve böylece yanlışlıkla haramı

[345]Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 14, 86; İbnManzur, *Lisanu'l-Arab*, 5, 162.
[346] Bâcî, *el-Münteḳā*, 2/197.

giyme durumu ortaya çıkabilir."[347] Bu bağlamda Hz. Ömer'in boyanmış elbiseyi yasaklama sebebi önlem amaçlıdır. Kanaatimize göre Hz. Peygamber (s.a.v.) yasaklasaydı; Hz.Ömer verdiği emri hadisle delillendirirdi.

2.2.4. Usfur

Usfur, boya yapmak için kullanılan bir bitki türüdür. Türkçede "aspur" ismiyle bilinir.[348] Arap kültüründe aspur yerel olarak yetiştirilen bitkilerden elde edilen bir boyadır. Bu bitkinin, kendiliğinden yetişeni de vardır. Arap toplumunda aspur özellikle elbise boyama amacıyla kullanılır ve yabani olarak yetişen türün bir faydası yoktur.[349]

"Usfur" kelimesi, Arapça kökenli bir terim olsa da bu kavramların bir kısmının Arapça, bir kısmının ise Acemce olduğu konusunda bazı görüş ayrılıkları bulunur. Aspur ayrıca "behrem", (البهرم) "merrîk", (المريق) "harri", (الخرّيع) "ihrîz" (الاحريض) gibi isimlerle de anılmaktadır. Örneğin merîk ile boyanmış elbiseye "mümerrak" denilir. Behrem için Arap kültüründe "kına ile behrem oldu" gibi ifadelerin kullanılması bu iki boyanın renginin benzerlik gösterdiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla behremin, kına kullanıldığı alanı sararttığı düşünülebilir.[350]

Aspurun, ateşin harlaması gibi rengi parlak olan, boyayı canlı hale getiren iki çeşidi vardır. Bunlara "Gilyu"(القِلْي) ve nar tanesi anlamına gelen "hıbbe'r-rumman" (حبّ الرمّان) ismi verilmiştir.[351] Rumman[352] aspurun en yüksek kalitede olanıdır. Umman ve çevresinde çok fazla bulunur. Aynı zamanda yatırım aracı olarak da tercih edilen bir üründür. Bu kavramlar boya malzemesi olmanın yanı sıra oluşturduğu renk de günlük dilde kullanılmaktadır. Örneğin Amr b. Şuayb'dan (ö. 118/736) gelen bir rivâyette: "Sahâbe kader meselesini tartışırken; Resûlullah'ın (s.a.v.) onların yanına aniden geldiğini ve tartıştıklarını anlayınca öfkeden yüzünün

[347] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 11/138.
[348] Çalışmamız içerisinde aspur şeklinde telaffuz edeceğiz.
[349] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "usfur", 4/581; Zebîdî, *Tacul ârus*, "usfur", 13/74.
[350] Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 167-168.
[351] Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 170.
[352] "Hıbbe'r-rumman" (حبّ الرمّان).

nar tanesi yarılmış gibi kıpkırmızı olduğunu"[353] bildirmektedir. Hz. Peygamber'in yüzünde oluşan kırmızılığı "Rumman" kelimesiyle ifade etmişlerdir. Ayrıca aspur genelde sarı renk olarak tasvir edilirken bazı türlerinin kırmızı gibi bir renge karşılık geldiği anlaşılmaktadır.

Boya yapımında farklı türdeki malzemelerin karıştırılması renk, kalite, koku gibi değişkenleri etkileyebilir.[354] Örneğin *halk* bitkisinin karıştırılmasıyla elde edilen aspur, rummandan daha kaliteli ve güzel olmaktadır. Aspurun çeşitleri oldukça fazladır. *Asfere sevbu* (عصفر ثوب) denildiği zaman elbisenin güzel halis olan aspurla boyandığı anlamına gelmektedir.[355]

Aspurdan hareketle sarıya boyanmış elbise anlamını karşılayan kavramlardan bir diğeri *muasfer*dir. Rivâyetlerde sarı elbise en çok "muasfer" olarak karşımıza çıkmaktadır. Âlimler muasfer elbise giymenin cevazı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bunun sebebi muasferin kullanımına dair izin verilen rivâyetlerin yanı sıra yasaklanan rivâyetlerin de bulunmasıdır. Bahsedilen rivâyetlerin hepsine burada değinemeyeceğimiz için konunun anlaşılması adına başlıca örneklere yer vereceğiz.

Amr b. As'tan (ö. 43/664) gelen rivâyette: "Rasûlullah (s.a.v.) benim üzerimde sarıya boyanmış (muasfer) iki elbise gördü ve 'Bunlar küffarın giysileridir. Sen onları giyme' buyurdu."[356] Rivâyette yer alan muasfer elbisenin Kafirin giysisine benzetildiği ve Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim *el-Kevâkib'*de de kafirin elbisesine benzediği için muasfer elbisenin yasaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca rivâyetin açıklamasında *asfera sevbühü* ifadesi yer almaktadır.[357] Eğer sarı elbise "asfera sevbühü" olarak nitelendiriliyorsa giysinin güzel bir aspurla boyandığı düşünülmektedir. Çünkü daha önce açıkladığımıza göre aspurun en kaliteli türüyle boyanan elbise manasına geliyordu. Bu durum elbisenin doygun bir sarı olabilme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla dikkat çektiği için bir topluluğa nispet edilme olasılığı yüksektir aksi takdirde bir zümreye isnad

[353] "Hıbbe'r-rumman" ifadesi rivayette şu şekilde yer almaktadır: "فِي وَجْهِهِ حَبُّ الرُّمَّانِ مِنَ الْغَضَبِ" Bk. İbn Mâce, "Mukaddime", 10 Bu rivayetin isnadı hasen olarak geçmektedir.

[354] Halk,(حلق) ekşi yaprakları olan üzüm tanesi gibi meyveleri bulunun bir ağaçtır. Yapraklarının kurutulup kaynatılması ile elde edilen su, aspurun içine karıştırıldığında nar tanesinden daha bereketli hale gelir. Bk. Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 171.

[355] Aspurun diğer çeşitleri hakkında bilgi almak için bk. Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 171; Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî*, 21/357.

[356] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 4; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 3/348.

[357] Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî*, 21/357.

edilmesi zorlaşır. Ulaştığımız bilgilere göre aspurun ender bulunmasından veya toplumun tedariğinde bir sıkıntı yaşadığından bahsedilmemektedir. Rivâyetlerde bu kadar çok bahsinin geçmesi o dönemdeki favori boyalardan biri olduğunu gösterir. Bu sebeple asfur konusunda daha çok kalitesi ve çeşitlerinin farklılığı üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla bu durum da elde edilen rengi etkilemektedir.

Muasferle ilgili Hz. Ali' den (ö. 40/661) farklı çeşitlerde rivâyetler gelmiştir. Onlar şu şekildedir: "Resûlullah (s.a.v.) bana rükûda kıraati, altın yüzük takmayı ve muasfer elbise giymeyi yasakladı."[358] Bir başka rivâyette Hz. Ali: "Resûlullah (s.a.v.) ipekli elbise ve muasfer elbise giymeyi yasaklamıştır."[359] dedi. Benzeri bir rivâyette ise: "Resûlullah (s.a.v.) beni muasferle boyanmış elbiseden men etti. Size yasakladığını söyleyemem"[360] Hz. Ali'den gelen rivâyetlerden birinin lafzı şu şekildedir:

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: «نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا أَقُولُ نَهَاكُمْ، عَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ، وَعَنْ لُبْسِ الْقَسِّيِّ، وَعَنْ لُبْسِ الْمُفْدَمِ، وَالْمُعَصْفَرِ، وَعَنِ الْقِرَاءَةِ رَاكِعًا»

"Resûlullah (s.a.v.) altın yüzük kullanmayı, ipek elbise giymeyi, sapsarı elbise giymeyi ve rükûda iken Kur'an okumayı bana yasakladı size yasakladı demiyorum"[361]

Yezîd b. Ziyâd, (ö. 84/683) Hasan b. Süheyl'den (ö. 97/715-16) O da İbn Ömer'den (ö. 73/693) rivâyet ettiğine göre; "Resûlullah (s.a.v.) müfeddem elbiseyi yasaklamıştır. Yezîd müfeddemin ne olduğunu sorduğunda el-Hasan: "Aspur ile doyuma ulaşmış olandır." cevabını vermektedir."[362] Nitekim yukarıdaki rivâyete bakıldığında muasfer ve müfeddem kavramları birlikte yer almaktadır. Ayrıca bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Muasfer, aspurla boyanmış elbiseyi kastettiğinden dolayı genel bir kavramken müfeddem elbisenin renk tonundan bahsettiği için daha özel bir ifadedir. Bu sebeple müfeddem, muasfer

[358] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 4; Nesâî, "Ziynet", 43.
[359] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 4; Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu söylemektedir. Tirmizî, "Libâs", 5; Nesâî, "Ziynet", 30.
[360] İbn Mâce, "Libâs", 21.
[361] Nesâî, "Ziynet", 43; "Size yasakladı demiyorum" kısmı ziyade olarak yer almaktadır. Hadisin "sahîh", sendinin ise "hasen" olduğu bilgisi yer almaktadır. Ebû Dâvûd, "Libâs", 11; İbn Mâce, "Libâs", 21.
[362] Bu hadis "sahîh li-gayrihî" olarak tanımlanmaktadır. İsnadında yer alan Yezîd b. Ziyâd'dan dolayı isnadı zayıf kabul edilmektedir. İbn Mâce, "Libâs", 21; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *el-Müsned,* 10/38.

sayılabilir fakat her muasfer müfeddem değildir. Nitekim Hz. Ali'den rivâyet edilen hadisin lafzına bakıldığında boyanmış elbiseyi ifade etmek için hem *muasfer* hem *müfeddem* kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Muasfer, sarıya boyanmış elbiseyi ifade ederken müfeddem sarının tonu hakkında bilgi verir. Doygun bir renk olduğunu daha üst bir tonun olmadığını belirtilmektedir. Bu sebeple müfeddem, sapsarı olarak tercüme edilmektedir.

Hz. Ali' den gelen rivâyetler değerlendirildiğinde muasfer elbisenin yasaklandığı görülmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki Hz. Ali'nin muasfer ile sadece kendisini yasakladığını söylediği rivâyetler dikkate alındığında diğer insanlar için bir sakınca olmadığını düşündürmektedir. Dolayısıyla "Sizi yasakladı demiyorum." ifadesi durumu daha sabit hale getirerek bu görüşü desteklemektedir. Müfeddem gibi doymuş olan bir elbise dikkat çekiciliğinden dolayı tercih edilmeyebilir. Burada hükmün Hz. Ali için geçerli olup diğer insanları kapsamaması kişisin tercihe bırakıldığını ifade etmektedir.

Muasfer elbisenin Resûlullah tarafından hoş görülmediğine dair bir rivâyette, İbn Ömer'den gelmektedir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü de 'Bunu sana annen mi emretti' dedi. Ben onları yıkarım, dedim. 'Hatta onları yak' buyurdular."[363] Rivâyette Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Annen mi emretti?" demesi, akla iki ihtimali getirmektedir. Annesinin tercihi olması, bu elbisenin kadınlar için daha uygun olduğunu göstermektedir. Diğer bir ihtimal de kişiyi tanıması ve bilmesinden dolayı onun giyebileceği bir elbise olmadığını, annesi gibi önemli bir kimsenin ricası üzerine giyebileceğini akla getirmektedir. İbn Ömer'den benzeri rivâyette "Rasûlullah (s.a.v.) üzerimde muasfer elbise gördü ve kızdı. 'Onları at' dedi. Nereye? dedim. 'Ateşe' buyurdular."[364]

Sarı renkli elbise ile ilgili bir hadiste Amr b. As (ö. 43/664): "Biz Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte *Ezahir* tepesine geldik. Üzerimde sarı ile boyanmış ince bir elbise vardı. Bana döndü ve 'Bu nedir?' dedi. Üzerimdekinden hoşlanmadığını anladım. Ailem fırınlarını yakarken yanına geldim ve onu (fırına) attım. Sonra ertesi gün yanına geldim ve: 'Ey Abdullah, ince sarı renkli elbise ne oldu?' dedi. Ona (yaptığım

[363] Müslim, "Libâs ve Ziynet" 4; Nesâî, "Ziynet" 96.

[364] Müslim, "Libâs ve Ziynet" 4; Nesâî, "Ziynet" 96.

şeyi) anlattım bunun üzerine dedi ki: "Onu ailenden bazılarına giymeleri için neden vermedin, çünkü kadınlar için bunda bir sakınca yoktur."[365] Rivâyette yer alan muasfer elbisenin, kadınlar için kullanımında bir engel olmadığı görülmektedir.

Amr b. As'ın rivâyetinde sarı elbisenin "aspur" ile boyandığı yer almaktadır. Ayrıca sarı renge boyanmış olduğu anlaşılan kumaş için kullanılan "muasfer" ifadesi yerine "müderrec" ifadesinin tercih edildiği görülmektedir. Müderrec terimi, sarı rengin tonu hakkında detay sağlar ve önceden verdiğimiz bilgiye göre tam anlamıyla doyuma ulaşmamış pembenin üzerinde bir renk olduğunu bildirir. Nitekim hadisin senedindeki ravilerden Hişâm b. el-Gâzî', (ö. 125/743) bahsi geçen elbisenin tamamen müderrec (koyu kırmızı) olmadığını, müverrede (gül rengine) benzemediğini ve ikisinin arasında bir renk olduğunu belirtmektedir.[366] Hadisin farklı bir kanalında ise, Abdullah b. Amr, "Üzerimde aspur boyanmış müverred bir elbise vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Bu nedir?' diye sordu..." demiştir. Ebu Davud'un (ö. 275/889) verdiği bilgiye göre, bu rivâyeti Sevr'in Hâlid'ten elbisenin rengini "müverred" olarak aktardığını, Tavus'un ise "muasfer" olarak aktardığını belirtmektedir.[367] Bu bağlamda, sarı renkteki elbisenin yasaklanma nedeninin aspur ile boyanmış çiğ renk tonuna sahip olması anlaşılmaktadır.[368]

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) muasfer elbisenin yakılmasını istemesi ile ilgili rivâyetler çelişkili gibi görünmektedir. İbn Ömer, "elbiseleri yıkayayım mı?" dediğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) "yak" buyurmuştur.[369] Diğer bir rivâyette ise Amr b. As elbiseyi tandıra attıktan sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ona "elbiseyi ne yaptın?" diye sorduğu ve Amr bin As'ın "tandıra attım ya da yaktım" şeklinde cevap verdiği anlatılır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Neden yaktın? Keşke ailene verseydin" buyurmaktadır.[370] Bu iki rivâyet arasında çelişkili gibi görünen durumu Şevkanî (ö. 1250/1834) şu şekilde açıklamıştır. Bu iki rivâyeti incelediğimizde, elbise yakmanın kınamaya yol açabileceği görülür. Çünkü elbiseleri başkalarının faydalanması için kullanmak yerine zayi etmek, mala zarar verme sebebiyle

[365] İbn Mâce, "Libâs", 33,21; Ebû Dâvûd, "Libâs", 19,47.
[366] Ebû Dâvûd, "Libâs", 19.
[367] Ebû Dâvûd, "Libâs", 19.
[368] Yüzgeç, *İslâm Hukukunda Kılık Kıyafet Ahkâmı*, 41.

[369] Müslim, "Libâs ve Ziynet" 4; Nesâî, "Ziynet" 96.
[370] İbn Mâce, "Libâs", 33,21; EbûDâvûd, "Libâs", 19,47.

kınamayı doğurur. Hz. Peygamber (s.a.v.) elbiseyi yakmayı mendup bir davranış olarak emretmiştir. Başkalarının bu elbiselerden faydalanması da kabul edilebilir bir seçenektir. Ancak onu yaktıktan sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Keşke bunu ailenden birine giydirseydin." ifadesi yer alır. Bu durumda, elbiseyi yakmanın daha iyi bir seçenek olduğu görülür. Elbiseyi yakmadan, kadınlara vermek de aynı şekilde kabul edilebilirdi ve böylece onları günahtan korumuş olurdu.[371]

Muasfer elbise ile ilgili Amr b. As'ın rivâyetinde yer alan "Kadınlar için bunda bir sakınca yoktur."[372] İfadesi kadınlar için kullanımında bir engel olmadığını bildirmektedir. Burdan iki ihtimalin olduğu düşünülmektedir. Öncelikle Resûlullah'ın muasfer elbise ile ilgili kadınlar için bir sakınca olmadığını belirtmesi bu renk üzerinden kadın ve erkek tabiatının farklılığını vurgulamaktadır. Rivâyetteki ifadeden bahsi geçen elbisenin dikkat çekici belirgin bir renge sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kadın doğası gereği süsü sever. Rengin canlılığını ziynetin bir parçası olarak yorumlamak mümkündür. Kimi insanların sarının belirgin tonlarını tercih etmemesinin bulunduğu toplumdaki renklerin bazılarını cinsiyetçi olarak ayırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. .Diğer bir yorum ise kadınlar için kullanımında bir beis olmaması kadının bunu helal dairede kullandığı gerekçesiyledir. Kadın sadece renk konusunda değil dikkat çekmemek adına giyimine de ölçü getirilmiştir. Nitekim en-Nur suresi otuz üçüncü ayette bu durum bildirilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir rivâyette muasfer elbise ile ilgili "yak" emrini verirken diğer rivâyette ise yakıldığında "keşke ailenden birine verseydin" ifadesini kullanmıştır. Bu rivâyet muasfer rengin kadınlar tarafından kullanımında bir beis olmadığını veya hükmün genel olmayı kişiye özel olduğunu düşündürmektedir.

Boyalı elbiselerin kullanımına dair çeşitli görüşler bulunmaktadır. Hadis kitaplarındaki açıklamalarda sarı ve kırmızı tonlarını ifade etmek için boyanmış elbise gibi genel bir ifade kullanıldığı da görülmektedir.

Kırmızı ve sarı gibi renkli elbiselerin bütün hallerini mekruh görenler konuyla ilgili İbrahim el-Hazai'den naklederek şöyle anlatır: Yaşlı bir kadın, Hz. Ömer'in muasfer elbise giyen adamı görünce, onu dövdüğünü ve ona "Bırakın bunları(bu

[371] Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr şerḥu Münteḳa'l-aḫbâr*, thk. İsamuddin es-Sebabitî (Mısır: Daru'l-hadîs, 1413), 2/110.
[372] İbn Mâce,"Libâs", 33,21; Ebû Dâvûd, "Libâs", 19,47.

parlak şeyleri) bunlar kadınlar içindir" dediğini söyler.[373] Abdullah b. Amr'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerimde muasfer safranla boyanmış elbise gördü ve dedi ki 'Giyme onu çünkü o kafirlerin elbisesidir'"[374] Muasfer renge boyanmış elbise giymeyi mekruh görenlerin ve mutlak men edenlerin delili bu hadise dayanmaktadır.[375]

Renklendirilmiş bütün elbiselere ruhsat verenlerin görüşü şu hadislere dayanmaktadır. Büreyde,(ö. 63/682) Hz Ali'den şöyle rivâyet eder: "Hayber günü Hz. Ali sancak ile kalktı ve üzerinde kırmızı erguvan elbise vardı" dedi. Ebu Zebyan dedi ki: Hz. Ali'nin üzerinde sarı izar (Peştamal) gördüm. Ahnaf b. Kays (ö. 67/686): Hz Osman (ö. 35/656) üzerinde sarı melat (mısırda giyilen çarşaf) gördüm. Urve b. Zübeyr: Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/692) dedi ki : 'Bedir günü Zübeyr'in üzerinde sarı bir çarşaf vardı ve melekler Bedir günü sarı sarıklı olarak indiler. İmran b. dedi ki: Enes bin Mâlik üzerinde safran ile boyanmış peştamal gördüm ve İbn'ul-Müseyyed (ö. 94/713) üzerinde erguvan bornoz giymiş halde namaz kılıyordu.[376] Bu rivâyetler bizlere sarı giyme konusunda kesin bir yasağın bulunmadığını göstermektedir.

Müsedded (ö. 228/843) diyor ki, Mu'temir'in (ö. 132/750) bize haber verdiğine göre babası, Enes'in üzerinde kalın ipekten sarı bir bornos gördüğünü[377] söylemektedir. Bu rivâyet dikkate alındığında sarı rengin giyimde tercih edildiği görülmektedir. Nitekim Sa'lebi'nin (ö.427/1035) naklettiğine göre Hz. Ali sarı derili ayakkabı giymiş ve bunun kişinin kaygısını azaltacağını söylemiştir. Delil olarak ise "Çünkü Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor, *'bakanlara ferahlık veren parlak sarı bir renktir'."* açıklamasını yapmaktadır.[378]

İmam Mâlik (ö. 179/795) *el-Muvatta* adlı eserinde: "Safran ile boyanmış örtü erkekler için evlerde ve avlularda giyilmesinin haram olduğuna dair bir şey bilmiyorum. Bunun dışındaki elbiseler benim için daha sevimlidir."[379] şeklinde

---

[373] Ebü'l-Hasan Ali b. Halef İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi'ṣ-ṣahîḥ*, thk. Yasir bin İsmail Ebu Temmim (Riyad: Mektebe tü'r-Rüşd, 2003), 9/122.
[374] Müslim, "Libas ve Ziynet", 4.
[375] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 27; Ebu Muhammed Abdüsselam b. Muhammed Amr, *Fethu's-selam Şerhi Umdetü'l-ahkam* (el-Mektebetü'ş-Şâmile, ts.), 7/398.
[376]İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, c. 28/25; Muhammed Amr, *Fethu's-selam Şerhi Umdetü'l-ahkam*, 7/398.
[377] Buhârî, "Libâs", 13.
[378] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/450.
[379] İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1412, 2/83.

açıklama yapmıştır. Meslekte ruhsat verip normalde mekruh görenlerin delili ise, Ata'nın İbn Abbas'tan naklettiği şu görüştür: "Meslekle ilgili olan safranlı elbiselerde beis yoktur. Meslek dışındaki elbiseler için mekruhtur."[380] Buhârî'nin (ö. 256/870) şerhinde İbnü'l-Mülakkın,(ö. 804/1401) Taberî'nin (ö. 310/923) âlimlerin renkli giyinme (kırmızı/sarı) hususunda ihtilaf ettiğini söylemektedir.[381]

Taberi, (ö. 310/923) muasfer, kırmızı veya diğer renklere boyanmış elbiseleri giymenin haram olmadığını ifade eder. Ancak, özellikle erkekler için bu tür elbiselerden sakınmalarını istediğini belirtir. Böyle bir fikri ileri sürmesinin iki sebebi vardır. İlk olarak, hadislerde bu tür elbiselerin tercih edilmediğine dair kerahiyet ifadeleri mevcuttur. İkincisi ise, bu tür elbiselerin şöhret kaygısıyla tercih edilmesine dayalıdır. Renklerin belirgin bir şekilde vurgulandığı, dikkat çekici kıyafetler, kendi döneminde bilinçli insanlar tarafından tercih edilmeyen elbiselerdendir. Önceki dönemlerdeki insanların tercih ettiği bu kıyafetlere rağmen, kişi için en uygun olan elbise, günah taşımadığı müddetçe kendi döneminin modasına uygun olanı tercih etmesidir. Aksi takdirde, giyim şöhret arayışını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde bulunan kırmızı ve sarı renkli elbise giymeyle ilgili ifadeler arasında birleştirici bir yaklaşım kurulabilir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renkli elbise giymesi, ümmeti için haram olmadığını bildirmek amacı taşır. Mekruh bir tutumla ilgili bir belirti sunar. Zira Allah, onun ümmetine O'nun sünnetine uymayı mendup kılmıştır.[382]

2.3. Kırmızı Renk

Kırmızı kelimesi, Arapça "kırmız" ve Farsça "kirmiz" adlarıyla anılan, kendisinden al bir boyar madde elde edilen kırmız böceğinden türemiştir. Türkçe'de ayrıca "kızıl" ve "al" olarak da adlandırılmaktadır.[383] Arapçada ise "ahmer" (احمر) olarak bilinmektedir.[384] Kırmızı, temel renklerden biri olarak kabul edilmekte olup, hayvanlarda, bitkilerde, elbiselerde ve genel olarak renk kabul eden nesnelerde

[380] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ,* c. 28/26.
[381] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ,* c. 28/25.
[382] İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi'ş-ṣahîḥ,* 9/123.
[383] Kırmız böceği zar kanatlılardan olup kayanan dilleri bitkisi üzerinde gelişen kabuğundan kırmız elde edilen kabuklu bitler familyasına verilen genel bir addır. Koşnil olarak da bilinir. Bk. Çağbayır, "Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı", 3/3267.
[384] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab,* 4/208.

bulunabilir. Örneğin, Arap kültüründe devenin en hayırlısının kırmızı olanı olduğuna inanılmaktadır. Bu bağlamda, Arap toplumunda "*güzellik kırmızıdır*" sözü kullanılır ve bu söz, güzel sonuçların elde edilmesinin zorluk ve meşakkatle mücadele gerektiren bir süreci kapsadığını ifade eder.[385] Tarihsel perspektifte incelendiğinde, kırmızı rengin elde edilmesinin oldukça zorlu bir süreci içermesine rağmen, popülerliğini yitirmediği gözlemlenmektedir. [386]

İnsanlar tarafından tercih edilen ve dikkat çeken bir renk olan kırmızı, dinimizde giyim konusunda bazı tereddütleri beraberinde getirmektedir. Kırmızı elbise ile ilgili, "Şeytan kırmızıyı sever, kırmızı elbiseden ve şöhretten sakının."[387] "Kırmızı şeytanın süsüdür şeytan kırmızıyı sever."[388] gibi rivâyetler bu algının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.[389] Kırmızı renk diğer renklerle birlikte genelde Libâs ve Süslenmeye ait kitaplarda yer almaktadır. Kırmızı rengin geçtiği rivâyetlerde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kullanımına dair örnekler bulunduğu gibi hoşlanmadığı veya yasakladığına dair ifadeler de yer almaktadır. Örneğin namaz kılarken sütre kullanımı ile ilgili bir rivâyette, Ebû Cuhayfe (ö. 74/693): "Ben Bilal'in büyük bir asa getirip, onu diktiğini ve namaza kamet getirdiğini gördüm. Hz. Peygamber (s.a.v.) (kırmızı) bir takım elbise giyinmiş ve paçaları sıyrılmış olarak çadırından çıktı. O dikilen büyük asaya doğru iki rekat namaz kıldı. İnsanlar ve hayvanlar da asanın gerisinden geçip gidiyorlardı".[390] demektedir. Hadiste Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kırmızı takım elbise giydiği geçmektedir. Aslında hadisin metninde kırmızı kelimesi lafız olarak yer almazken; takım elbise manasına gelen "hulle" kavramından, kırmızı olduğu anlaşılmaktadır. *Hulle*, izar ile ridânın birlikte kullanımıyla oluşan takım elbiseye denilmektedir.[391] Benzer bir rivâyette ise Ebû

[385] Ebû Mansur, *Tehzîbü'l-Luğa*, 5/37.
[386] François Delamare - Bernard Guineau, *Renkler ve Malzemeleri*, çev. Orçun Türkay (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023), 25-56; ViktoriaFinlay, *Renkler Boya Kutusunda Yolculuklar*, çev. Kudret Emiroğlu (Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2007), 132-162.
[387] Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân*, 8/340; Bu rivâyet ile ilgili zayıf olduğu ve mezkur olarak zikredildiğine yer verilmiştir. Bk. Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ*, 39/59.
[388] Ebû Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm Abdürrezzak el-Musannef, *Musannef Abdürrezzâk* (Beyrut: Mektebetu'l-İslâmî, 1403), 11/77.
[389] Abdürrezzak, *Musannef Abdürrezzâk*, 11/77; İbn Hacer bu hadisin metnini zayıf olarak nitelendirmektedir. Şevkanî ise hadisin zayıf olduğunu ve sahihliğe uygun olmadığını bildirmektedir. Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsülhak Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebi Dâvûd* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 11/85; Rivayetin isnadında yer alan Ebû Bekir el-Huzeliyyu için zayıf olduğu söylenmektedir. Bk. el-Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân*, 8/340,341.
[390] Buhâri, "Libâs", 3.
[391] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 1/29.

Cuhayfe, "Resullulah (s.a.v.) kendisine ait kırmızı bir çadırın altında oturuyordu. Bilal çatallı bir değnek getirdi ve kuma sapladı; Resullullah onu kendine sütre edinerek namaz kıldı. Bu sırada önünden köpekler ve eşekler geçiyordu, üzerinde kırmızı bir elbisesi vardı, sanki inciklerinin parlaklığını görür gibiydim"[392] şeklindedir. Yine farklı bir rivâyette "Resûlullah (s.a.v.) kırmızı bir elbise giyerek çıktı"[393] diye başlamakta devamında sütre ve namaz kılma meselesine yer vermektedir. Bu rivâyetlerde ise kırmızı kelimesi hadis metninde yer almakta olup, konu itibariyle birbirine benzerdir. Sütre kullanmanın yanı sıra kırmızı elbise ile namaz kılındığını da göstermektedir.

Kırmızı renkli elbiseler konusunda el-Berâ'dan (ö. 71/690) nakledilen bir rivâyet de şöyledir:

يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَرْبُوعًا، وَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْهُ.

"Hz. Peygamber (s.a.v.) orta boylu idi. Onu kırmızı bir hulle (takım elbise) giyinmiş olarak gördüm ve ondan daha iyi bir şey görmedim."[394] Farklı bir kaynakta yine Berâ'dan, "Resûlullah (s.a.v.) saçlarını tarayarak kırmızı bir hulle içerisindeyken O'ndan daha güzel kimseyi görmedim"[395] şeklinde bir rivâyettir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hullesinin olduğu hatta kırmızı renkli olduğu hadisin lafzında da geçmektedir.

Başka bir rivâyette Enes, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) en çok hangi elbiseyi beğendiğini sorduğunda "hibere" **(الحبرة)** cevabını aldığını söylemektedir. *Hibere* [396] Yemen kıyafetlerinden kırmızı süslü ve nakışlı bir elbise[397] veya siyah beyaz çizgili bir çeşit hırkadır.[398] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu elbiseyi daha çok sevmesinin sebeplerinden biri fazla süslü olmaması ve kirlenmeye karşı daha dayanıklı

[392] Tirmizî, "Menâkıb", 30; İbn Mâce, "Ezân", 3.
[393] Buhâri,"Salât" 17; İbnMâce, "Libâs" 20; Nesâî, "Kıble" 21.
[394] Buhâri, "Menâkıb", 23, "Libâs", 35; Nesâî, " Zînet", 59; Müslim, "Fezâil", 91; Beyhakî, *Şu'ab'ul-Îmân,* 8/433.
[395] İbn Mâce, "Libâs", 20; Ebû Dâvûd, "Tereccül", 9.
[396] Buhâri, "Libâs", 18; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 5; Tirmizî bu rivâyetin hükmüyle ilgili, "hasen sahîh garîb" demiştir. Tirmizî, "Libâs", 44; Ebû Dâvûd, "Libâs", 15; el-Albânî tahkikinde bu hadis için sahîh ifadesini kullanmıştır. Nesâî, "Ziynet", 77; Şuayb el-Arnaût bu rivâyetin Buhâri'nin hadis sıhhat şartlarına göre sahih olduğunu söylemektedir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* ts., 3/91.
[397] Haydar Güngör, "Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kullanılan Kıyafetler", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2016), 51.
[398] Zebîdî, *Tacul ârus*, 10/507; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab,* 4/17.

olmasıdır.[399] Hibere Hz. Peygamber'in günlük hayatta tercih ettiği giysi türünden biridir. Nitekim Hz. Peygamber vefat ettiğinde de yüzü yemen yapımı bir hibere ile örtülü olması[400] bunu göstermektedir. Yemen bürdesi olarak anılan hiberenin rengi ve şekliyle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Dolayısıyla tek bir renk olmadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak kırmızı çizgili olarak bilinse de yeşil, mavi ve beyaz renkleri de mevcuttur.

Kırmızı rengin giyimde hoş karşılanmadığına dair rivâyetlerin bir bölümü ihramlı kişileri kapsamaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ihrama giren kimse için vers bitkisiyle boyanmış elbise giyilmesini yasakladığına[401] dair rivâyetler yer almaktadır. *Vers*, Yemende susam gibi yetişen onunla boya yapılan ve za'ferân elde edilen bir bitkidir. Bu bitki elbiselere sarı kırmızı arası renk verme özelliğine sahiptir.[402] Görüldüğü üzere buradaki yasak genel olmayıp, ihrama giren kimse için geçerlidir.

el-Berâ'dan (ö. 71/690) rivâyet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize yedi şeyi yasakladı, yedi şeyi emretti. Hastaları ziyaret etmeyi; cenaze işlemlerini takip etmeyi; hapşıran kişi, 'Allah'a hamd olsun!' derse, 'Allah sana rahmet etsin' demeyi; İpek, dibac, kassi ve istebrak (çeşitli ipek giysiler) giymemizi ve kırmızı meyâsir (ipek altlıklar) kullanmamızı yasakladı."[403] el-Berâ, (ö. 71/690) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kırmızı ipek altlıklardan ve kassî denilen ipekli kumaştan nehyettiğini söylemektedir. *Kassi*, Mısır'dan gelen, getirildiği şehrin adına mensup ipek karışımlı bir elbisedir.[404] Farsça kökenli olan *dibac,* içinde ipek olan elbisedir.[405] *İstebrak*, ise kalın dibactan, altın ve ipekten yapılan elbisedir.[406] *Miysere (Meyâsir),* atın mahmuzlanmamış yelesidir. Hadiste yasak olan meyâsir ise Acemlerin dibac veya ipekten yapmış oldukları kırmızı renkli oturmak için

[399] Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî,* 14/420.
[400] Buhâri, "Cenâiz", 3; Nesâî, "Cenâiz", 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 41/355.
[401]Buhâri, "Libâs", 18,34; Müslim, "Hac", 1; Tirmizî, "Hac", 18; Ebû Dâvûd, "Hac", 33; Nesâî, "Menâsık", 34; İbn Mâce, "Menâsık", 19; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, "Hac", 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 9/49.
[402] el-Yesûî, *el-Müncid,* 896.
[403] Buhâri, "Libâs", 36, 45; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 8; Ebû Dâvûd, "Libâs", 11; Nesâî, "Ziynet", 91.
[404] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, 534.
[405] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, 205.
[406] Yesûî, *el-Müncid,* 10.

kullanılan minderdir.[407] Bu elbiseler ipek içerdiğinden dolayı, nehiy sebebi olmaktadır.

Taberi (ö.310/923) meyâsiri, atların (binek hayvanların) eğerleri üzerine oturabilmek için ipek veya dibactan yapılan Acemlerin binek için kullandığı parça olarak tanımlamaktadır.[408] İbn Battâl'a (ö. 449/1057) göre yasaklanmış olan kırmızı altlıklar; ipek veya dibactan olup Acemlerin binekleri için kullandığı malzemedir. Ayrıca *meyâsir* ipek veya dibactan olmayıp, kırmızı yünden olursa ona binmenin caiz olduğunu bildirmektedir.[409] Konuyla ilgili olarak İbn Veheb, (ö. 197/813) İmam Mâlik'e (öl.179/795) erguvan (kırmızı) renkli altlığa binilip binilmeyeceği sorulduğunda İmam Mâlik'in "Haram olduğunu bilmiyorum" dedikten sonra *"De ki: Allah'ın (c.c) kulları için yarattığı süsü, temiz ve iyi rızıkları kim haram kıldı?..."*[410] ayetini okuduğunu nakletmektedir.[411]

Normal meyâsir yasak değilken, kırmızı olanı neyhedilmiştir.[412] Buradaki söz konusu neyhin sebebi renginden dolayı değil, kullanılan malzemenin ipek veya dibac olmasından dolayıdır. Çünkü Beyhakî (ö. 458/1066) 'ye göre erguvan, kırmızı renkli eğer yastıkları olup atlas ve ipekten yapılırlar. Eğer atlas ve ipekten yapılırsa erkeklere helal olmaz. Başka malzemeden yapılmışsa Resûlullah (s.a.v.)'ın dokunduktan sonra kırmızıya boyanmasını kerih gördüğü anlaşılmaktadır. Aspurla boyanmış elbiselerden de aynı sebepten dolayı hoşlanmamıştır.[413]

Meyasir'in yasaklanmasının sebebini incelendiğinde, "kırmızı yünden olsaydı yasak olmayabilirdi" görüşü yasağın sebebinin renk değil de ipek malzeme olduğu sonucuna götürmektedir. Nitekim sonraki rivâyetlerde ipeğin nehyine dair tekrarlı hadislerin de yer alması bu görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca bu yasaklardaki hikmet başka din ve kültürlere muhalefet etmek anlamına gelmektedir. Böylece Müslümanlarda sınırlar belirlenirken estetik merkezli bir özgünlük hedeflenmiştir.

Cabir b. Semûre, (ö. 74/694) Resullullah'ı mehtaplı bir gecede gördüğünü ve üzerinde kırmızı bir elbise olduğunu, o anda aydan daha güzel olduğunu rivâyet

[407] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, 708.
[408] İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 9/123.
[409] İbn Battâl, *Şerh uSahîhi'l-Buhârî*, 9/123.
[410] el-A'râf: 7/32.
[411] İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 9/123.
[412] Râzî, *Muhtâru's-Sıhah*, 708.
[413] Beyhakî, *Şu'ab'ul-Îmân*, 6/290.

etmektedir. Tirmizî (ö.279/892) bu hadisin sadece Eş'as rivâyetiyle geldiği için garîb olduğunu söylemektedir.[414] el-Berâ'nın Resullullah (s.a.v.)'ı üzerinde kırmızı bir elbise ile gördüğünü bildiren rivâyeti daha sağlamdır. "Kırmızı bir elbise içerisinde saçları omuzlarına kadar dökülen kimseler arasında Rasûlullah'tan (s.a.v.) daha güzel birini görmedim.[415] Rivâyetin bir benzeri ise şu şekildedir: "Kırmızı bir elbise içerisinde Resûlullah'tan (s.a.v.) daha güzel bir kimse görmedim, saçları omuzlarına kadar uzanmıştı, iki omuz arası genişçeydi boyu ise ne uzun ne kısaydı."[416] Bu rivâyetler Hz. Peygamber'in kırmızı hulle (takım elbise) giydiğine dair delil oluşturmaktadır.

İbnü'l-Mulakkın, (ö. 804/1401) el-Berâ'nın Hz. Peygamber'i (s.a.v.) *hulle* ile gördüğüne dair hadisin, onun rivâyetine (tercümesine) uygun olduğunu söylemektedir.[417] İbn Kayyim, (ö. 751/1350) Hz. Peygamber'in giymiş olduğu hiberedeki kırmızılığın siyah ya da beyaz içinde olan kırmızılık olduğunu, tamamen kırmızı olmadığını, kırmızı olduğunu söylemenin hata olduğunu bildirmektedir.[418] Fakat bu konuyla ilgili Şevkâni'nin (ö. 1250/1834) tespitine göre, rivâyet eden sahâbe el-Berâ' (ö. 20/641) nın dil bilimci kimliği ve tercih ettiği "kırmızı" kelimesi, söz konusu metinde geçen elbisenin rengiyle uyumlu bir seçimdir. Bu durum, el-Berâ'nın tercih ettiği kırmızı kelimesinin gerçek anlamda kullanıldığını göstermektedir. Kırmızı hullenin siyahla kırmızının karışık olduğunu bildiren mecazi manası bir gereklilik olsaydı kullanılırdı. Ebu Süleyman el-Hattabî, (ö. 388/998) hullenin Yemen yapımı dokunmadan önce iplikleri boyanan, kırmızı, sarı, yeşil ve bunlar arası renklerden oluşan hırkalar olduğunu söylemektedir. Bu hırkalar kumaş haline getirilmeden önce boyanmaktadır. İplik eğrilmesinden sonra boyanıp dokunduğu için *Asb* denilmektedir.[419] Bu sebeple dokuma esnasında kumaş üzerinde kendiliğinden desenler oluşmaktadır. Böylelikle boyanın geçici olmadığı

[414] Tirmizî, "Edep" 47.
[415] Buhâri, "Menâkıb" 27; Müslim, "Fedâil" 17; Tirmizî, "Menâkıb" 8.
[416] Nesâî, "Ziynet" 94; Ebû Dâvûd, "Libâs" 17; Tirmizî, "Libâs" 4.
[417] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 28/24.
[418] Muhammed Amr, *Fethu's-selam Şerhi Umdetü'l-ahkam*, 2/22.
[419] Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim el-Hattâbî, *Mealimu's-Sünen* (Halep: Matbaatu'l-İlmiye, 1351), 4/193.

anlaşılmaktadır.[420] Bu anlatımlar, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) giyim tercihleriyle ilgili detayları ve o dönemde kullanılan renkleri anlamaya katkı sağlamaktadır.

Kanaatimizce el-Berâ'nın Hz. Peygamber'i (s.a.v.) kırmızı hulle içinde gördüğünü bildiren rivâyette, ravinin dil bilimci olduğu göz önüne alınırsa kırmızı rengini gerçek anlamda kullanması mümkündür. Nitekim İbnü'l-Mulakkın (ö. 804/1401)'ın onun ilmi kişiliğine uygun olduğunu söylemesi el-Bera'nın kırmızının farkında olarak söylediği anlamına gelir. İbn Kayyim (ö. 751/1350) hulledeki kırmızılığın tamamen kırmızı olmadığını, siyah ve beyaz içindeki kırmızılık olduğunu söylemektedir. Ancak hadisin lafzında sadece takım elbise (حلة) ifadesi geçseydi bu görüş mümkün olabilirdi, kırmızı (حمر) ifadesinin geçmesi tamamen kırmızı olduğuna delalet etmektedir. Kırmızının bilinenin aksine bir kırmızı olduğunu ifade etmek çeşitli açıklamalar yoluna gidilmiştir. Hattabi'nin kırmızı olmasının sebebini dokumadan önce boyanma olarak bildirmesi zannımızca za'ferân ya da versle boyamanın yasak edilmesi ile ilgili olabilir.

Ebû Hureyre'den (ö. 58/678.) rivâyet edildiğine göre: Hz. Osman, Muhammed bin Abdullah b. Cafer'in üzerinde safran ile boyanmış bir örtü gördü ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) bunu yasakladığını söyledi. Bunu üzerine Cafer: "Hz. Peygamber (s.a.v.) onu yasaklamadı. Sen de yasaklamadın, ben kendimi yasakladım." deyince Hz Osman (r.a) sustu.[421] Nesâî (ö. 303/915) rivâyetin isnadında geçen Abdurrahman b. Mevhib hakkında güçlü bir ravi olmadığını söylemektedir.[422] İbnu'l-Mulakkin (ö. 804/1401) konuyla ilgili haberlerin isnadların sağlam olması durumunda değerlendirebileceğini söylemektedir.[423]

Abdullah b. Amr, üzerinde alt ve üst iki parçadan oluşan kırmızı elbise giymiş bir adamın Resûllullah'a (s.a.v.) selam verdiğini ve Resûllullah'ın (s.a.v.) onun selamını almadığı rivâyet etmiştir.[424] Tirmizî (ö.279/892) bu haliyle hadisin *hasen garîb* olduğunu söylemektedir. Bu olay, Hz. Peygamber'in hoşnutsuzluk duyduğu veya onaylamadığı durumlarda selamı kabul etmemesi sözlü olarak ifade

[420] Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 178.
[421] Beyhaki bu hadis hakkında isnadının güçlü olmadığını bildirmektedir. İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 28/24.
[422] Ebû Ahmed b. Adî el-Cürcani - Adil Ahmed Abdulmevcûd, *el-Kâmilu fî Duafai'r-Rical* (Beyrut: Kitabu'l-alemiyye, 1418), 5/529.
[423] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 28/25.
[424] Ebû Dâvûd, "Libâs", 19; Tirmizî, "Edeb", 45; el-Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân*, 8/339.

edilmese de fiili bir uyarının ifadesidir. Bu durumda tasvip edilmediği düşünülen durum, kırmızı renkli elbise giymek gibi görünmektedir. Fakat bu konuda Beyhakî, kırmızı elbiseden dolayı Hz. Peygamber'in selam almamasının ihtimal dahilinde olmadığını bildirmektedir. Eğer elbise dokunmadan önce boyansaydı Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bundan hoşlanmamış olması muhtemeldir. Fakat elbise dokunmadan önce boyanmıştır. Bu sebeple ipliğin dokunduktan sonra elbise haline gelmesi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hoşlanmamasına dahil değildir.[425]

Taberi, kırmızı rengin kullanımı konusunda selefin ihtilaf ettiğini söylemektedir. Âlimlerden bir kısmı kırmızı ile boyanmış elbiseler, ister canlı olsun ister soluk olsun giyimine ruhsat vermiştir. Bir kısmı ise kırmızının doymuş halini mekruh sayıp, doymamış haline ruhsat vermektedir. Delil olarak ise İbn Ömer'in hadisini (müfeddem) göstermektedirler. Daha önce sarı renkte geçtiği gibi ziynet ve şöhret maksadıyla giyildiği takdirde kırmızı elbiseyi giymeyi mekruh sayanlar, mesleklerde ve evlerde caiz görmüşlerdir. İbn Abbas'tan gelen görüş bu şekildedir. Mâliki mezhebinin görüşü de bu yöndedir. Meslek erbapları için renkli giyinmeye ruhsat verip günlük giyimde ise mekruh görür.[426]

Taberî (ö. 310/923), muasfer[427] ve benzeri kırmızıyla boyanmış diğer elbiseleri giymenin haram olmadığını belki mübah olabileceğini söylemektedir. Aynı zamanda Taberi: "*Ben erkekler için çok belirgin kırmızı giymekten sakınmalarını isterim ve elbiselerinin üstüne dışarda giymelerini iki sebepten dolayı mekruh görürüm. Hz. Peygamberden rivâyet edilen bu konuda ki mekruhlukla ilgili hadisler ve şöhret için yaptıklarından dolayı mekruh görürüm. Her ne kadar bizden önceki dönemlerde iyi insanlar giymiş olsa bile zamanımızda ağırbaşlı vakarlı insanların tercih edeceği giyim değildir. Çünkü insan için uygun olan, günah olmadığı sürece zamanın kıyafetini giymesidir. İnsanların genel giysisine muhalefet etmek şöhrettir. İki hadisi şöyle bir araya getirebiliriz; Efendimizin (s.a.v.) kırmızı giymesi, ümmetine haram değil mekruh olduğunu bildirmek içindir*"[428] demektedir.

[425] el-Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân*, 8/339.
[426] İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavżîḥ*, 28/25; Muhammed Amr, *Fethu's-selam Şerhi Umdetü'l-ahkam*, 7/400.
[427] Aspur ile boyanmış elbise demektir.
[428] İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi's-ṣahîḥ*, 9/122-123.

Taberî'nin renkli giyimde mahalli şartların dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Günümüzde de bu görüşün geçerlili olduğu topluluklar bulunmaktadır. Renkli giyimi mahalli olarak değerlendirmesi renk konusunda bir ölçüt belirlemektedir. İnsanın yaşadığı toplumun örfü de dolaylı olarak bu durumu etiklemektedir. Bölgesel özelliklere göre hareket etmek, toplumun bir parçası olarak uyum sağlamamıza da yardımcı olur. Hz. Peygamberin ölçü ve denge ile döneminin şartlarına uygun giyinmiştir.

Yukarıda zikredilen hadis ve görüşlerden hareketle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kırmızı renkli elbise giydiği anlaşılmaktadır. Bu durumda renge karşı değil rengin elde edildiği maddeye dair bir kerâhiyet olduğu söylenebilir.[429] Âlimler kırmızı boyanmış elbiseler konusunda ihtilafa düşmektedirler. Âlimlerin bu görüşlerinin dayanak noktası olan hadisler, daha çok za'ferân ile boyama konusundaki rivâyetlerdir.

Zikredilen hadis ve ilgili görüşler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kırmızı renkli elbise giydiğini işaret etmektedir. Bu bağlamda rengin kendisiyle değil, kırmızı renginin elde edildiği maddenin doğasına dair bazı çekincelerin olduğu düşünülebilir. Âlimler, kırmızıya boyalı elbiseler konusunda farklı görüşlere sahiptir ve bu görüşler, özellikle za'ferân, vers ve aspur adlı maddeler ile boyama konusundaki hadislerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla elbiselerin rengi ve boyama yöntemleri üzerine yapılan açıklama ve yorumlar, İslâm geleneğindeki renk tercihlerini ve dini ölçütleri daha detaylı bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır.

2.4. Beyaz Renk

Beyaz renk, birçok kültürde saflığın, temizliğin ve arınmanın sembolü olarak görülmektedir. Bu renk, fiziksel ve ahlaki temizliği temsil ederken aynı zamanda masumiyet, doğruluk ve tevazu gibi değerleri de yansıtmaktadır. Beyaz elbiseye *Kütüb-i Sitte*'yi oluşturan hadis kitaplarının giyim, süslenmeye dair bölümlerinde ve cenaze ile ilgili kısımlarda yer verilmiştir.

Beyaz elbise ile ilgili rivâyetlere genel bir çerçeve üzerinden bakıldığında, Buhârî'nin (ö. 256/870) *es-Sahîh*'inde bulunan "Libâs" bölümünde "beyaz elbiseler

[429] Yüzgeç, *İslam Hukukunda Kılık Kiyafet Ahkâmı*, 2017, 40.

bâbı"[430] altında iki rivâyete yer verilmiştir. Ayrıca "Cenâiz" bölümünde "kefen için beyaz elbise" adıyla bâb başlığına yer verilmiştir. Müslim'in (ö. 261/875) *es-Sahîh* eserinin "Libâs ve Ziynet" bölümünde beyaz elbiseye dair bâb başlığı ve beyaz elbisenin yer aldığı herhangi bir hadis metnine rastlanılmamıştır. Fakat "Cenâiz" bölümünde ölünün kefenlenmesi için beyaz rengin kullanıldığı[431] ve Hz. Peygamber'in üzerinde beyaz bir elbise bulunduğu[432] bilgisine yer verilmektedir Tirmizî'nin (ö. 279/892) *el-Câmiu's-sahîh* eserinin "Cenâiz" bölümünde beyaz elbisenin hayırlı olduğu ve kefenin beyaz renk olmasından bahsedilmiştir.[433] Ayrıca Hz. Peygamber'in beyaz bez ile kefenlendiğine dair rivâyete de yer vermiştir.[434] Ebû Dâvud'un (ö. 275/889) *es-Sünen* eserinin "Libâs" bölümünde beyaz adıyla bir bâb açılmış ve burada elbiselerin hayırlısının beyaz olduğu ve ölülerin de onunla kefenlenmesi gerektiği bulunmaktadır.[435] Ayrıca "Cenâiz" bölümünde de yine beyaz renkten bahsedilmektedir.[436] Nesâi'nin (ö. 303/915) *es-Sünen* eserinin "Ziynet" bölümünde "beyaz elbise giyme emri" şeklinde bâb bulunmaktadır. İçerisinde beyaz elbisenin daha temiz ve güzel olduğundan ve kefende de beyazın kullanılmasından bahseden rivâyetlere rastlanılmaktadır.[437] "Cenâiz" bölümünde kefende beyaz renk kullanımı,[438] Hz. Peygamber'in beyaz bez ile kefenlendiği[439] ve rahmet meleklerinin elbisesinin beyaz olduğu[440] rivâyetlerde yer alan diğer hususlardandır. İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen* eserinin "Libâs" bölümünde beyaz elbise ile ilgili bir bab başlığı altında üç rivâyet yer almaktadır. Diğer rivâyetlerden farklı olarak mescitlerde beyaz elbise giyilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.[441] Ayrıca "Cenâiz" bölümünde beyaz kefenden bahsedilmektedir.[442] İmam Mâlik'in (ö. 179/795) *Muvatta*'sında kefenlemeden bahseden rivâyetlerde beyaz renge rastlanmaktadır.[443]

[430] Buhâri, "Libâs", 24.
[431] Müslim, "Cenâiz", 13.
[432] Müslim, "İmân", 40.
[433] Tirmizî, "Cenâiz", 18.
[434] Tirmizî, "Cenâiz", 20.
[435] Ebû Dâvûd, "Libâs", 15.
[436] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34.
[437] İbn Mâce, "Ziynet", 99.
[438] Nesâî, "Cenâiz ", 38.
[439] Nesâî, "Cenâiz ", 39.
[440] Nesâî, "Cenâiz", 9.
[441] İbn Mâce, "Libâs", 5.
[442] İbn Mâce, "Cenâiz", 12.
[443] İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, 1412, "Cenâiz", 2.

Görüldüğü üzere muhaddisler, bâb başlıkları ve içeriklerinde giyimde beyaz rengin kullanımına dair rivâyetlere yer vermişlerdir. Beyaz elbise muhtelif alanlarda yer alması sebebiyle özel başlıklar altında incelenecektir. Boya ve süslenmede beyaz renk içeren rivâyetler ise başka bir bölüm içerisinde ele alınacaktır.

2.4.1. Meleklerin Beyaz Elbisesi

Melekler birçok dini inanç ve kültürde kutsallık, saflık ve iyiliğin sembolü olarak bilinen varlıklardır. Bu varlıklar genelde beyaz renkle veya beyaz elbiselerle tasvir edilmektedir. Dolayısıyla beyaz renk, meleklerin niteliklerini sembolize etmek için sık sık kullanılmaktadır. Nitekim Ömer b. Hattâb Hattâb (ö. 23/644) şöyle demiştir: "Bir zamanlar Resûlullah'ın (s.a.v.) yanında idik. Bu esnada elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk izleri görülmüyordu, içimizden hiçbir kimse de kendisini tanımıyordu. Peygamberimize İman ve İslâm'ın ne olduğunu sordu. Daha sonra Peygamberimiz, 'Ey Ömer! O soru soran kimdi biliyor musun? O Cibrildi, size dini konuları öğretmeye gelmişti.'dedi"[444] Cebrâil'in bembeyaz kıyafetler içinde gelmesi ve üzerinde herhangi bir yolculuk izi veya kirlenme belirtisinin olmaması dikkat çekmektedir. Bu fiziksel temizlik, maddi safiyeti çağrıştırırken, aynı zamanda günahsız bir varlık olan meleğin beyaz kıyafetler içinde gelmesi, manevi temizliği ve arınmışlığı sembolize ettiği düşünülmektedir.

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Uhud savaşının olduğu gün ve diğer zamanlarda yardım eden meleklerin elbisesinin de renginin beyaz olduğunu bildirilmektedir.[445] Nitekim Sa`d b. Ebî Vakkas şöyle nakletmektedir: "Uhud günü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağında ve solunda beyaz elbiseli iki adam vardı ve ben onları ne daha önce ne de sonra gördüm."[446] Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (ö. 55/675) rivâyet ettiği bu hadisten hareketle bir kısım ilim ehli, Uhud savaşı günü Hz. Peygamber'in yanında olan iki adamın Cebrâil ve Mikâil olduğunu söylemiştir.[447] Müslîm'in (ö. 261/875)

---

[444]Müslim, "Îmân" 1; Tirmizî, "Îmân" 4; Nesâî, "Îmân" 6.

[445] İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmi'i'ş-şahîḥ*, 9/103; Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Aynî, *Umdetü'l-kâri fî şerhi Sahîhi'l-Buhâri* (Mısır, 1392), 31/478.

[446] Buhâri, "Libâs", 24; Müslim, "Fezâil", 10; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 3/71.

[447] Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 7/22; Kirmanî, meleklerden birinin İsrâfil olabileceğini söylemektedir. Bk. Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî*, 21/77; Hamza Muhammed Kasım, *Menaru'l-Kari Şerhi Muhtasar Sahihu'l-Buhari* (Şam: Daru'l-Beyan, 1410), 5/233.

Sahih'inde Uhud'da Cebrâil ve Mikâil'in Hz. Peygamber adına savaşmasından bahseden bab başlığının olması, rivâyetin devamında "Cebrâil ve Mikâil" ilavesinin bulunması bu görüşü desteklemektedir.[448]

Uhud günü Cebrâil ve Mikâil'in gönderilmesi ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Nevevî (ö. 676/1277) Allah'ın kendisiyle beraber savaşması için melek indirmesini, Hz. Peygamber'e ikramda bulunulduğunun göstergesi olarak yorumlamaktadır. Meleklerin yardımının Bedir savaşına özel olduğunu iddia edenlere bu rivâyeti delil göstererek Uhud günü Hz. Peygamber için savaşan meleklerin olduğunu, bu meleklerin de Cebrâil ve Mikâil olabileceğini söylemektedir. Görülen kişilerin melek olma ihtimalini destekleyen bir başka delil de "onları daha önce de sonra da görmedim" ifadesidir. Meleklerin peygamberler haricinde sahâbe ve evliyalar tarafından görüldüğü de anlaşılmaktadır. Ayrıca rivâyette beyaz giysinin faziletinden bahsedilmektedir.[449] Bazı âlimlere göre Hz. Peygamber (s.a.v.) renkler arasında en çok beyazı sevdiği için bu meleklerin de beyaz elbise giyindiklerini belirtilmektedir.[450]

Cebrâil'in Hz. Peygamber'e soru sormak için beyaz giysi içinde gelmesi, [451] rivâyette bahsedilen beyaz elbiseli adamlardan birinin o olması ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca İbn Abbas'tan (ö. 68/687-88) gelen, "Resûlullah (s.a.v.) Uhud gününde: 'İşte şu atının başını tutmuş olan Cebrâildir, üstünde de harp cihazı vardır.' buyurmaktadır."[452] rivâyeti görünen adamlardan birinin Cebrâil olabileceğini destekleyen bir başka örnek olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında Nevevî'nin (ö. 676/1277) beyaz giysinin fazileti ile ilgili ifadesi, beyaz renkli

---

[448] Bu bâb altındaki rivayetlerin ilkinde Uhud günü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağında ve solunda beyaz elbiseli iki adamın görüldüğü belirtilir. Rivayetin sonunda ise bu kişilerin Cebrâil ve Mikâil olduğu açıklaması yer almaktadır. Farklı bir kanalla gelen diğer rivayette ise Uhud günü Hz. Peygamber'in sağında ve solunda iki adam görüldüğü bildirilmektedir. Önceki rivayetten farklı olarak bu iki adamın Hz. Peygamber için savaştığı ilavesi bulunmaktadır. Bk. Müslim, "Fezâil", 10.

[449] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 15/66; Uhud savaşında meleklerin yardım edip etmediği ile ilgili görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu konudaki detaylı açıklamalar için bk. Mûsâ Şâhîn Lâşîn, *Fethu'l-mün'im şerhu Sahîhi Müslim* (Beyrut: Dâru'ş-Şurûk, 1423), 9/133-135.

[450] Kasım, *Menaru'l-Kari,* 5/233.

[451] Müslim,"Îmân", 1; Tirmizî, *Sünen*, "Îmân", 4; Nesâî, "Îmân", 6.

[452] Buhâri, "Meğâzî", 17; Bu rivâyetin sened ve lafız bakımından aynısı meleklerin Bedir'de hazır bulunmalarından bahseden bâbta yer almaktadır. Fakat orada "Uhud günü" yerine "Bedir günü" ifadesi bulunmaktadır. Bk. Buhâri, "Meğâzî", 11; İlim ehlinin çoğunluğu aslolanın Bedir günü olması gerektiği kanısındadır. Rivâyetin Bedir savaşından bahseden bölümde yer aldığı ve oraya daha uygun olduğu söylenmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî*, 7/349; Kastallânî, *İrşâdüs-Sârî*, 6/291; Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 17/141, 25/348; Lâşîn, *Fethu'l-mün'im şerhu Sahîhi Müslim*, 9/135.

elbisenin diğer renklerden daha üstün ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu inancını yansıtmaktadır. Bu bağlamda rivâyette beyaz elbise içerisinde görünen iki adamın Cebrâil ve Mikâil olması da diğer meleklerden daha yüksek bir konumda olduklarını sembolize ettiği düşünülebilir. Ayrıca beyaz renk meleklerin giymesiyle şeref kazanmaktadır.

2.4.2. Müslümanların Beyaz Elbisesi

Beyaz elbise elbiseler içinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beyaz elbiseyi giydiği, beğendiği, tavsiye ettiği açıkça görülmektedir. İsa Peygamber'in (a.s) yardımcıları, dostları elbiselerinin beyazlığından dolayı "havari" olarak isimlendirilmişlerdir.[453] Havari; beyazlık, beyazlatmak, pürüzsüz anlamındaki *haver* kökünden gelmektedir.[454]

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beyaz rengi beğendiği, giydiği ve tavsiye ettiğine dair rivâyetler bulunmaktadır. Ebu Zerr (ö. 32/653); bir gün Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına ziyarete gittiğinde O'nun üzerinde beyaz bir elbise olduğu halde uyuduğunu söylemiştir.[455] Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına soru sormak amacıyla giden bir râvinin aktardığı detay, onun günlük hayatında beyaz giysiye yer verdiği bilgisini ulaştırmaktadır. Ayrıca rivâyette Ebu Zer'in uyku ve beyaz elbiseyi bir arada zikretmesi dinleyicilerin bu tespiti daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla yapılmıştır.[456]

Beyaz rengin özel bir konuma sahip olmasının nedenlerinden biri Hz. Peygamber'in bu rengi teşvik ettiğine dair rivâyetlerin bulunmasıdır. İbn Abbas bu konuyla ilgili Resûlullah'ın (s.a.v.): "Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz renk olandır. Beyaz elbise giyiniz ve ölülerinizi beyaz kefenle kefenleyiniz"[457] buyurduğunu nakletmektedir. Ebu Dâvûd, (ö. 275/889) Tirmizî (ö.279/892) ve Hâkim (ö. 405/1014) bu hadisin sahih olduğunu bildirmektedir.[458]

---

[453] Buhâri, "Ashâbu'n-Nebî", 13.
[454] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 4/217; Zebîdî, *Tacul ârus*, 11/112.
[455] Buhâri, "Libâs", 24; Müslim, "İmân", 40.
[456] Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî*, 21/78-79.
[457] Tirmizî, "Cenâiz", 18; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 29; Nesâî, "Cenâiz", 38; İbn Mâce, "Libâs", 5.
[458] Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 31/478.

Hz. Ömer, Kur'an okuyan kişilerin beyaz elbiseler içinde bulunmasını tercih eder ve şu ifadeyi kullanır: "Kârî'leri (Kur'an okuyanları) beyaz elbiseler içinde görmek hoşuma gider." Burada Kur'an ile tanınmış meşhur kişiler kastedilir ve bu nedenle beyaz elbise giyme sıfat ilim ehli kişilere ını onlar için hoş görülmektedir. Bunun iki sebebi olduğu düşünülür. İlk olarak, Hz. Peygamber'in beyaz elbise tercihine atıfta bulunarak Kur'an ehli için doygun muasfer elbise giymektense beyaz elbise giymenin müstehap olduğu ifade edilir. İkinci yorum ise beyaz elbisenin diğer renklerden daha kolay temizlenebileceğine ve kirletilmeden korunabileceğine vurgu yapılmaktadır. Başka renklerin tercihi elbiseyi kirletilip beyazının bozulması anlamına gelir. Çünkü elbisenin temizliği, kıyafetin güzelliğindendir. Bu bağlamda kişinin temizliğini koruduğunun ve bakımına olan özeninin bir göstergesidir.[459]

Hz. Ömer'in bu ifadesi, Kuran okuyan kimseleri duyduğu saygının ve verdiği değerin bir ifadesidir. Bu sebeple beyaz elbise giyilmesini tercih eder. bu kimselerin bulundukları konum dolayısıyla beyaz elbise, hem temizlik hem de güzellik sembolü olarak kabul edilir. Ayrıca buradaki kâri ifadesinden yola çıkarak Kur'an Sünnet gibi ilimle meşgul olan kimselerin beyazı tercih etmesi ile bağ kurulabilir.

İbn Battâl (ö. 449/1057) ve Aynî (ö. 855/1451), beyaz elbisenin giysiler içinde en faziletli olduğunu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de beyaz elbiseyi tercih ettiğini ve giydiğini bildirmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta olanlara beyaz giymeyi, ölülerin ise beyazla kefenlenmesini söylemiştir.[460] Bu bağlamda beyaz elbise giymek sünnetin bir unsuru olduğu için makbul kabul edilmektedir.[461]

İbadet mekanlarında beyaz elbisenin tercihiyle ilgili olarak Ebü'd-Derdâ'nın (ö.32/652) rivâyetine göre Resûlullah: (s.a.v.) "Allah'ı ziyaret için mescitlere gittiğinizde giyebileceğiniz en güzel elbise beyazdır."[462] buyurmaktadır. Bu hadisin isnadının vâhî[463] olduğu söylenmektedir. Rivâyetin senedinde, Mervân b. Sâlim, el-Ğifârî yer aldığından dolayı hadisin metruk olduğu üzerine ittifak edilmiştir. Ayrıca

---

459 Bâcî, *el-Münteḳā*, 7/219.
460 İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmi'i'ṣ-ṣahîḥ*, 9/103; Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 31/478 Beyaz elbisenin teşvikine dair rivâyetler genelde kefenleme konusu ile birlikte zikredilmektedir. Kefende beyaz rengin tercihi ile ilgili rivâyetler bir sonraki bölümde ele alınacaktır.
461 Kasım, *Menaru'l-Kari*, 5/33.
462 İbn Mâce, "Libâs", 5.
463 Vâhî, başka bir rivâyetin olup olmadığını araştırmak ve ona göre bir değerlendirme yapmak üzere alınabilen zayıf hadistir. Bk. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 355.

Ebû Arûbe el-Harrânî (ö. 318/931) ve Mü'temen b. Ahmed es-Sâcî (ö. 507/113) bu râviyi mevzû hadis uydurmakla itham etmişlerdir.[464] Bu rivâyetin isnadının zayıf kabul edilmesine rağmen, beyaz rengin sembolik anlamı ve teşviki ile ilgili sahih hadislerin varlığı, bu rivâyetin insanlar arasında kabul görmesini sağlayan faktörler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca beyaz rengin günahlardan arınmışlık ve masumiyeti sembolize etmesi, ibadet alanlarında kullanımı ile insanların huşû yakalamalarına veya arttırmalarına katkıda bulunabilir. İhramda beyaz rengin tercih edilmesi, beyaz rengin meleklerle ilişkilendirilmesi, temizliğin ve berraklığın sembolü olması gibi faktörler, İslâm kültürünün etkisiyle bu rengin değerini zaman içinde arttırdığı düşünülebilir. Bu nedenle, beyaz rengin tercihi, İslâm toplumları arasında derin bir anlam ve kabul görmüş bir uygulama halini almıştır.

Hz. Âişe'den (r.a) gelen rivâyete göre: "Hz. Hatice (r.a), Resûlullah'a (s.a.v.) Varaka b. Nehvel'in durumunu sordu. Rasûlullah (s.a.v.): 'Rüyamda bana Varaka gösterildi üzerinde beyaz bir elbise vardı. Eğer Cehennemliklerden olsaydı üzerinde beyaz elbise olmazdı.' buyurmaktadır."[465] Varaka b. Nehvel (ö. 610) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) risâleti açığa çıkmadan vefat etmiştir. Peygamberlerin görmüş oldukları rüyalar bir çeşit vahiy gibidir bu yüzden sahih kabul edilmektedir. Fakat bu hadisin isnadının zayıf olduğu söylenmektedir. Hadisin metnine baktığımızda Hz. Peygamber, (s.a.v.) Varaka b. Nehve'in (ö. 610) durumunu rüyasında görmüş olduğu elbise rengi üzerinden değerlendirilmiştir. Üzerindeki beyaz giysi aynı zamanda içsel temizliği temsil ettiğinden cennetlik olduğunun anlaşılması beyaz renge bağlanmaktadır.[466]

Beyaz elbise ile ilgili rivâyetlere baktığımız zaman Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beyaz elbise giydiğini ve beyaz elbise giymeyi teşvik ettiğini görmekteyiz. Bunun daha güzel (temiz) olduğunu tavzih etmiştir. Çünkü beyaz rengi gösteriş ve kibir barındırmadığı için tevâzuya delalet eder.[467] Daha temiz olma sebebini ise Aynî (ö.

[464] İbn Mâce, "Libâs", 5; Ebü'l-Hasen Nureddin Ali b. Sultan Muhammed Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1422), 7/2776.
[465] Bu hadis garîb olarak değerlendirilmiştir. Rivâyetin isnadında yer alan Osman b. Abdurrahman hadis ehli tarafından güçlü sayılmamaktadır. Tirmizî, "Rüʾyâ", 10; Şuayb el-Arnaût tahkikinde bu rivâyeti zayıf kabul etmiştir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, ts., 6/65 (No 24412).
[466] Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 1/63; Muhammed Abdüsselâm el-Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezî bi şerhi câmii't-Tirmizî* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 6/467.
[467] Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 31/478; Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/75; Kasım, *Menaru'l-Kari*, 5/233.

855/1451) şu şekilde açıklar: "*Beyaz elbiseler, renkli elbiselere göre daha çok etkilenir, bu sebeple diğerlerinden daha fazla yıkanır ve daha temiz olur. Bazen boyanmış elbiselerde necaset görülmeyebilir ama beyaz elbise olunca üzerindeki her şeyi gösterir. Aynı zamanda beyaz renk için temizliğin; kötü ahlaktan, buğzdan, düşmanlıktan, kinden, kıskançlıktan arındırdığının ya da bulunmadığının göstergesidir. Bu da hayatta olan kişi için dünyadan çıkan son elbisesini hatırlatır.* "[468] Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Allah'ım hatalarımı, kar ve dolu suyu ile beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de kötülüklerden temizle."*[469] Şeklinde *yaptığı bir* duâsı vardır. Duâda beyaz elbisenin kirden temizlenmesi, kalbin kötülüklerden temizlenmesine benzetilmektedir. Beyaz elbisede en ufak kir gözükeceği gibi, kalpte de en ufak kötülüğün bulunmaması niyaz edilmektedir.

2.4.3. Kefenin Beyaz Olması

Resûlullah bu dünyada bizlere beyaz elbiseyi tavsiye ettiği gibi ahrete intikal ederken de kefenin beyaz olmasını tavsiye etmiştir. Bu bağlamda İbn Abbas'tan gelen rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.): "Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz renk olandır. Ölülerinizi beyaz kefenle kefenleyiniz"[470] buyurmaktadır. Semure b. Cündeb'den (ö. 600/680) aktarıldığına göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Elbiselerinizi beyaz kumaşlardan giyin çünkü o beyaz elbise daha güzel, daha temizdir. Ölülerinizi de beyazla kefenleyin."[471]

Kefenleme konusuyla ilgili, Câbir b. Abdullah'tan (ö. 78/697) gelen bir rivâyette "Resûlullah: (s.a.v.) "Sizden biriniz vefat ettiğinde bulabilirseniz onu hibere[472] ile kefenleyin."[473] buyurmaktadır. Hz. Âişe (ö. 58/678): "Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde hibere bürde ile örtüldü," diye haber vermiştir.[474] Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in hibere veya hulle içerisinde kefenlendiğine dair bilgiler yer almaktadır. Çünkü Hz. Âişe'ye (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.v.) hibere içinde kefenlendiği sorulduğunda, "Hibere hırkasını getirdiler fakat onu kefen yapmadılar."

[468] Kasım, *Menaru'l-Kari,* 5/233.
[469] Buhâri, "Deavât", 27; Müslim, "Zikir", 17; Tirmizî, "Deavât", 77,102.
[470] Tirmizî, "Cenâiz", 18; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 29; Nesâî, "Cenâiz", 38; İbn Mâce, "Libâs", 5.
[471] Müslim, "Cenâiz", 13; Tirmizî, "Edeb", 46; İbn Mâce, "Cenâiz", 12; Nesâî, "Ziynet", 99.
[472] Daha önce açıkladığımız üzere Yemen hırkalarının bir çeşididir. Farklı renkleri bulunmaktadır. Bk. 93 numaralı dipnotta yer almaktadır.
[473] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ,* 3/565.
[474] Buhâri, "Libâs", 18.

buyurmaktadır.[475] İbn Abbas'tan (ö. 68/687-88) gelen rivâyette "Resûlullah (s.a.v.) üç parça ile kefenlenmiştir. İçinde bulunduğu gömlek ve Necrân yapımı hulle." buyrulmaktadır.[476] Fakat bu rivâyetin zayıf olduğu bildirilmektedir.Ayrıca İbn [477] Abbas'tan gelen bu rivâyetle ilgili Ebû Dâvûd, (ö. 257/889) senedinde yer alan Osman b. Şeybe'nin "Necran hullesi" yerine "kırmızı hulle" ifadesini kullandığını belirtmektedir.[478]

Hz. Âişe'den gelen rivâyetler arasında, "Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Abdullah b. Ebû Bekir'e (ö. 11/632-633) ait hulle içerisine sarıldı sonra hulle ondan çıkarıldı."[479] "Vefat ettiğinde hibereye örtüldü ve ondan çıkarıldı."[480] gibi ifadelerin bulunması bu konuda bir anlaşmazlığın olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in kefenlenmesinde hulle ve hibere gibi elbise türlerinin yer aldığı geçse de Hz. Âişe bunların çıkarıldığını ve "Resûlullah'ın, (s.a.v.) 'suhûliyye' denilen üç parça beyaz bez içerisinde kefenlendiğini söylemektedir."[481] Bu bağlamda Resûlullah'ın (s.a.v.) gömleksiz ve sarıksız üç beyaz sehuliye ile kefenlendiği nakledilmektedir. Sehûliyye, pamuktan yapılmış saf beyaz elbiselerdir. Yemen şehrinin köyü olan Sehul'den geldiği için ismi oraya nispet edilir. Sahih hadislerde

---

[475] İbn Mâce, "Cenâiz", 11.

[476] İbn Mâce, "Cenâiz", 11; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 3/414 Daha önce hullenin takım elbise olduğunu açıklamıştık. Dolayısıyla gömlekle birlikte toplam üç parçaya ulaşmaktadır. .

[477] Hadisin senedinde yer alan Yezîd b. Ziyâd zayıf bir ravidir ve rivayetinde tek kalmıştır. Ayrıca güvenilir kişilerden gelen hadislere aykırı olduğu için delil olarak kullanılmamaktadır. Hz. Âişe'nin gömleksiz kefenlendiğine dair bildirdiği rivayetle çelişmektedir. Hz. Peygamber'in kefenlenmesi ile ilgili rivayetlerde yer alan farklılık ve izahları için bk. Ebû Hafs Sirâcuddîn Ebî Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed İbnu'l-Mulakkın, *el-Bedrü'l-münîr fî taḫrîci eḥâdîsi'ş-Şerḥi'l-kebîr,* thk. Safiye Mecdî b. es-Seyyid b. Emîn - Ebî Muhammed Abdullah b. Süleyman (Riyad: Dâru'l-Hicra, 1425), 5/213-214; Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ*, 19/20; İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi'ş-şahîḥ,* 3/260; Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 8/49; Ebü'l-Fidâ İsmail b. Şihâbüddîn İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye,* thk. Ali Şîrî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1408), 5/284.

[478] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34.

[479] Hüllenin çıkarılma sebebi, Resûlullah (s.a.v.) tarafından kefen için alınıp alınmadığı konusunda şüpheye düşülmesidir. Hz. Peygamber üç parça sehûliyye içinde kefenlenince Abdullah b. Ebû Bekir (ö. 11/632-633) hulleyi kendisine kefen yapmak için aldı. Fakat sonra Allah bu duruma razı olsaydı onu Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kefen yapardı; diyerek hülleyi sattı ve parasını sadaka olarak verdi. Bk. Müslim, "Cenâiz", 13.

[480] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34; Sahih bir hadis olduğu bildirilmektedir. Bu konudaki detaylı açıklamalar için bk. Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ,* 19/21-22.

[481] Buhârî, "Libâs", 18; Müslim, "Cenâiz", 13; Şuayb el-Arnaût, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre isnadının sahih olduğunu bildirmektedir. Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 18; Tirmizî, "Cenâiz", 20; el-Albâni bu hadisi sahih olarak yorumlamaktadır. Nesâî, "Cenâiz", 39; İbn Mâce, "Cenâiz", 11; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭaʾ*, 1425, "Cenâiz", 2; İbn Hibbân, *Ṣaḥîḥi İbn Ḥibbân,* 14/600; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ,* 7/237; Bu hadisin rivayetinde yer alan ravilerin güvenilir olduğuna dair açıklama için bk.ğuna Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ,* 19/18.

beyaz elbise ile kefenlenme konusunda ittifak edilmiştir. Hz. Peygamber de beyaz giysi ile kefenlenmiştir.[482]

Beyaz dışındaki renklerin kefenlenmede kullanımına dair farklı görüşler bulunmaktadır. İmam Mâlik kadın veya erkeğin muasferle kefenlenmesini mekruh olduğunu ifade etmektedir ancak bir alternatif bulamazlarsa kerahiyet ortadan kalkar. Mekruhluğun sebebini bu renkler güzellik için kullanılmasına dayandırmaktadır. Çünkü kefende estetik aranmayacağını ve sade olması gerektiğini savunmaktadır. Ali b. Ziyâd el-Absî (ö. 183/799) ise muza'fer ile kefenlenmenin, erkekler ve kadınlar için bir kerâhiyet taşımadığını bildirir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dirileriniz giysin ölüleriniz de onunla kefenlensin hadisinden[483] hareketle insanlar için sağlığında giyilen, caiz olan kıyafetlerin öldükten sonra da kefenlenme için kullanılabileceğini ifade etmektedir.[484] Şevkânî, (ö. 1254/1834) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu konudaki emrinin, beyaz elbise giyilmesinin ve ölülerin onunla kefenlenmesinin meşruiyetine bir delil olduğunu fakat buradaki emrin vaciplik anlamına gelmediğini bildirmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve sahâbelerin başka renkte elbise giydikleri sabittir. Câbir'den (ö. 78/697) gelen "hibere elbisesi ile kefenlensin"[485] rivâyeti beyaz dışında kefenlenebildiğini ifade eder. Bu bağlamda beyaz elbise giymenin ve kefenlenmenin vacip değil müstehap olduğu anlaşılmaktadır. [486]

Beyaz elbisenin meleklerle ilişkisine daha önce değinmiştik. Rahmet meleklerinin ellerinde beyaz ipekle gelmeleri kefeni çağrıştırdığı için rivâyeti bu bölümde vermeyi uygun gördük. Ebû Hureyre' den (ö. 58/678.) gelen rivâyete göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Mü'minin ölüm anı geldiğinde, rahmet melekleri ona beyaz ipek elbiselerle gelirler ve mü'minin ruhuna hitaben: 'Sen Allah'tan râzı O da senden râzı olarak sana karşı gazaplı olmayan Rabbinin rahmetine ve katına çık' derler. Mü'minin ruhu en güzel misk kokusu gibi vücudundan çıkar. Sonra melekler bu ruhu elden ele aktararak semanın kapısına kadar diğer mü'minlerin ruhlarının yanına getirirler. Mü'minlerin ruhları, gelen mü'minin ruhuna birinizin uzaktaki

[482] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kefenlenmesi konusundaki rivayet farklılıkları ve açıklamaları için bk. Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 8/48-50; Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 7/7-8; Vellevî, *Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ*, 19/18-21.
[483] Müslim, "Cenâiz", 13; Tirmizî, "Edeb", 46; İbn Mâce, "Cenâiz", 12; Nesâî, "Ziynet", 99.
[484] Bâcî, *el-Münteḳā*, 2/.
[485] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 34; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 3/565.
[486] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/75; Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr*, 2/116.

sevdiği birine kavuşmasından daha çok sevinirler ve o şekilde karşılarlar. 'Falan ne yaptı, filan nasıldır?' diye sorarlar. Bir kısmı da: 'Bırakın onu, o dünya zevkine dalmıştı.' derler. Yeni gelen ruh: 'O kimse ölüp size kavuşmadı mı?'der. Onlar da 'anası olan cehenneme götürülmüştür' derler. Kâfir kimseye de ölüm anı yaklaştığında azâb melekleri ona gelir, kıldan yapılmış kalın bir elbise getirirler ve şöyle derler: 'Haydi sen Rabbinin azabına, O sana gazaplanmış olduğu halde çık.' Kâfirin ruhu da en kötü pislik kokusu gibi çıkar. Melekler onu gideceği yerin kapısına getirirler ve 'bu ne kötü kokudur' diyerek kâfirlerin ruhlarının yanına götürürler."[487]

İbn Hibban'ın (ö. 354/965) *el-İḥsân fî taḳrîbi Ṣaḥîḥi İbn Ḥibbân* eserinde benzer bir şekilde yer almaktadır. Ebû Hureyre'den (ö. 58/678.) rivâyetle Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. "Mümin kişinin ölüm anı gelince rahmet melekleri hazır bulunur. Ruhu alındığı zaman beyaz bir ipeğe konur gökyüzünün kapılarına teslim ederler."[488]

Rivâyetlere bakıldığında ölen müminin ruhu, ellerinde beyaz ipeklerle gelen rahmet melekleri tarafından teslim alındığı ve semâya yükseltildiği anlaşılmaktadır. Ruhun rahmet melekleri tarafından beyaz ipeğe sarılması müphem kalmışsa da İbn Hibban'ın (ö. 354/965) rivâyetiyle açıklık kazanmaktadır. Ali el-Kârî, (ö. 1014/1605) müminin ruhunun rahmet melekleri tarafından beyaz ipeğe sarılarak gökyüzüne yükseltilmesine dünyevi kefenle sarılmış bedenin de eşlik edeceğinin umulduğunu söylemektedir.[489] Dolayısıyla ölünün kefenlenmesinde beyaz rengin tercih edilmesi manevi yolculuğuna dair bir sembolizmi vurguladığı düşünülebilir. Ayrıca dünyadaki kefenin beyaz tercih edilmesini destekleyen bir başka rivâyet olarak düşünülebilir.

Hadiste beyaz renk, rahmet melekleri tarafından giydirilen ve değerli bir kumaş olan ipeği nitelendirmektedir. Beyaz renk genelde saflık, temizlik ve masumiyet sembolü kabul edilir. Bu bağlamda öldükten sonra müminin ruhunun beyaz ipeğe sarılması ruhunun saflığını; bu elbiseyle gökyüzüne yükseltilmesi ve

[487] Nesâî, "Cenâiz", 9 Bu hadisi sadece Nesaî (ö. 303/915) rivayet etmiştir. el-Elbâni tahkikinde sahih olduğunu belirtmiştir.
[488] İbn Hibbân, *Ṣaḥîḥi İbn Ḥibbân*, 7/280 Şuayb el-Arnaût'un (ö. 2016) tahkikine göre bu hadis sahihtir.
[489] Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh*, 3/1174.

Allah'ın rahmetine kabul edilmesi ise temiz olduğunun sembolü olarak düşünülebilir. Çünkü kâfirin durumuna bakıldığında kıldan yapılmış kalın elbise giymesi, ruhundan pis bir koku çıkması Allah'ın gazabına uğradığını ifade etmektedir. Beyaz renk ile saflığın zıttı olan kirli ve pis koku sembolik olarak karşılaştırılarak müminin durumunun iyi, kâfirin durumunun kötü olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla beyaz renkle iyilik, güzellik, rahmet ve mükafat kavramları vurgulanmış olur.

2.5. Yeşil Renk

Hdr yeşil bitki demektir. Kur'an'da yeşil ekine de "hdr" denir. Dolayısıyla bildiğimiz bütün bitkiler *hdr*'dandır. Arap kültüründe gençlik yeşille ilişkilendirilmektedir. Örneğin halk arasında "uhdudr" (uhdudire) diye bir deyim vardır. Genç biri öldüğü zaman bu kavram kullanılır. Zâhiri anlamı yeşilken öldü gibi bir manaya gelse de genç yaşta, yeşilken öldü anlamında söylenmektedir.[490] Yeşil çağında vefat etti anlamına gelir. Yine yeşilliğin kullanıldığı bir deyim de şöyledir: "her kim ki bir işte ona yeşillik gelirse o işi devam ettirsin" anlamında kullanılan bir sözdür. Kişi ticarette, sanatta, ya da meşgul olduğu şeyde bir yeşillik göürüse onu devam ettirsin demektir.[491] "Dünya tatlı ve yeşildir" rivâyeti de yeşilin sembolik anlamına vurgu yapmaktadır.[492]

Arapça cennet bahçe anlamına gelir ve yeşil ile ilişkindirilir. Örneğin *"(Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik*."[493] Ayetin içeriğine bakıldığında, "hadîka" (حَدَآئِقَ) kelimesi etrafı çevrili, korunaklı bağ bahçe anlamında kullanılmaktadır."Behçet".(بَهْجَةٍ)ise güzel ve hoş manzarası bulunan bakan kimseye ferahlık veren anlamına gelir.[494] Diğer bir kavram olan güzel ifadesinden de anlaşılmaktadır.

Doğanın, canlılığın, yaratmanın tezahürü olarak bilinen yeşil rengi insanlar tarafından en çok gözlemlenebilen renktir. Kur'an'da cennet ehlinin ipekten yeşil

[490] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, "hdr", 4/175.
[491] Zebîdî, *Tacul ârus*, "hdr", 11/187.
[492] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/41-42.
[493] en-Neml 27/60.
[494] Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 24/176; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 13/221.

giysiler giyeceğinden bahsedilmesi,[495] yine cennetin bir vasfı olarak müminlerin yeşil yastıklara yaslanarak nimetlendirileceği,[496] Allah'ın yeryüzünde yarattığı yeşilliklerden bitirdiği nimetleri örnek vermesi[497] yeşil rengin ayrı bir öneme sahip olmasını ve cennetle ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Örneğin bir ayette şu şekildedir. *"İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir. O ne güzel karşılıktır! Cennet de ne güzel bir yaslanacak yerdir!"*[498] burada cennet ehline Allah'ın vereceği mükâfattan bahsetmektedir. Yeşil ipek elbise giyinmeyi temsil ederken altın bilezik de ziyneti süslenmeyi temsil etmektedir. Ayette bahsedile Adn cennetleri cennetlerin ortası göbeğidir diğer cennetler onun etrafındadır. Kimilerine göre yeşil de renklerin en güzeli en tazesi ve Allah tarafından en çok sevilendir.[499]

Cennet ehlinin faydalancağı nimetlerden bahseden bir ayette *"Yeşil, harikulâde güzel yastıklara dayanmışlardır."*[500] ifadesi bulunmaktadır. Ayetin içerisinde yer alan "refref" kelmesi yaygı, yaslanılacak yer, üzerine oturulan yeşil bir sergi veya elbise olarak yorumlanmaktadır.[501] Refref, Mirâç hadisesinde de Hz. Peygamber'in üzerine bindiği bineklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.[502] Nitekim Abdullah b. Mesud'un (ö. 32/652) rivayet ettiğine göre: "Hz. Peygamber (s.a.v.) yeşil bir refref götmüştü, ufku kapatmıştı." demektedir.[503] Refrefin yer aldığı ayet ve hadise bakıldığında yeşil kelimesinin de yer aldığı görülmektedir. Yeşil refrefin cennette müminlere nimet olarak sunulmasının ve Hz. Peygamber'in miraç mucizesinde yer almasının yeşil renginin önemini arttırdığı düşünülebilir.

Yeşil rengin cennet elbisesiyle ilişkilendirildiği gibi *"O gün suçluların zincirlere vurulmuş olduklarını göreceksin. Onların giysileri katrandır"*[504] ayetinde, katran cehennem ehlinin elbisesi ile ilişkilendirilmiştir. Böylece siyah ve kokusu pis

---

[495] el-Kehf 16/31; el-İnsan 76/21.
[496] er-Rahman 55/76.
[497] el-En'am 6/99.
[498] el-Kehf 16/31.
[499] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/396-397; Bursevî, *Rûḥu'l-beyân fî tefsîri'l-Ḳur'ân*, 10/212.
[500] er-Rahman 55/76.
[501] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitabu'l-'Ayn*, 8/255; Zebîdî, *Tacul ârus*, 23/360.
[502] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 17/190-191.
[503] Buhâri, "Tefsir", 53.
[504] İbrâhîm 14/49-50.

olan katranın cehennemliklerin derisine sürülerek bir gömlek gibi elbiseyi andıracağı söylenmiştir.[505] Katranın sadece siyah renginden dolayı cehennem ehlinin elbisesine benzetildiği kanaatine kapılmak yanlış olur. Fakat bahseidlen ayetlerdeki cennet ve cehennem ehlinin elbiseleri renkler üzerinden karşılaştırıldığında yeşil elbisenin daha değerli hale geldiği söylenebilir.

Hadislere bakıldığı zaman yeşil renk ile ilgili olarak Ebû Rimse'den (ö. 46/669) rivâyete göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı (s.a.v.) üzerinde iki yeşil elbiseden oluşan giyimiyle gördüm."[506] Daha önce Yemen'den gelen hullelerin yeşil renkte de olduğu bahsi geçmişti. Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen (ö. 74/693-694) rivâyete göre, mü'min'in yapıp ettiklerinin karşılığını cennette alacağından bahseden hadisin devamında yine bir mü'min, elbiseye ihtiyacı olan başka bir mü'mini giydirirse Allah da ona cennetin yemyeşil elbiselerinden giydireceğini.[507] buyurulmaktadır.

Yemen elbiselerinden olan hiberenin de zaman zaman yeşil elbise olarak tanımlandığı olmuştur. Hibere o dönemin en değerli elbisesidir. Pamuktan yapılmıştır. Kimilerine göre cennet elbisesi yeşil olduğu için yeşil rengi daha faziletlidir. Fakat rivâyetlerde giysilerin rengi belirtilmediği zaman müphemlik oluşmaktadır. Rivâyetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in (s.a.v.) giyiminde kırmızı renge yer verdiği görülmektedir. Fazla süs olmadığından ve kire daha dayanıklı olduğundan daha çok sevilirdi[508]. Kurtubî'ye göre "hibere" denilmesinin sebebi süsleme güzelleştirme anlamına gelen "tahbir" kelimesinden gelmesidir. Kimilerine göre Hz. Peygamber'e en sevimli gelen renk oydu. En sevimli olmasın nedeni daha fazla kir kaldıdığı için olabilir.[509] Bu da rengin estetik bir özelliğinin bulunmasının yanında işlevselliğini de göstermektedir.

Yeşil elbiseler bâbında[510], Resûlullah'a (s.a.v.) gelen, kocası hakkında şikâyette bulunan kadını tarif ederken Âişe'nin "Kadının üzerinde yeşil bir başörtüsü

[505] Ayette katranın yer alması ve özellikleri ile ilgili detaylı açıklamalar bulunmaktadır. Bk. Razî, *Mefâtîhu'l-Ğayb,* 19/113-114.
[506] Tirmizî, "Edeb", 49; Ebû Dâvûd, "Libâs", 17; Nesâî, "Salat-ül Iyd", 27.
[507] Ebû Dâvûd, "Zekat", 32; Tirmizî, "es-Sıfâtü'l-cennet", 18.
[508] Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derārî,* 14/420.
[509] Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân,* 14/12.
[510] Buhâri, "Libâs", 23.

vardı" ifadesi yer almaktadır. [511] Hadiste yer alan yeşil elbise herhangi bir hüküm ihtiva etmediğinden geniş olarak incelenmemiştir. Buhâri, (ö. 256/870) yeşil rengin cennet ehlinin elbisesi olmasının bu rengin değeri ve onuru için yeterli olduğunu bildirmektedir.[512]

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamalarından ve verilen hadislerden hareketle, giydiği giysilerde herhangi bir renk üzerinde ısrar etmediği, farklı renklerde elbiseler giydiği görülmektedir. Nasları gözetmek suretiyle, içinde yaşadığı toplumun adet ve geleneklerine uygun olan tavsiyelerinin dışında, renk tercihini kişiye bırakmıştır.[513] Nitekim bu konuda Soner Gündüzöz'ün tespiti önemlidir: "Hz. Peygamber bir moda yaratmanın peşinde olmaktan çok, renklerde var olduğu kabul edilen bir sihirli gücü yeni dinin kodifikasyonunda birer şifreye dönüştürmek istemiştir".[514]

2.6. Siyah Renk

Rivâyetlere bakıldığında elbise ve başlık olmak üzere siyahın iki türlü kullanımına rastlamaktayız. Siyah elbise karşımıza hamisa denen bir aba olarak çıkmaktadır. Elbise ve başlık hamisa ve sarık kullanılmasındna bahset

İnsanoğlu yaşadığı iklimlere uygun giyiniş şekilleri üretmek zorunda kalmıştır. Soğuk bölgelerde başın korunabilmesi için kalpak adı verilen giysi üretilirken sıcak bölgelerde de başı güneşten korumak için baş giysileri yapılmıştır.[515] İbn Abbâs: "Resûlullah (s.a.v.) başı üzerine siyah bir kumaş parçası çatıp dolamış olduğu hâlde dışarı çıktı."[516] demiştir. Câbir b. Abdullah (r.a), Resullullah'ın (s.a.v.) Mekke'nin fethi günü Mekke'ye siyah bir sarıkla girdiğini rivâyet etmektedir.[517] Rivâyetin benzerinde Amr b. Umeyye, "Şu anda sanki Resullullah'ı (s.a.v.) minberin üzerinde siyah sarıklı vaziyette görüyorum" demektedir. [518] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) baş giysisi olarak siyah rengi tercih ettiği

[511] Buhâri, "Libâs", 23.
[512] İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi'ṣ-ṣahîḥ*, 9/102.
[513] Yüzgeç, *İslam Hukukunda Kılık Kiyafet Ahkâmı*, 2017, 59.
[514] Gündüzöz, "Kur'an'da Renklerin Büyülü Gücü -Semiotik Bir İnceleme-", 76.
[515] Güngör, "Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kıyafetler", 63.
[516] Buhâri, "Libâs", 16.
[517] Ebû Dâvûd, "Libâs", 24; Tirmizî, "Libâs", 11; Nesâî, "Ziynet", 109.
[518] Buhâri, "Libâs", 16.

görülmektedir. Ayrıca Hz. Âişe'den nakledilen "Resûllullah (s.a.v.) bir sabah evden çıktı, üzerinde siyah bir elbise vardı"[519] rivâyetinden de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) siyah elbise tercih ettiğini öğrenmekteyiz.

Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) nakışlı bir hamîsa içinde namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu: "Bu abanın nakışları beni meşgul etti. Bunu Ebû Cehm'e (ö. 70/690) götürün ve bana onun enbicânîyesini getirin."[520] Hadiste iki tür elbise çeşidinin ismi geçmektedir Bunlar hamîsa ve enbicânîyedir. Hamîsa (خَمِيصَةٌ) nakışlı, çizgili veya damgalı olup siyah renkli keten veya yün kumaştan oluşan bir çeşit elbisedir. Dört köşeli, Yemen'e ait işaretler bulunan, siyah bir aba olarak da tanımlanmaktadır. Bu sebeple hamîsa veya siyah aba şeklinde tercüme edilmektedir. Elbisenin hamîsa sayılabilmesi için üzerinde işaret bulunması gerekir ki bu işaretler sarı, kırmızı ve yeşilden oluşmaktadır.[521] Enbicânîye (أَنْبِجانيّة) ise hamîsanın nakış, işaret, bulunmayan düz ve kalın yünden oluşan haline denilir.[522]

Hamîsa, Arap toplumunda soylu kimselerin tercih ettiği bir elbise çeşididir. Hadiste bahsi geçen hamîsa, Ebû Cehm (ö. 70/690) tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hediye edilmiştir. Hz. Peygamber, nakışlı olan abanın Ebû Cehm'e geri götürülüp yine ondan daha sade olan elbisenin getirilmesini istemiştir. Böylelikle Ebû Cehm'in hediyesine sevindiğini göstermek ve onun kalbini kırmamak maksadıyla bu fiili gerçekleştirdiği düşünülmektedir.[523] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu davranışının bir başka sebebi ise nakışsız olan elbiseyi tercih ederek sadeliğin daha çok hoşuna gittiğini bildirme gayesi olabilir. Bu bağlamda hamîsa ile ilgili Buhâri *Libâs*'ta yer alan rivâyetin devamında Resûlullah (s.a.v.) "Ben namazda iken onun damgasına bakıyordum, onun beni fitneye düşürmesinden korkarım"[524] buyurmuştur. Bu husus, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ibadet sırasında elbise üzerindeki nakışların

[519] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 27; Ebû Dâvûd, "Libâs", 17; Tirmizî, "Edeb", 49.
[520] Buhâri, "Ezân", 92; Müslim, "Mesâcid", 15; İbn Mâce, "Libâs", 1; Nesâî, "Kıble", 20; Ebû Dâvûd, "Libâs", 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 40/105.
[521] Ḫalîl b. Aḥmed, *Kitâbü'l-ʿAyn*, "hms", 4/191; Rivayetlerdeki işareti bulunan ince keten veya yün elbise anlamında da kullanılmaktadır. Siyah ve yünlü kumaştan oluşmadıkça hamîsa denilmeyeceği söylenmektedir. Bk. İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "hms"4/191; çoğulu olan hamâîsin kırmızı kadifeden oluştuğuna dair farklı görüşler de bulunmaktadır. Bk. Zebîdî, *Tacul ârus*, "hms", 17/566.
[522] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, "enbcn", 13/28.
[523] Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 6/258; Kastallânî, *İrşâdüs-Sârî*, 2/81-82; Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derârî*, 4/36; Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtubî, *el-İstizkâr*, thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Al Muavvız (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421), 1/530.
[524] Buhâri, "Salât", 13.

dikkatini dağıttığını ve bu nedenle bu tür kıyafetleri kullanmaktan hoşlanmadığını belirttiği düşünülmektedir.

Nakışlı elbisenin ibadet esnasında huşunun tamamını değil de bir kısmını meşgul etmesi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beşer olması sebebiyle olup nübüvveti gereği onu yanıltmamıştır. Rivâyette geçen, "korkarım ki beni alıkoyabilir", "neredeyse meşgul edecekti" gibi ifadeler bunun göstergesidir. Elbisenin değiştirilmesinin ise tedbir amacıyla olduğu söylenmektedir. Çünkü namazda bir şeye bakmak, rükûda ve secdede herhangi bir eksiklik yaratmıyorsa kişinin namazının sahih olduğuna dair görüşler mevcuttur. Dolayısıyla kişiyi ibadette huşudan alıkoyan şeyler namazını bozmasa da mekruh olarak değerlendirilmektedir.[525] Bu nedenle rivâyetin, namaz sırasında kişinin kalbini hazır bulundurmasına, kalbi meşgul edebilecek şeylerden kaçınmasına ve dikkatinin dağılmasından korkulan şeyleri ortadan kaldırmaya teşvik ettiği görülmektedir.[526]

Hamîsanın siyah renkte olması üzerindeki işaretlerin belirginleşmesine katkı sağlamaktadır. Koyu renk zemin üzerindeki nakışlar daha dikkat çekici hale gelmektedir. Günümüz şartları ve toplumsal normlar göz önüne alındığında ise elbise detayları olarak takı, rozet, metal aksesuarlar veya elbisenin üzerinde bulunan sembolik desenler ve yazılar gibi dikkat çekici renklendirilmiş giysiler, ibadet sırasında insanların dikkatini dağıtabilir. Bu durum, namaz kılmaya engel olmasa da ibadet esnasındaki huşu açısından değerlendirildiğinde, sade giysilerin tercih edilmesinin daha uygun olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde hamîsa türü elbisenin kullanıldığına dair bir başka örnek de şu şekildedir. Ümmü Halid bnt. Halid b. Sâid el-As'dan rivâyet edildiğine göre; "Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'a birçok elbiseler getirmişti ve aralarında küçük siyah bir hamîsa vardı. Hz. Peygamber: 'Bu abaya en müstehak kimi görüyorsunuz?' diye sordu. Topluluk cevap vermedi. Bunun üzerine; 'Bana Ümmü Halid'i getiriniz' buyurdu. Ümmü Halid getirildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) eliyle abayı ona giydirdi ve 'Sen bunu sağlıkla eskit ve yenisini al' diye dûa etti. Hamisa denilen bu yün kumaşın üzerinde yeşil ve sarı işaretler vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Yâ Ümmü Hâlid! Bu (hamisa) senehtir!' buyurdu. *seneh* Habeş dilinde güzel

[525] İbn Battâl, *Şerḥu'l-Câmiʿi'ṣ-ṣahîḥ*, 2/36; Aynî, *Umdetü'l-kâri*, 6/259.
[526] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 5/44-45.

anlamına gelmektedir."[527] Bu rivâyet, günlük hayatta siyah elbisenin varlığını yansıtmanın yanı sıra, yeni bir elbise alındığında veya giyildiğinde Hz. Peygamber'in sünnetine uygun olarak dua etmenin önemini de göstermektedir.

2.7. Ziynette Renkler

Giyim gibi beden bakımı da yaratılıştan gelen ve karşılanması gereken ihtiyaçlardandır. İnsanın vücudunu temiz tutup kendine bakması hem sağlık açısından hem de dini açıdan önem arz etmektedir. Hz. Âişe'den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.): "Yaratılış gereği insanda bulunan on şey şunlardır: Bıyığın kısaltılması, tırnakların kesilmesi, sakalın bırakılması, dişlerin temizlenmesi, burnun su ile temizlenmesi, koltuk altı kıllarının temizlenmesi, etek traşının yapılması, ağza su vererek temizlenmesidir."[528] buyurmaktadır. Saç, sakal, bıyık bakımı ve bunların uzatılıp kısaltılması, boyanması gibi işler ziynet kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) saçların dağınık durmamasını istemiş aynı zamanda gün boyu ilgilenip tarayıp durmaktan da men etmiştir.[529]

Hadis kaynaklarının *Ziynet* ve *Libâs* kitaplarında koku sürünme, ziynet eşyaları takma, ipek, gümüş ve altın kullanımı, saça şekil verme ve peruk kullanma, dövme yapma gibi bedene yapılan müdaheleler, diş ve kaş inceltme gibi konular hakkında birçok rivâyet yer almaktadır. Ayrıca bu konular ahkâm kitaplarında detaylıca ele alınmıştır. Konumuzun kapsamı ve çalışmamızın amacı renk ihtiva eden bölümleri incelemektir. Bu sebeple saç sakal boyama bahsine yer verip Hz. Peygamber'in bu konudaki yaklaşımını anlamaya çalışacağız.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti, giyimdeki ölçüler kadar saçın ve sakalın temiz ve düzenli bir şekilde korunmasına dair de örnekler sunmuştur. Hadis kaynaklarına bakıldığında, bu konuyla ilgili özel bölümler veya başlıklar açıldığı; konunun geniş ve detaylı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda saç, sakal, giyim, süslenme ve ziynet gibi konuların incelikli bir şekilde hadis

[527] Buhâri ve Beyhaki'de bulunan rivayette "siyah hamisa" ifadesi yer alırken, Ebu Dâvûd ve Müsned'de hamîsa için "siyah" açıklaması bulunmamaktadır. Buhâri, "Libâs", 22; Ebû Dâvûd, "Libâs", 22; Beyhakî, *el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân,* 8/312; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* ts., 6/364.
[528] Ebû Dâvûd, "Taharet",29; Tirmizî, "Edeb", 14; Nesâî, "Ziynet", 1.
[529] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 1; Nesâî, "Ziynet", 6,7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, (No 16398).

literatüründe yer bulduğunu söyleyebiliriz. Rivâyetlerde, saç ve sakal boyanmasına dair çeşitli anlatımlar bulunmaktadır. Bu rivâyetler arasında farklı görüşler bulunsa da genel bir çerçevede Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu konuya dair yaklaşımını, anlamaya çalışacağız.

2.7.1. Saç ve Sakalın Sarıya Boyanması

Saç ve sakalın boyanması za'feran, muasfer, vers, kına, kına ve ketemin karıştırılması gibi yöntemlerle yapılmaktaydı. Hz. Peygamber'in, sahâbenin ve selefin saçını sakalını sarı renge boyayıp boyamadığı merak edilen konulardandır. İbn Abbas'tan rivâyetle, "Resûlullah'ın (s.a.v.) yanından kına ile boyanmış bir adam geçti ve. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Bu ne güzeldir' dedi. Sonra kına ve ketem ile boyanmış bir adam geçti. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Bu ondan daha güzeldir' dedi. Daha sonra sarıya boyanmış başka biri geçti. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Bu hepsinden güzeldir' buyurdu."[530] Bu rivâyete bakıldığında sarı boyamanın hepsinden daha iyi olduğu anlaşılmaktadır.

Bir başka rivâyette ise Ubeyd b. Cureyc, Abdullah b. Ömer'e, "Arkadaşlarından hiçbirinin yapmadığı dört şeyi seni yapıyor olarak görüyorum" dedikten sonra bu durumlardan birinin sarı boya kullanmak olduğunu söylemektedir. Bu eleştiri üzerine İbn Ömer: "Rasûlullah'ın (s.a.v.) sarı boya ile boyadığını gördüm, ben de onun için o boya ile boyamayı severim."[531] şeklinde açıklama getirmektedir. Buradaki hadis metninde sarı ile boyama ifadesi "صفرة" şeklinde geçmektedir. Boya maddesi ve boyanan şey belli değildir.

Zeyf b. Eslem'den (ö. 106/754) rivâyete gelen göre," İbn Ömer'i sakallarını sarı renge boyarken görmüş ve sakalını neden bu renge boyadığını sorduğunda O da: 'Resûlullah'ın sakalını bununla boyadığını gördüm boyanın bu rengini severdi. Hatta elbise ve sarığını bile bu renge boyardı.' demiştir."[532] Bu rivâyetin farklı kaynaklarında detaylar verilmektedir. Örneğin Ebu Dâvûd'daki (ö. 275/889) rivâyete göre, "İbn Ömer (ö. 73/693) sakalını sarı ile boyardı, hatta öyle ki elbisesine bile sarılık bulaşırdı. Kendisine niçin sarıya boyadığı sorulduğunda, 'Resûlullah'ın

[530] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 18; İbn Mâce, "Libâs", 34.
[531] Buhâri, "Libâs", 37; Buhâri, "Vudû", 30; Müslim, "Hac", 5; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, 1425, 1/422; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, ts., 2/110.
[532] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 19; İbn Mâce, "Libâs", 34; Nesâî, "Ziynet", 17.

(s.a.v.) böyle boyandığını gördüm ve ona bundan daha sevimli bir şey yoktu. Elbisesini hatta sarığı dâhil hepsini sarıya boyardı.'şeklinde cevap vermiştir."[533] Hadisin lafzında sarı ile boyama "الْمَصْبُوغِ بِالصُّفْرَةِ" ifadesiyle geçmektedir. Boyama için kullanılan malzemenin ne olduğu net belirtilmemiştir. Fakat Nesâi'nin Sünen'inde, Zeyd b. Eslem'den (ö. 136/754) gelen rivâyette: "İbn Ömer'i sakallarını sarı renge boyarken gördüm ve dedim ki 'Ey Ebu Abdurrahman sakalını sarı renge mi boyarsın?' O da 'Resûlullah'ın (s.a.v.) sakalını sarıya boyarken gördüm boyanın bu rengini severdi. Hatta elbise ve sarığını bile bu renge boyardı'. dedi." şeklinde geçmektedir. [534] Ayrıca bu rivâyetin Nesaî'nin es-Sünen'inde "kına sarı renklidir" [535] bâbı altında yer alması kastedilen sarılığın kına ile oluştuğunu akla getirmektedir.

Hadis metnine bakıldığında Resûlullah'ın (s.a.v.) sakalını, elbisesini, sarığını sarıya boyadığı ve İbn Ömer'in bunu "haluk" (خلوق) ile gerçekleştirdiği bilgisi yer almaktadır.[536] Halûk, çoğunluğu za'ferândan oluşan kokunun bir çeşididir.[537] Bu maddenin kokulu olması parfüm niyetiyle kullanılabileceğini göstermektedir. İçeriğinde yer alan za'ferândan dolayı renk vermesi muhtemeldir. Koku ve renk verme özelliği olan "vers" bitkisi de farklı bir rivâyette sakal boyama malzemesi olarak geçmektedir.[538]

Resullah'ın sarı boya ile boyanmasından bahseden benzer bir rivâyet ise; Abdullah b. Ömer "Rasûlullah (s.a.v.) sakalını vers ve za'ferânla boyardı."[539] şeklindedir. Rivâyetin senedinde yer alan Nafi (ö. 117/735) İbn Ömer'in de bu şekilde yaptığını söylemektedir. Ayrıca İbn Ömer hadisle amel ederek za'ferânla boyanmış elbise giydiğini haber vermektedir. Ebu Dâvûd bu hadisi tahriç etmiş ve Ümmü Seleme'den (ö. 62/681) de rivâyet etmiştir.[540] Zürkânî (ö. 1122/1710) *Sahih*'te geçen, Enes'ten rivâyet edilen, Rasûlullah'ın (s.a.v.) erkeklerin za'ferân

[533] Hadisin isnadının "sahîh" olduğu bilgisi yer almaktadır. Ebû Dâvûd, "Libâs", 18; Nesâî, "Ziynet", 17.
[534] Nesâî, "Ziynet", 17.
[535] Nesâî, "Ziynet", 17.
[536] Nesâî, "Ziynet", 17.
[537] Râzî, *Muhtarü's-Sıhah*, "Halûk", 1/95; el-Yesûî, *el-Müncid*, "Halûk",1/94.
[538] İbn Mâce, "Libâs", 34.
[539] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 19.
[540] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkī b. Yûsuf ez-Zürkānî, *Şerḥu'l-Muvaṭṭa'* (Beyrut: Daru'l-Kütübi' el-İlmiyye, 1411), 4/339.

sürmesini yasakladığına[541] dair hadisi ile yukarıdaki hadisin çelişmediğini söylemektedir. Hadiste geçen yasağın sebebinin renginden veya kokusundan dolayı olup olmadığı belli değildir. Çünkü yasak olması mekruhluğu ile alakalıdır, yapılması da bu durumun cevazını açıklar. Veyahut yasağın sebebi bedene sürmeyle alakalı olabilir. Bu durum sarı veya za'ferân boyalı elbise giymenin yasak olduğu anlamına gelmez. Nitekim yer verilen hadislere bakıldığında za'ferânlı elbisenin yasak olması hac veya umre için ihrama giren kişilere yöneliktir. Çünkü za'ferânın kokusu vardır ve ihramlı kişi koku süremez. [542]

2.7.2. Saç ve Sakaldaki Beyaz Kılların Boyanması

Saç, sakal, bıyık bakımı uzatılıp kısaltılması boyanması gibi işler ziynet kapsamında değerlendirilmektedir. Peygamberimiz saçların dağınık durmamasını istemiş aynı zamanda gün boyu ilgilenip tarayıp durmaktan da men etmiştir.[543]

Beyaz saçlar genetik bir değişiklik yoksa yaşın artmasıyla insanda beliren özelliklerdendir. Beyaz saçların boyanıp boyanmaması konusunda âlimler ihtilafa düşmüştür. Çünkü beyazlayan saçların boyanmasında insanları yanıltma durumu olduğundan bu konuda hassas davranılmıştır.

Ağaran saç ve sakal, kişinin yaşı ve dolayısıyla yaşam deneyimi ile doğru orantılı kabul edilmektedir. Ayrıca toplumda saygınlık görmek için en somut göstergelerden biri olarak görülen ağaran saçlar bazı insanlar için gurur kaynağı olmaktadır. Bunun bir benzerini rivâyetlerde de görmek mümkündür. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Beyaz kılları yolmayınız; İslâmda saçı sakalı ağarmış hiç bir Müslüman yok ki o kıl, kıyamet gününde onun için bir nur olmasın veya o kıl sebebiyle Ona bir hasene yazmış ve ondan bir günah silmiş olmasın""dedi.[544] Buna benzer başka rivâyetler de mevcuttur. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Kim İslâmda Allah rızası için saçını ağartırsa kıyamet günü ona nur olur."[545] buyurmaktadır. Buna benzer başka

[541] Buhâri, "Libâs", 33.
[542] Zürkānî, *Şerḥu'l-Muvaṭṭa'*, 4/339.
[543] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 1; Nesâî, "Ziynet", 6,7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, (No 16398).
[544] Ebû Dâvûd, Tereccül", 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 11/253; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/508.
[545] Nesâî, "Cihad", 26; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/272; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, 11/253.

rivâyetler mevcuttur. Genel manaya bakıldığında ağaran beyaz saçlar, İslâm yolunda verilen ömrü ifade edip kişiye ölümü hatırlatmaktadır.

Ağaran saçlarla ilgili burada beyaz saçı yerinde bırakma ve kaldırmamaya yönelik teşvik bulunmaktadır. Allah'ın onu Müslüman için kıyamet günü bir nur haline getireceği söyleniyorsa eğer neden kına veya boya ile örtülmesi meşru kabul edilmektedir. Bu düşünceye verilen cevaplardan biri dini bir fayda sağlamak niyetiyle düşmanı korkutmak ve güçlü görünmek içindir. Ayrıca bu konuda İbn Arabî: "Beyaz kılları koparmak veya yolmak yasaktır. Onun rengini değiştirmek yasaklanmamıştır." Bu sebeple hadisin sahih olduğunu bildirmektedir. Ayrıca beyaz kıl koparmanın yasak olmasının sebebinin yaratılışı bozmaya hilkati değiştirmeye yönelik olduğunu söylemektedir. fakat boyamak öyle değildir.[546] Nitekim Müslim' *Sahih*'te el –Katade haber vermektedir. "Biz saç ve sakallardaki beyaz kılları yolmayı mekruh görürdük"[547]. Dolayısıyla ağaran saçın, koparılması uygun görülmezken, çeşitli sebeplerle boyanması noktasında izin verilmiştir. Çünkü koparmak saçı yok ederken boyamak sadece üstünü kapatmaktır.

2.7.3. Saç ve Sakalın Kına ile Boyanması

Ebu Rimse'den rivâyetle, "Babamla Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına gitmiştik, sakalına kına yakmıştı veyahut sakalını sarımtrak boyalı olarak gördüm" bilgisini vermektedir.[548]

Muhammed b. Sîrîn (ö. 110/729) Enes'e: "Resûlullah (s.a.v.) saçını boyadı mı?" diye sorunca Enes, "Peygamber'in (s.a.v.) bir kaç beyaz saçından başkası yoktu" dedi.[549] Yine Enes'ten rivâyetle, Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiğinde başında ve sakalında hemen hemen on az beyaz kıl bulunduğu bilgisi ulaşmaktadır.[550]

---

[546] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/171.
[547] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 24.
[548] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 18; Nesâî, "Ziynet", 16.
[549] Buhâri, "Libâs", 66.
[550] Buhâri, "Libâs", 68; Müslim, "Fezâil", 31; Tirmizî, "Menâkıb", 4; İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa'*, 1425, 5/1347.

Ümmü Seleme'nin yanında Resûlullah'a (s.a.v.) ait saç tellerinin bulunduğu ve kızıl renge benzediği geçmektedir. [551]Osman b. Mevhib bu konuda şöyle demiştir: "Ümmü Seleme Resûlullah'ın (s.a.v.) kıllarından kına ve ketem ile boyanmış bir kılı çıkarıp bana gösterdi."[552] Hz. Peygamber saçının siyahlığının kızıl gibi görünmesinin nedeni koku kullanmaktan dolayı olabilir, zira çok koku kullanmak saçların siyahlığını değiştirebilmektedir.[553] Daha önce bahsi geçtiği üzere za'feranın karıştırılmasıyla elde edilen halûk, abir gibi bitkiler bu koku ve boyama amacıyla kullanılmaktadır. Daha çok parfüm niyetiyle kullanılan bu karışımların içerisinde yer alan za'feran gibi bitkilerin olduğu düşünüldüğünde kızıl renk vermesi muhtemeldir. Bu Yüzden Hz. Peygamber'in saçını kızıl renge boyanmasının aslında kokudan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Hz. Aişe'den gelen bir rivayette: "Hz. Peygamber kına kokusunu sevmezdi." buyurmaktadır. [554]

Ebû Hureyre'den (ö. 58/678.) rivâyetle Resûlullah (s.a.v.): "Yahudiler ve Hıristiyanlar sakallarının beyazlığını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz"[555] buyurmaktadır. Başka bir rivâyette ise benzememek için boyamak gerektiği ve bu boyamanın hangi madde ile yapılabileceğinin örneğini vermektedir. Zübeyr (r.a)'den rivâyete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ağaran saçlarınızı kına ile boyayarak değiştiriniz ve böylelikle Yahudilere benzemeyiniz."[556] buyurmaktadır. Hadise göre boyamanın caiz olmasının sebebi Hristiyan ve Yahudilere muhalefette bulunmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ehl-i Kitâba muhalefet eder ve bunu emrederdi. Bu sünnet selef tarafından çokça kullanılmıştır. Dolayısıyla rivâyetlerde "boyardı", "boyamazdı" şeklinde ifadeler yer almaktadır.[557]

Boyama maksadıyla kına tek başına kullanılabileceği gibi karışım elde ederek de kullanılmaktadır. Nitekim Ebu Zerr'den rivâyet edildiğine göre: "Hz. Peygamber (s.a.v.): 'Saç ve sakalın beyazlığını boyamak için kullandığınız en güzel şey kına ve

[551] Buhâri, "Libâs", 66; Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ,* 7/506.
[552] İbn Mâce, Libâs", 32; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 44/161; Beyhakî, *Şu'ab'ul-Îmân,* 8/192.
[553] Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009), "*Libâs",* 66.
[554] İbn Mâce, "Tereccül", 4; Nesâî, "Ziynet", 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, (No 25057).
[555] Buhâri, "Libâs", 67; Müslim, "Libâs ve Ziynet", 25; Ebû Dâvûd, "Tereccül", 17; Nesâî, "Ziynet", 64; İbn Mâce, "Libâs", 32; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* ts., 7/107.
[556] Nesâî, "Ziynet", 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1420, 1/1341.
[557] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/163.

ketemdir.' buyurmaktadır."[558] Ketem Yemen'de yetişen bir bitkidir. Tek başına kullanıldığında siyah renk elde edilir ve parlak bir renge sahiptir. Kına ise kırmızı renktir. İkisinin karışımıyla kırmızı siyah arası bir renk meydana gelmektedir. Bu oluşan renk ketemin yapısı itibariyle daha parlak hale dönüşmektedir.[559] Hadis saç sakal boyamada en güzel boyanın ikisinin karışımıyla elde edilen renk olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca rivâyette kına ve ketemin ayrı ayrı kullanılmasının da kastedilmesi muhtemeldir. Hadiste geçen "en güzel şey" ifadesi saç ve sakal boyamada başka boyaların da kullanıldığını fakat kına ve ketemin en iyisinin olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Çünkü diğer boyalar arasından ikisini tercih etme durumu vardır. Bu bağlamda önce kına sonra ketemin gelmesi kınanın keteme göre daha faziletli olabilme ihtimalini veya ikisinin birden fazileti olduğunu göstermektedir.[560]

Kadınların kına yakması ile ilgili bahiste Hz. Âişe'den bir rivâyete göre: "Bir kadın Resûlullah'a (s.a.v.) mektup uzattı, Resûlullah (s.a.v.) mektubu almayınca kadın sebebini sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Kadın eli mi erkek eli mi bilemedim, kadın eli olsaydı kına izi bulunurdu'[561] demiştir." Dönemin örfüne göre kadınların ellerine kına sürdüğü ve bunun kadınla erkek arasındaki farkı gösteren durumlardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınlara kına sürmenin caiz olduğu ve tercihe bıraktığı bilinmektedir. Nitekim Hz. Âişe'ye kınanın hükmü sorulduğunda: "Caizdir fakat ben hoşlanmıyorum. Resûlullah (s.a.v.) kına kokusundan hoşlanmaz"[562] cevabını vermiştir. Ayrıca Cahiliye döneminde kadınlar el ve ayaklarına dövme yapılmış gibi kınayı desen vererek de kullanmaktaydılar. Hz. Peygamber devrinde ise el, ayak gibi herkesin gördüğü uzuvlar üzerinde desenli boya yapma uygulamasını terk etmişlerdir.[563]

---

[558] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 18; Nesâî, "Ziynet", 16; İbn Mâce, "Libâs", 32; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 11/258.
[559] Dîneveri, *Kitâbü'n-nebât*, 170.
[560] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/173.
[561] İbn Mâce, "Tereccül," 4; Nesâî, "Ziynet", 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, (No 24578).
[562] İbn Mâce, "Tereccül", 4; Nesâî, "Ziynet", 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1420, (No 25057).
[563] Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 39,52.

2.7.4. Saç ve Sakalın Siyaha Boyanması

Saç ve sakalı boyamada siyah rengin kullanımı sakıncalı olarak görülmüştür. Câbir'den (r.a) rivâyet edildiğine göre, Mekke'nin fethedildiği gün Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe'yi (ö. 14/635) getirdiler, saçı ve sakalı bembeyaz olmuştu. Sağame bitkisi gibi görünüyordu. Bunu görünce Resûlullah (s.a.v.): "Bu saç ve sakallarınızı bir şeylerle boyayın fakat siyah renk ile boyamayın."[564] buyurmuştur. Ebû Kuhafe, Hz. Ebû Bekir'in babasıdır ve Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştur. Onun saçı ve sakalındaki beyazlık seğame bitkisine benzetilmiştir. Seğame, çiçeği ve meyvesi beyaz olan bir bitkidir. Ayrıca kar gibi bembeyaz bir ağaç olduğunu söyleyenler de olmuştur. Rivâyet değerlendirildiği zaman boyama işleminin sadece sakala mahsus olmadığı saçı da kapsadığı görülmektedir [565]

Yine siyaha boyamakla ilgili İbn Abbas'tan gelen rivâyete göre: "Resûlullah (s.a.v.): Son zamanlarda güvercinlerin gerdanları gibi sakallarını siyaha boyayanlar çıkacaktır, onlar cennet kokusunu alamayacaklardır."[566] buyurmaktadır. Saçını ve sakalını siyah renge boyayanların cennetin kokusunu dahi alamayacağını[567] bildiren rivâyetlerde siyah rengin olumsuz çağrışımından ziyade Müslümanları başkalarını kandırmak veya insanlardan gerçeği gizlemeye yönelik davranışlardan sakındırmak maksadıyladır. Çünkü saç ağarması genelde yaşlılığın habercisi olmaktadır. Kişinin saç veya sakalını boyayarak olduğu hali gizleme veya görüntüsünü değiştirerek insanları aldatma gibi durumlardan söz konusu olabilmektedir. Âlimlerden bir kısmının saç ve sakal siyaha boyamayı caiz kabul ederken, bazılarının normal zamanlarda mekruh sayması bu sebepledir.[568] Zira savaşta düşmana daha heybetli görünmek için saçı ve sakalı siyaha boyamak caizdir.

---

[564] Müslim, "Libâs ve Ziynet", 24; Ebû Dâvûd, "Tereccul", 17; İbn Mâce, "Libâs", 33; Nesâî, "Ziynet",15; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*; Bu rivayette yer alan sağame çiçeği yerine "beyaz pamuk gibi" ifadesi geçmektedir. Beyhakī, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/507.

[565] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/173.

[566] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 20; Nesâî, "Ziynet", 15; Sahih olmayan bir hadis olduğu açıklanmaktadır. Rivayetin isnadında geçen Abdülkerimb. Ebi'l-Muhârik (öl. 126) ve Ebu Ümeyye el-Muallim el-Basrî'nin güvenilir olmadığı ve hadislerinin terk edildiği söylenmektedir. Bk. Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî - Abdurrahman Muhammed Osman, *Kitâbu'l-Mevzûât* (Medine: Mektebetu's-Selefiyye, 1386), 3/54.

[567] Ebû Dâvûd, "Tereccül", 20; Nesâî, "Ziynet", 15.

[568] Akyüz, "Hz.Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", 382.

Cabir'in hadisi ve benzeri hadisler saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna bazılarına göre ise yasaklığına delalet eden kuvvetli deliller olduğu için bu konuda cevaz veren hadisler tercih edilmiştir. Bu sebeple âlimlerin çoğunluğu siyaha boyamanın mekruh olduğunu itibar etmişlerdir.[569]

Kâdî Îyâz'ın ifadelerine göre Sahâbe ve tabiinin selefi, saç boyamak ve boya maddesinin türü konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, saç boyamayı terk etmenin daha faziletli olduğunu iddia edip Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ağaran saçları değiştirmeyi yasakladığına dair hadisleri delil göstermişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in ağaran saçlarını değiştirmediği düşünülmektedir. Bu görüş, Ömer, Ali, Übeyy gibi bazı ashab tarafından da kabul edilmiştir. Diğer bir grup, saç boyamanın daha faziletli olduğunu savunmuştur. Sahâbe, tabiin ve sonraki nesillerden birçoğu saçlarını boyamışlardır. Saç boyamadan bahseden rivâyetleri delil olarak göstermişlerdir. İbn Ömer, Ebû Hureyre ve diğer bazı kişiler bu görüşü benimsemiştir. Bu konuda Hz. Ali'den rivâyetle bir grup saçlarını kına veya ketem adı verilen boya ile boyamış, bazıları za'feranla, bir grup da siyah boya ile boyamıştır. [570]

Taberânî saç ve sakalın boyanması hakkında şunları ifade etmiştir: "Hz. Peygamber'den ağaran saçların boyanması veya bundan kaçınılmasıyla ilgili rivâyet edilen hadislerin hepsi sahihtir ve aralarında çelişki yoktur. Saç boyama emri, Ebû Kuhafe gibi saçları fazla ağaranlar için geçerliyken, saçlarının yeni ağarmaya başladığı kişiler için nehiy vardır. Selefin saç boyama konusundaki ihtilafları kendi saç durumlarına göre değişir. Ancak bu konudaki emir ve nehiy, genel bir zorunluluk taşımaz. Bu nedenle, selef bu konuda birbirlerini tenkit etmiştir. Saç boyamanın yapılması veya yapılmaması hakkında nesh veya mansuh kavramlarını kullanmak uygun değildir." [571]

Kâdî Iyâz ve diğer bazı âlimler, bu meseleyi iki temel noktada özetlemişlerdir: Bir bölgede saç boyama yaygınsa ve bu toplumda gelenek-görenek halini almışsa, saçları boyamamak bu geleneğe karşı çıkmak olur. Dolayısıyla boyasız saç daah fazla dikkat çekeceğinden bu durum mekruh olur. Aynı şekilde,

[569] Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 11/173.
[570] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 14/79-81.
[571] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 14/79-81.

saçlarını boyamayan bir toplulukta saçları boyamak da mekruhiyet taşır. Saç boyama ise ağaran saçların temizliğine göre değişir. Kişinin ağaran saçları bakımlı ve boyalı saçlardan daha iyi görünüyorsa, saçlarını boyamaması daha iyidir. Ancak, eğer ağaran saçlar kötü veya rahatsız edici bir görünüm sergiliyorsa, saç boyamak daha iyi bir seçenektir.[572] Nevevi diyor ki: "Bizim mezhebimizde beyazlığı boyamak için sarı ve kırmızı renkler kadın için erkek için geçerlidir. Sahih olan ise siyaha boyamak haramdır Bazıları tenzihen mekruh kabul etmiş olsa da tercih edilen sahih görüş haram olduğudur. Bu sünnete daha uygun olandır. [573]

Hz. Peygamber'in saçını veya sakalını boyadığı net olarak tespit edilememiştir. Rivayetlere göre Hz. Peygamber'in saçında veya sakalında beyaz kıl oranının az olması bu durumun sebeplerinden biri olabilir. Ayrıca bu durum Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğallıktan yana olduğunun göstergesi olması da mümkündür. Bazı rivayetlerde saçının veya sakalının kızıl renk olduğu bilgisi yer alır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kullandığı kokuya bağlı olarak saç veya sakalının renk değiştirdiği düşünülmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) saç ve sakalın boyanması konusunda kesin bir yasak koymuş olsaydı renk verici kokulardan da sakınırdı. Böyle bir ihtimali göz ardı etmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca sahabeden bir kısmının saçını ve sakalını sarıya boyaması yasak olmadığının delilidir. Saç ve sakalı siyah renge boyama konusunda ihtilaflar bulunmaktadır. Kına ve ketemin karıştırılması tamamen siyahtan kaçınıldığının göstergesidir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde günümüzde boyama imkanları geniş olduğundan birçok seçenek bulunmaktadır. Bu sebeple doğallıktan sapmadan veya simsiyah gibi aşırıya kaçınılmadan boyama ölçüsünün belirlenmesi mümkün görünmektedir.

Hz. Peygamber'in giyim kuşam ifade eden hadislerine bakıldığında onun içinde yaşadığı toplumun adet ve geleneklerinin bir kısmını olduğu gibi devam ettirdiğini bir kısmını ıslah ettiğini, ayetlere ters düşenleri ise kaldırdığını görmekteyiz. Örneğin Hz. Peygamber'in çizgili veya düz elbise giymesi, sarık ve aba kullanması, saçını uzatması, sürme çekmesi toplumun adet ve göreneklerine göre ortaya koyduğu davranışlardır.[574] Fakat bazı uygulamaların Hz. Peygamber'in vefatından sonra gelenekselleşmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sebeb-

[572] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 14/79-81.
[573] Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc*, 14/79-81.
[574] Yüzgeç, *İslam Hukukunda Kılık Kiyafet Ahkâmı*, 2017, 27.

i vürûdu Hz. Peygamber'in hadisine dayandırılsa da mevcut durum sünnete aykırı olabilir. Bu duruma Hz. Âişe'den rivâyet edilen şu hadis iyi bir örnektir: Hz. Âişe şöyle demiştir: "Şayet Râsulullah (s.a.v.) kadınların kendisinden sonra ortaya koyduğu durumları görseydi, İsrailoğullarının hanımlarının menedildikleri gibi, o da onları mescitten menederdi." Rabî b. Habîb, bu rivâyeti verdikten sonra şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Bunun sebebi, kadınların mescide güzel koku kullanarak gelmeleri ve insanların bu koku sebebiyle namazda meşgul olmalarıdır."[575] Rebî b. Habîb'in (ö. 180/796) açıklamasından da anlaşılacağı üzere kadınların, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapılmayan koku sürünerek camiye gitme adetini başlattıklarını göstermektedir. Rebî'nin bu hadisi eserine alması da onun yaşadığı dönemde bu adetin uygulandığı ihtimalini güçlendirmektedir.[576]

[575] Mehmet Özdemir, *İbadiyye'nin Ana Hadis Kaynağı Rebi' b. Habîb'in Müsnedi* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2020), 259.
[576] Veli Tatar, *Tasnif Dönemi Hadis Edebiyatinin Oluşumunda Sosyo-Kültürel Etkenler (Nesâî'nin es-Sünen'i Örneği* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 68.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde yer alan renk, hayatın vazgeçilmez bir unsurudur. Hadis kaynaklarındaki *Libâs ve Ziynet* bölümlerinde geçen rivâyetlerden hareketle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında zaman zaman renklerin de gündemde olduğu görülmektedir. Müslüman toplumunun giyim tercihleri ve ahlaki davranışlarının şekillenmesinde Hz. Peygamber, (s.a.v.) bizlere rehberlik eden bir çerçeve oluşturmaktadır. Mü'minlerin elbise seçiminde öncelikle dikkate alması gereken hususlar nasların belirlediği ölçülerle birlikte temizlik ve düzen olmalıdır.

Hadislerde yer alan renklerin tercihine bakıldığında, ilgili renklerin sadece estetik görüntüsünün baz alınmadığı, renkler üzerinden tevazu, ahlak, vakar gibi mü'mine yakışan ahlaki değerlere göre de giyim renginin tavsiye edildiği söylenebilir.

Rivâyetlerde za'ferân veya muasfer ile ilgili hadisler incelendiğinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sarıyı, renginden dolayı nehyetmediğini, bu maddeleri ihramlı kimse için kokusu sebebiyle yasakladığını görmekteyiz. Birtakım muasfer giysilerin erkekler tarafından tercihinin uygun olmayıp kadınların ise giymesinde ise bir beis olmadığı sonucu ve Hz. Peygamber'in sarı rengine karşı vers ile boyanmış bir örtüyü kullanması görüşümüzü desteklemektedir.

Aspur, za'ferân, vers, gibi boya unsurlarının kalitesi, karıştırıldığı malzeme, boyama süresi gibi unsurlar ortaya çıkan rengi etkilemektedir. Sarı renk elde etmek için kullanılan aspur, vers gibi bitkilerden aynı zamanda kırmızı renk elde edilmesi bunu göstermektedir. Bu sebeple rengin şiddetini ve özelliğini ifade etmek için müfeddem, müderrec, müverred, muasfer gibi kavramlar kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in sarı renge karşı bir nehyi bulunmadığı fakat bazı tonlarından hoşlanmadığı veya sahabeye yakıştıramadığı zamanların bulunduğunu söylemek mümkündür.

Muasfer ile vers, koku bakımından birbirine benzese de renk belirginliği açısından farklıdır. İkisi de kumaşa benzer renkler vermektedir. Vers kaliteli olduğu zaman nar gibi kırmızı bir tonunun olduğu bilinir. Fakat rivayetlerde muasfer verse

göre daha çok nehiy sebebi gibi görünmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kırmızı takım elbise giydiğine dair hadis, kırmızı renkli giyim konusunda herhangi bir yasağın olmadığını göstermektedir. Bu durum kırmızı elbise giymenin hükmü hakkında ihtilafa sebep olmuştur. Âlimlerden bazıları, aşırı doygun olan kırmızıyı, dikkat çekiciliğinden dolayı mekruh görmüşlerdir. Sarı ve kırmızı renkte delil olarak gösterilen rivâyetleri incelediğimizde hem ruhsat hem kerahat söz konusu olabilmektedir. Hz. Peygamber'in giyimde kırmızıyı tercih etmesi, haram olmadığını göstermek için olabilir. İlim ehli ihtiyatlı davranmak suretiyle dikkat çekici parlak renklerden uzak durmaya çalışmış, bunu bir takva emaresi olarak görmüştür. Hz. Ömer'in Talha b. Ubeydullah'ı ihramlıyken yasak olmamasına rağmen toprak boyasıyla boyanmış elbise giydiği için uyarması, halkın yanlış anlayıp daha ileri bir boyuta gidebileceği ihtimalinden dolayı olabilir.

Beyaz elbise konusunda ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en çok ve açıkça beyazı tavsiye ettiği, onu da zorunlu kılmayıp tercihe bıraktığı tespit edilmiştir. Beyaz için de "elbiselerin en güzeli veya hayırlısı" ifadesi kullanılmıştır. Beyaz rengin, saflık, arınmışlık alamına geldiği, kiri belli ettiği için temiz olduğu, mütevaziliği simgelediği gibi kısımlar alimlerin yorumlarıdır. Eğer beyaz rengin tercihini bahsedilen özelliklere bağlarsak beyaza benzer nitelikte açık renkler de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Yeşil renk ile İslam dini ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bağdaştırıldığı bilinmektedir. Buna rağmen rivayetlerde yeşil renge beklenildiği kadar rastlanılmamıştır. Bu durumun temel nedenlerinden biri, yeşil rengin cennetle; yeşil elbisenin de cennet ehlinin libasıyla ilişkilendirilmesine dair ifadelerin ayetlerde açıkça bildirilmiş olmasıdır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) günlük hayatta aralarında yeşil rengi de bulunan bir elbise çeşidini giymesi etkilidir. Bu bağlamda yeşil rengin giyimde ve farklı alanlarda tercih edilme olasılığını arttırdığı söylenebilir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) belli bir renk üzerinde ısrarcı olmayıp, İslami nasslara aykırı olmadığı sürece, kendi döneminde kullanılan renkleri tercih ettiği görülmektedir. Siyah renk ise genelde olumsuz olarak bilinen sembolik anlamlarına rağmen Hz. Peygamber tarafından kullanılmıştır.

Renkli giyim konusunda sınırlama getirmek İslam dininin belli bir topluluğu değil tüm insanlığı kapsayan evrensel yaklaşımı göz önüne alındığında Allah'ın yaratmış olduğu çeşitliliği görmezden gelmekle benzerlik taşıdığı sonucuna varılabilir. Nitekim Allah'ın, yaratmasındaki çeşitliliğe ve insanların renginin farklı olmasına dikkat çekmesi bizler için renk nimetinden de faydalanmayı gerektirir.

Bir kısım ilim ehline göre tercih edilen kıyafetin renginin toplumda giyilerek örf halini alması durumunda bu rengin kullanımında bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat bu durum toplumda dikkatleri üzerine çekip bölgenin örf ve âdetine aykırı ise hoş karşılanmamaktadır. Rengin kullanımı ise sadece kıyafete özgü değildir. Bu bağlamda mahalli olma şartı saç ve sakal boyamayı da kapsar. Bazi alimler bu türden bir aykırılığı şöhret olarak vasıflandırmıştır. Kırmızının aşırısının şöhret özelliği sebebiyle insanı gösterişe, kibre sürükleyebileceği ihtimalinden dolayı da temkinli olmak gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum doymuş ve dikkat çekici diğer renkler için de geçerlidir. Rivayetlerde doygunluğu ve canlılığı ile gündeme gelen sarı ve kırmızı rengini günümüzde başka renkler üzerinde görmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renk konusundaki tavsiyeleri veya nehiy ifadeleri belli bir renge yönelik olmayıp rengin elde edildiği madde veya teşhir gibi özel durumlara yöneliktir. Hayatında ölçü denge ve sadeliği adet edinmiş Hz. Peygamber'in (s.a.v.) renk konusundaki sünneti de bu şekilde anlaşılabilir. Dolayısıyla renk tercihi noktasında dengeli bir yaklaşım benimsenmeli aşırıya kaçılmamasına ve kişiyi kibre götürmemesine dikkat edilmelidir. Beyaz renk söylediğimiz özellikleri barındırır. Fakat bir insanın beyaz renk konusunda aşırıya kaçması bu renk tavsiye edilmiş olsa bile Resûlullah'ın sünnetiyle uyum içerisinde olmayabilir. Bu konuda hangi rengin aşırı, parlak ya da toplumda dikkat çekici olduğunu belirlemek güçtür. Renkli kıyafetlerin tercih durumu bölgesel değişiklikler gösterdiğinden genel bir hüküm çıkarmak zordur. Taberi'nin ilgili bahis hakkındaki tespiti önemlidir. Mahalli unsurlara ve toplumun kullanımına göre renklerin tercih edilmesinin dengeyi sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in temizliğe süse ve güzel görünüme dikkat etmemizi istemesi renk konusunda kişiye yakışan renkleri tercih etmek şeklinde yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

Abalı, Nurullah. ***Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet***. İstanbul: İlke Yayıncılık, 1. Basım, 2009.

Abdürrezzak, Ebû Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm, el-Musannef. ***Musannef Abdürrezzâk***. 11 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İslâmî, 1403.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî. ***el-Müsned***. thk. Şuayb Arnaût. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî. ***el-Müsned.*** thk. Şuayb Arnaût. 6 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.

Akkın, Cezmi vd. **"Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojisine Etkileri"**. *Türk Oftalmoloji Dergisi* 33/4 (2004), 274-282.

Aktaş, Cihan. ***Kılık-Kıyafet ve İktida***r. İstanbul: İz Yayıncılık, 4. Basım, 2018.

Aktekin, Deniz vd. **"Renklerin Duygular Üzerine Etkisi"**. *Maltepe Tıp Dergisi* 3/1 (2011), 31-33.

Akyüz, Hüseyin. **"Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili".** *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 373-397.

Albayrak, Kadir. **"Milli Dinlerde Renk Fenomeni"**. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/8 (2008), 1-41.

Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nureddin Ali b. Sultan Muhammed. ***Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh.*** 9 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1422.

Alici, Nedim - Göker Pektaş, Müge. **"İç Mekanda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri".** *Madular Journal* 1/3 (2020), 89-105.

Andrews, Ted. ***Renklerin İyileştirici Gücü***. çev. Meriç Vatansever. İstanbul: Yakamoz Kitap, 1. Basım, 2012.

Aslan, Zahir. ***Nebevi Sünnette Beden Bakımı Kütüb-i Sitte Özelinde***. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Atasoy, Nurhan. ***Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi***. İstanbul: Kültür Bakanlığı, 2. Basım, 2000.

Aydınlı, Abdullah. ***Hadis Istılahları Sözlüğü.*** İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 12. Basım, 2021.

Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed. ***Umdetü'l-kâri fî şerhi Sahîhi'l-Buhâri***. 20 Cilt. Mısır, 1392.

Aynur. **"Surnâme"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/565-567. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsülhak. ***Avnu'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebi Dâvûd***. 14 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.

Bâcî, Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî. ***el-Münteḳā***. 7 Cilt. Mısır: Matbaatü's-Saâde, 1332.

Bakır, Abdulhalik. **"Ortaçağ İslam Dünyasınad Dokuma Sanayi"**. *Türk Tarih Kurumu Belleten* LXIV/241 (Aralık 2000).

Barbarosoğlu, Fatma. ***Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet.*** İstanbul: İz Yayıncılık, 9. Basım, 2019.

Başbuğ, Zuhal. **"Renk Teorilerinin Yansımaları ve Resim Sanatı Üzerine Değerlendirmeler"**. *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (2020), 230-239. https://doi.org/10.7816/ulakbilge-08-46-01

Beyhakī, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. ***es-Sünenü'l-kübrâ.*** thk. Muhammed Abdulkadir Ata. 11 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin. ***Şu'ab'ul-Îmân***. thk. Abdulaliy Abdulhamîd Hâmid. 14 Cilt. Riyad: Mektebe tü'r-Rüşd, 1. Basım, 1423.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin. ***el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân***. thk. Abdul'alî Abdülhamîd Hâmid. 13 Cilt. Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1423.

Birren, Faber. ***Color Psychology and Color Therapy: A Factual Study Of The İnfluence Of Color On Human Life.*** New Zealand: Pickle Partners Publishing, 1961.

Bozkurt, Nebi. **"Kıyafet"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/508-509. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2022.

Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. ***el-Câmiu's-sahîh***. thk. Muhammed Züheyr b. Nasr. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.

Buhâri, Muhammed İbn İsmail. ***Sahih-i Buhâri ve Tercemesi***. çev. Mehmed Sofuoğlu. 17 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009.

Bursevî, İsmâil Hakkı. ***Rûḥu'l-beyân fî tefsîri'l-Ḳurʾân***. 10 Cilt. Beyrut: Rûḥu'l-beyân, ts.

Cürcani, Ebû Ahmed b. Adî. ***el-Kâmilu fi Duafai'r-Rical***. Beyrut: Kitabu'l-alemiyye, 1. Basım, 1418.

Çağbayır, Yaşar. **Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı**. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.

Çankırılı, Ali. **"Sarı Rengin Esrarı"**. *Zafer Dergisi* 348 (Aralık 2005).

Çelik, Beşir. ***Kur'an-ı Kerimdeki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili.*** Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Delamare, François - Guineau, Bernard. ***Renkler ve Malzemeleri***. çev. Orçun Türkay. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 5. Basım, 2023.

Dîneveri, Ebû Hanife Ahmed b. Davud b. Venend. ***Kitâbü'n-nebât.*** thk. Bernhard Lewin. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1974.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî. thk. ***es-Sünen***. Şu'ayb el-Arnaût. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430.

Ebû Mansur, Muhammed b. Ahmed el-Ezherî. ***Tehzîbü'l-Luğa***. thk. Muhammed Ivaz Mir'ab. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2001.

Ebû Ubeyd, Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. ***Ġarîbü'l-ḥadîs̱***. thk. Dr. Muhammed Abdülmuîd Han. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1396.

Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ. ***el-Müsned***. thk. Hüseyin Selim Esed. 13 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 1984.

Ekici, Metin. **"Türk Kültüründe 'Al' Renk"**. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 16/2 (2016), 103-107.

Eliade, Mircae. ***Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi***. çev. Ali Berktay. 2 Cilt. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım San ve Tic. Ltd. Şti, 3. Basım, 2021.

Erhan, Mehmed Safüyiddin. **"Kıyafetnâme (Tarîkatlerde Semboller)"**. 41-52. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2004.

Fıstık, Elife. ***İslam Hukuku Açısından Süslenme Olgusu***. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Finlay, Viktoria. ***Renkler Boya Kutusunda Yolculuklar***. çev. Kudret Emiroğlu. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2007.

Gerçekler, Hatice. ***Alternatif Tıp ve Din***. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dali Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Gölpınarlı, Abdulbâki. ***Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîli***k. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2006.

Guénon, René. **"Siyah ve Beyaz(Sembolizmi)"**. ed. Sadık Kılıç. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2005), 2017-2221.

Gündüzöz, Soner. **"Kur'an'da Renklerin Büyülü Gücü -Semiotik Bir İnceleme-"**. *Ekev Akademi Dergisi* 16 (2003), 71-84.

Gündüzöz, Soner. **"Renk"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul). 34/571-572, 2007. https://islamansiklopedisi.org.tr/renk#1

Güngör, Haydar. **"Hz. Peygamber (s.a.v) Döneminde Kullanılan Kıyafetler"**. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2016), 48-68.

Ḫalîl b. Aḥmed, Ebu 'Abdurraḥmân el-Ferâhîdî. ***Kitâbü'l-ʿAyn***. thk. Mehdi el-Maḫzûmî - İbrahim es-Sâmerrâî. 8 Cilt. Daru ve Mektebetu'l-Hilal, ts.

Hanbel, Ahmed b. - Arnaût, Şuʻayb. ***el-Müsned***. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1420.

Hattâbî, Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim. ***Mealimu's-Sünen***. Halep: Matbaatu'l-İlmiye, 1351.

İbn Battâl, Ebü'l-Hasan Ali b. Halef. ***Şerḥu'l-Câmiʿi'ş-şahîḥ***. thk. Yasir bin İsmail Ebu Temmim. 10 Cilt. Riyad: Mektebe tü'r-Rüşd, 2., 2003.

İbn Hacer, el-Askalânî. ***Fetḥu'l-bârî bi-şerḥi Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî***. thk. Ahmed b. Ali. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. ***el-İḥsân fî taḳrîbi Ṣaḥîḥi İbn Ḥibbân.*** thk. Şu'ayb el-Arnaût. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1414.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Şihâbüddîn. ***el-Bidâye ve'n-nihâye.*** thk. Ali Şîrî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1408.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. ***es-Sünen***. thk. Şuayb Arnaût. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukrim el-Efriki. ***Lisanu'l-Arab***. 14 Cilt. Beyrut: Daru's-Sadr, ts.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. ***eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ***. thk. İhsân Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.

İbnu'l-Esîr, Ebü's-Sa'âdet Mecdüddîn Mübârek b. Muhammed. ***en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser***. thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İlmiye, 1399.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman - Osman, Abdurrahman Muhammed. ***Kitâbu'l-Mevzûât***. 3 Cilt. Medine: Mektebetu's-Selefiyye, 1386.

İbnü'l-Mülakkın, Sirâcüddîn Ebü'l-Hafs İmrân b. Ali b. Ahmet el-Ensârî. ***et-Tavżîḥ li-şerḥi'l-Câmi'i's-ṣaḥîḥ***. 36 Cilt. Dımaşk-Suriye: Dar'un-Nevadar, 1429.

İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes. ***el-Muvaṭṭa'***. thk. Muhammed Mustafa el-A'zami. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesetü Zayed b. Sultân Âli Nehyân, 1425.

İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes. ***el-Muvaṭṭa'***. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf - Mahmud Halil. 2 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1412.

İstanbulî, Yahya Agah bin Salih. ***Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif***. thk. Mehmet Serhan Tayşi. İstanbul: Hassa Mimarlık, 2014.

Kamacı, Fatımatüz Zehra. ***Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi***. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 3. Basım, 2019.

Karaman, Hayreddin vd. ***Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir***. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985.

Kasım, Hamza Muhammed. ***Menaru'l-Kari Şerhi Muhtasar Sahihu'l-Buhar***i. 5 Cilt. Şam: Daru'l-Beyan, 1410.

Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. ***İrşâdüs-Sârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî***. 10 Cilt. Mısır: el-Matbaatü'lkübrâ el-Emîriyye, 7. Basım, 1323.

Keskin, Burhanettin. **"Renk Terapisi Üzerine Bir İnceleme"**. *Sanat Dergisi* 10 (2006), 23-27.

Kirmânî, Şemseddîn Muhammed. ***el-Kevâkibü'd-derārî fî şerhi Sahîhi'l-Buhārî***. 25 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dâru ihyâi'ttürâsi'l-arabî, 2. Basım, 1401.

Koçyiğit, Hikmet. **"Kur'an'a Göre Mahlûkatın Estetize Edilmesi"**. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2011), 213-235.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. ***el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân***. thk. Hişâm Semîr el-Buhârî. 24 Cilt. Riyad: Dâru' Âlemi'l-Kütüb, 1423.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. ***el-İstizkâr***. thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Al Muavvız. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421.

Küçük, Salim. **"Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı".** *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)* 54 (2010), 185-210.

Lâşîn, Mûsâ Şâhîn. ***Fethu'l-mün'im şerhu Sahîhi Müslim***. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'ş-Şurûk, 1423.

Mazlum, Özge. **"Rengin Kültürel Çağrışımları"**. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (Haziran 2015).

Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. ***Tefhîmu'l-Kur'ân***. çev. Muhammed Han Kayanî vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.

Muhammed Amr, Ebu Muhammed Abdüsselam b. ***Fethu's-selam Şerhi Umdetü'l-ahkam***. 7 Cilt. el-Mektebetü'ş-Şâmile, ts.

Muz Tanyıldızı, Emine. ***Kütüb-i Tis'a Bağlamında Ziynet İle İlgili Hadislerinin Tespit ve Değerlendirilmesi***. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Mübârekfûrî, Muhammed Abdüsselâm. ***Mir'âtü'l-Mefâtîḥ Şerḥi Mişkâti'l-Meşâbîḥ***. 9 Cilt. Varanasi: el-Câmiatü's-selefiyye, 1404.

Mübârekfûrî, Muhammed Abdüsselâm. ***Tuhfetu'l-ahvezî bi şerhi câmii't-Tirmizî***. 10 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. ***el-Câmiu's-sahîh***. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 1991.

Nasr, Seyyid Hüseyin. ***İslâm Sanatı ve Maneviyatı***. çev. Ahmet Demirhan. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2019.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. ***es-Sünen***. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Halep: Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 2. Basım, 1406.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref. ***el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim İbnü'l-Haccâc***. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1392.

Okcu, Abdulmecit. **"Kur'an'da Renkler"**. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2007), 127-163.

Osmanoğlu, Ayşe. ***Babam Sultan Abdulhamid***. İstanbul: Timaş Yayınları, 17. Basım, 2021.

Ökmen, Kübra - Satıcı, Burhan. **"Renk ve Işığın Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkileri Üzerine Örnek Mekan İncelemesi"**. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi* 1/4 (2021), 33-46.

Öngören, Reşat. **"Tasavvuf"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/119-126. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Özdemir, Mehmet. **"Elhamra Sarayı"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/31-33. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Özdemir, Mehmet. ***İbadiyye'nin Ana Hadis Kaynağı Rebi' b. Habîb'in Müsnedi***. Ankara: Araştırma Yayınları, 2020.

Öztürk, Şükrü. ***Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması***. Kayseri: Erciyes Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Pekpelvan, Belgin. **"İslam Sanatında Tasavvufî Sembolizm ve Mevlevîlik"**. *Uluslararsı Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*. 519-534. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006.

Razî, Ebû Abdillâh Fahruddîn Muhammed b. Ömer. ***Mefâtîhu'l-Ğayb***. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1421.

Râzî, Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdulkadir. ***Muhtarü's-Sıhah***. Kahire: Daru'l-hadis, ts.

San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm. ***el-Muṣannef fi'l-ḥadîs̱***. thk. Habiburrahman el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1403.

Suyûtî, Ebu'l-Fadl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. ***ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr***. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.

Şevkânî, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. ***Neylü'l-evṭâr şerḥu Münteḳa'l-aḫbâr***. thk. İsamuddin es-Sebabitî. 8 Cilt. Mısır: Daru'l-hadîs, 1413.

Taberânî, Ebu'l-Ḳāsım Süleyman b. Aḥmed. ***el-Mu'cemu'l-kebîr***. thk. Ḥamdî'Abdülmecîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. ***Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân***. thk. Abdullah b. Abdülmihsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Daru'l-Hicr, 1422.

Tatar, Veli. **"Sünneti Doğru Anlamada Bir Yöntem: Hadis/Sünnet ve Kültür Farkı Anlayışı (Et'ime, Eşribe Ve Libas Bölümleri Örneğinde)"**. ed. İbrahim Özcoşar vd. 129-139. İstanbul: Divan Kitap, 1. Basım, 2022.

Tatar, Veli. ***Tasnif Dönemi Hadis Edebiyatinin Oluşumunda Sosyo-Kültürel Etkenler (Nesâî'nin es-Sünen'i Örneği***. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvut el-Cârûd. ***el-Musned***. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Turkî. 4 Cilt. Mısır: Daru'l-Hicr, 1419.

Tîbî, Şerefeddin Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah. ***Şerhu't-Tîbî alâ Mişkâti'l-Mesâbîh: el-Kâşif an hakâiki's-sünen***. thk. Abdulhamid Hindâvî. 12 Cilt. Riyad: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1417.

Tillich, Paul. **"Din Dilinin Doğası"**. çev. Aliye Çınar. *Uluduağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 226-237.

Tillich, Paul. **"İmânın Sembolleri"**. çev. Aliye Çınar. *Uluduağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 5.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre. ***el-Câmiʿu'ş-ṣaḥîḥ***. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.

Toker, İhsan. **"Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine"**. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/50 (2009), 93-112.

Topaloğlu, Bekir vd. **"İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme"**. *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1987.

Turan, Şerafettin. ***Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe***. Ankara: Bilgi Yayınları, 4. Basım, 2002.

Ustaoğlu, Eda. ***Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri***. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Uzak, Meryem. ***Kur'an ve Sünnete İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdaheleler***. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Üzüm, İlyas. **"Kızılbaş"**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/546-577. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.

Varol, Mehmet Bahauddin. **"İslam Tarihinin İlk İki Asrında Simge Renkler ve Siyâsî Anlamları"**. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004), 111-126.

Vellevî, Ali b. Âdem el-İtyûbî. ***Ẕaḫîretü'l-ʿuḳbâ fî şerḥi'l-Müctebâ***. 42 Cilt. Riyad: Dâru'l-Mi'râc, 1416.

Yaltkaya, Şerefeddin. **"Tarihte Renk"**. *Türkiyat Mecmuası* 7 (1942), 41-47.

Yesûî, Luvîs Maʻlûf. ***el-Müncid fi'l-Lugati ve'l-Alam***. Beyrut: el-Matbaatü'l-Katûlikiyye, 24. Basım, 1014.

Yıldırım, Ali. **"Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi"**. *Milli Folklor Dergisi* 18/72 (2006), 129-140.

Yılmaz, Ümit. ***Renk Psikolojisi***. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.

Yöndemli, Fuat. ***Mevlevîlikte Semâ Eğitimi***. Ankara: Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2004.

Yüzgeç, Hamza. ***İslam Hukukunda Kılık Kıyafet Ahkâmı***. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Zebîdî, Muhibbuddin Ebi Feyz es-Seyyid Muhammed Murtazâ. ***Tâcü'l-ʿarûs min cevâhiri'l-Ḳāmûs***. 40 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hidâye, ts.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed. ***el-Fâik fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser***. thk. Ali Muhammed el-Becâvi - Muhamed Ebu'l-Fadl İbrâhim. 4 Cilt. Lübnan: Dârul-Ma'rifet, ts.

Zürkānî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkī b. Yûsuf. ***Şerh'u ez-Zürkani ala Muvatta İbnu'l-Malik***. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi' el-İlmiyye, 1411.

"Haydar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, Printed in Korea., 2016.

"Renk". *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. C. 19. İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1992.

"Renk". *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*. C. 26. İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş., 1993.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Mesna KAYNAK

Uyruğu : T. C.

ORCİD

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet Tarihi**
Doktora		
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı	2023
Lisans	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	04/06/2016

İş Deneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
6	Antalya	Öğretmen

Yabancı Dil

Arapça

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

15/09/2023

Tez Başlığı / Konusu:

GİYİMDE RENKLER VE HZ. PEYGAMBERİN YAKLAŞIMI

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 110 sayfalık kısmına ilişkin,15/09/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **turnitin** intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17 (yüzde on yedi) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

15/09/2023
Mesna KAYNAK
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Mesna KAYNAK
Öğrenci No : o20920003008
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Programı : Tezli
Statüsü : Y. Lisans ■ Doktora □

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN
15/09/2023

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R
……./……./20….
Prof.Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü